

Iskazivanje osobina ličnosti u svakodnevnim situacijama

Ribar, Maja

Doctoral thesis / Disertacija

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

<https://doi.org/10.17234/diss.2024.8802>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:773875>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-01**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Maja Ribar

**ISKAZIVANJE OSOBINA LIČNOSTI U
SVAKODNEVNIM SITUACIJAMA –
PROVJERA POSTAVKI TEORIJE
CJELOVITIH OSOBINA**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Maja Ribar

**ISKAZIVANJE OSOBINA LIČNOSTI U
SVAKODNEVNIM SITUACIJAMA –
PROVJERA POSTAVKI TEORIJE
CJELOVITIH OSOBINA**

DOKTORSKI RAD

Mentor: Dr. sc. Denis Bratko, red. prof.

Zagreb, 2024.

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Sciences

Maja Ribar

**EXPRESSION OF PERSONALITY
TRAITS IN EVERYDAY SITUATIONS:
TESTING WHOLE TRAIT THEORY
PROPOSITIONS**

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisor: Prof. Denis Bratko, PhD

Zagreb, 2024

ZAHVALE

Želim zahvaliti svim sudionicima u istraživanjima na trudu, iskrenosti i ustrajnosti, bez čega provedba ovakvog tipa istraživanja ne bi bila moguća. Hvala na svakom pitanju i komentaru, a najviše na omogućavanju uvida u 'djelić svoga života'. Također, hvala svim nastavnicima Odsjeka za psihologiju Fakulteta hrvatskih studija i Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koji su za potrebe mojih istraživanja ustupili dio svoga vremena i nastave. Mom institutskom mentoru, dr. sc. Goranu Milasu, hvala na podršci pri pisanju ovoga rada, kao i svim kolegama i kolegicama, članovima obitelji, prijateljima i prijateljicama koji su bili uz mene na ovome putu.

Zahvaljujem i članovima Povjerenstva za praćenje i članovima Povjerenstva za ocjenu ovoga rada, dr. sc. Damiru Ljubotini, dr. sc. Ani Butković i dr. sc. Igoru Kardumu na trudu i doprinosu pri razvoju i oblikovanju ne samo ovoga rada, već i na doprinosu mom profesionalnom razvoju. Hvala kolegici i prijateljici, dr. sc. Ljiljani Lazarević, na nesebičnom dijeljenju znanja i nemjerljivoj podršci. No, najviše od svih i najveće hvala mome mentoru, dr. sc. Denisu Bratku, na razumijevanju, strpljenju, podršci, savjetima, zajedničkom promišljanju, vodstvu i suradnji, što je sve dalo izniman doprinos izgradnji ovoga rada. Hvala na otvorenosti za sve moje ideje, ponekad čak možda i ludosti, konstruktivnim komentarima vezanim uz njih i svom znanju podijeljenom sa mnom.

O MENTORU

Dr. sc. Denis Bratko redoviti je profesor u trajnom zvanju na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Nositelj je i izvođač nekoliko kolegija na razini preddiplomskog, diplomskog, poslijediplomskog i specijalističkog studija. U funkciji mentora dosad je vodio više od 100 diplomskih, magistarskih, specijalističkih ili doktorskih radova. Obnašao je razne voditeljske dužnosti na razini matične ustanove, Sveučilišta te na državnoj razini. Član je više međunarodnih profesionalnih udruženja, a od 1998. do 2004. godine bio je član Upravnog odbora Europskog udruženja za psihologiju ličnosti.

Njegov znanstveni interes usmjeren je na područje psihologije individualnih razlika, a u najvećoj mjeri na istraživanja strukture, razvoja i etiologije individualnih razlika u ličnosti i sposobnosti, kao i na međukulturalna istraživanja ličnosti. Dosad je sudjelovao u realizaciji nekoliko desetaka znanstvenih projekata vezanih uz navedena područja. Neke od metoda koje je često koristio u svojim istraživanjima odnose se na metode genetike ponašanja, naročito metode studije blizanaca i obiteljske studije. Pri tome se, uz pitanje heritabilnosti individualnih razlika, bavio i zajedničkom etiologijom ličnosti i s njome povezanih konstrukata s ciljem odgovora na pitanje što dovodi do povezanosti između osobina ličnosti i individualnih razlika u drugim domenama.

Vrlo je produktivan znanstvenik koji rezultate svojih istraživanja objavljuje u brojnim, primarno međunarodnim, znanstvenim časopisima, a do sad je objavio više od 100 znanstvenih radova. Njegovi radovi često su citirani u međunarodno relevantnim bazama podataka (gotovo 4000 citata). Osim putem znanstvenih radova, dr. Bratko rezultate svojih istraživanja prezentira na domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima i dosad ih je prezentirao na više od 150 njih. Za istraživanja koja je do tada proveo, 2007. godine primio je Državnu nagradu za znanost. Sudjelovao je u realizaciji većeg broja domaćih i međunarodnih znanstvenih projekata, kao i u njihovoj recenziji i evaluaciji. Doprinos području također je dao putem nekoliko stotina recenzija znanstvenih i stručnih radova, knjiga ili drugih publikacija.

SAŽETAK

Pristup koji iskazivanje ličnosti u ponašanju promatra putem višekratno mjenjenih stanja ličnosti u novije vrijeme dobiva sve veću istraživačku pažnju. Stanja ličnosti, višekratno mjerena, tvore raspodjelu učestalosti te je prethodnim istraživanjima utvrđeno da pojedinci u velikoj mjeri variraju u iskazanim stanjima ličnosti, a identificirane su i neke odrednice toga variranja. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati u kojoj mjeri su stanja obuhvaćena petofaktorskim modelom određena pripadnim osobinama, karakteristikama situacija i trenutnim afektom, kao i usporediti odnose osobina i prosječnih stanja ličnosti s njihovom nomološkom mrežom odnosno mrežom njihovih korelata. Prvi korak istraživanja sastojao se od konstrukcije mjere stanja ličnosti te njezine validacije u pilot istraživanju nakon kojega je slijedilo glavno istraživanje. U glavnom istraživanju kao metoda prikupljanja podataka korišteno je uzorkovanje iskustva u sklopu kojega su sudionici četiri puta dnevno tijekom osam dana izvješćivali o svojim stanjima ličnosti, karakteristikama situacija te trenutnom afektu. Također su prikupljeni podaci o njihovim osobinama ličnosti, kao i skupu korelata. Utvrđeno je da su prosječna stanja ličnosti u velikoj mjeri povezana s pripadnim osobinama ličnosti, te da stanja ličnosti u velikoj mjeri variraju unutar pojedinaca. Variranje unutar pojedinaca se u određenoj mjeri moglo predvidjeti na temelju percipiranih karakteristika situacije i trenutnog afekta, ukazujući time da postoje i stabilne i promjenjive odrednice iskazivanja ličnosti u ponašanju. Usporedbom odnosa koji prosječna stanja i pripadne osobine ličnosti imaju s mrežom korelata utvrđeno je da su obrasci odnosa u velikoj mjeri podudarni.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The approach that observes the manifestation of personality in behavior through repeatedly measured personality states has been gaining increasing research attention. Personality states, measured multiple times, form a density distribution, and previous research has shown that there is a large amount of intra-individual variability in these states. However, although there is considerable variability in personality states, the distribution mean (i.e., aggregated state) is considerably correlated with the corresponding personality trait.

Besides the relationship of aggregated states with corresponding personality traits, research has also examined predictors of intra-individual variability in personality states. The development of taxonomies of psychological characteristics of situations enabled researchers to examine situational determinants of variability in behavior. Another aspect related to intra-individual variability in personality states identified in previous research is momentary affect. Finally, the validity of average personality states compared to personality traits as a measure of personality was examined through a comparison of their nomological networks.

The aim of this research was to examine the expression of basic personality traits through states, characteristics of situations and current affect as its possible predictors, as well as to compare the relationships of traits and average states of personality with their nomological network, i.e. the network of their correlates.

Methodology

The first step of the research consisted of the construction of a measure of the state of personality and its validation in a pilot study, which was followed by the main study. A pilot study was conducted on a sample of psychology students from the Faculty of Croatian Studies, 106 of them. In the main research, a sample of participants consisted of the students from the Faculty of Humanities and Social Sciences, mostly psychology students, and 170 of them. Experience sampling was used as a method of data collection. Participants reported four times a day for eight days about their personality states, characteristics of situations, and current affect. Data were also collected on their personality traits, as well as a set of correlates.

Results

Replicating results from the previous studies, it was found that there is a great amount of intra-individual variability in personality states. Average personality states were also highly correlated with the corresponding personality traits. Variability in personality states within individuals could be predicted to some extent based on perceived characteristics of the situation and current affect, thus indicating that there are both stable and variable determinants of personality expression in behavior. By comparing the relationship that the average states and corresponding personality traits have with the nomological network of correlates, it was found that they are very similar, but could not be treated as equivalent.

Conclusion

The obtained results indicate that the expression of personality in behavior is determined not only by stable characteristics (i.e., personality traits), but also by variable characteristics, which, in the current research included psychological characteristics of situations and momentary affect. This finding contributes to a perspective that represents a reconciliation of dispositional and situational approaches to describing behavior. Finally, a comparison of nomological networks of aggregated personality states and their corresponding personality traits contributed to the evaluation of construct validity of aggregated personality states as a measure of personality.

Ključne riječi: iskazivanje ličnosti, stanja ličnosti, psihološke karakteristike situacije, trenutni afekt, nomološka mreća

Keywords: personality manifestation, personality states, psychological characteristics of situations, momentary affect, nomological network

Sadržaj

1	Uvod.....	1
1.1	Iskazivanje ličnosti u ponašanju i teorija cjelovitih osobina	2
1.2	Odnos između osobina ličnosti i njihovog iskazivanja putem pripadnih stanja.....	6
1.3	Odrednice variranja u stanjima ličnosti.....	8
1.3.1	Karakteristike situacije	8
1.3.2	Uloga trenutnog afekta	15
1.4	Nomološke mreže stanja i osobina ličnosti	19
1.5	Metodološki pristupi mjerenju stanja ličnosti	20
1.5.1	Pristupi i smjernice za konstrukciju instrumenata.....	20
1.5.2	Pristupi i smjernice za validaciju instrumenata.....	22
1.6	Uvod u probleme istraživanja.....	23
2	Cilj, problemi i hipoteze istraživanja	26
3	Metodologija istraživanja	29
3.1	Pilot istraživanje	29
3.1.1	Metoda.....	30
3.1.2	Rezultati i zaključci.....	38
	Glavno istraživanje.....	46
3.1.3	Nacrt istraživanja.....	46
3.1.4	Sudionici.....	47
3.1.5	Mjere	48
3.1.6	Postupak	50
4	Rezultati	52
4.1	Preliminarne analize	52
4.2	Faktorska struktura agregiranih stanja ličnosti	55
4.3	Varijabilitet i stabilnost stanja ličnosti	59
4.4	Odnos između osobina i stanja ličnosti	60
4.5	Združeni doprinos osobina ličnosti, percepcije situacije i afekta predviđanju iskazivanja ličnosti putem stanja.....	66
4.6	Nomološke mreže osobina i stanja ličnosti	77
5	Rasprava.....	84
5.1	Varijabilitet, stabilnost te odnos stanja ličnosti s pripadnim osobinama.....	84

5.2	Određenost stanja ličnosti pripadnim osobinama, karakteristikama situacije i afektom	86
5.3	Nomološke mreže osobina i stanja ličnosti	89
5.4	Ograničenja i mogućnost generalizacije dobivenih nalaza.....	90
5.5	Implikacije i smjernice za buduća istraživanja.....	90
6	Zaključak.....	92
7	Literatura	93
8	Životopis.....	105
9	Popis objavljenih radova	106

1 UVOD

Razmatrajući tadašnje stanje u psihologijskoj znanosti, Baumeister i suradnici (2007) istaknuli su kako se psihologija ličnosti dugo vremena previše oslanjala na upitnike umjesto na opažanje ponašanja, odnosno na ono što ljudi zaista rade te kako bi socijalna psihologija i psihologija ličnosti trebale uključiti malo više ponašanja u znanost o ponašanju. Određen broj istraživanja ličnosti uzeo je u obzir ponašanje putem promatranja kratkih isječaka ponašanja u laboratoriju (npr. Borkenau i sur., 2004; Carney i sur., 2007), ili putem opisivanja tragova ponašanja u prostorima u kojima ljudi provode vrijeme (Gosling i sur., 2002), no u novije vrijeme raste broj istraživanja koja proučavaju ponašanje u uvjetima u kojima se ono prirodno javlja. Metode koje se koriste za mjerenje dinamike svakodnevnog iskazivanja ličnosti uključuju metode temeljene na samo-procjenama, kao što su dnevničke procjene i uzorkovanje iskustva, te one temeljene na opažanju ponašanja putem snimanja okoline pojedinca ili zvukova iz nje ili putem podataka prikupljenih na temelju očitavanja iz mobilnih telefona (Brown i sur., 2017; Wrzus i Mehl, 2015). Izuzev dnevničkih procjena, koje se oslanjaju na retrospektivne samo-iskaze, ostale metode uključuju mjere prikupljene u stvarnom vremenu.

Promatranje iskazivanja ličnosti u ponašanju putem trenutnih stanja ličnosti mjerenih u stvarnom vremenu započelo je radom Williama Fleesona i njegovih suradnika (npr., Fleeson, 2001, 2007; Fleeson i Gallagher 2009; Fleeson i Law, 2015; Nofle i Fleeson, 2010) te ne samo da predstavlja novu perspektivu na iskazivanje ličnosti u svakodnevnom ponašanju, već se može smatrati i krajem „ličnost ili situacija“ debate, prisutne u psihologiji tijekom većine prošlog i dijela ovog stoljeća (Fleeson, 2004; Fleeson i Nofle, 2008; 2009). Naime, Fleeson i Nofle (2008; 2009) su istaknuli da je ta debata završena ne kompromisom, već novom idejom, odnosno sintezom dvaju suprotstavljenih pristupa. Iako i sami navode da nisu prvi koji raspravljaju o sintezi, oni su ju imenovali i preporučili. Sinteza se očituje u pogledu da ne postoji samo jedan tip konzistentnosti u ponašanju, već više njih, a osobine ličnosti ne rezultiraju jakim konzistentnosti pojedinačnih ponašanja u različitim situacijama, već drugim tipom konzistentnosti – onom agregiranih ponašanja. Jedan od prvih radova u kojima je sinteza konkretno artikulirana je rad Fleesona (2001), koji je predložio novu konceptualizaciju osobina ličnosti. Ta konceptualizacija podrazumijeva da se osobine ličnosti promatraju kao cijele raspodjele ponašanja, koje imaju stabilan prosjek, kao i variranje oko njega te uključio mjeru količine tog variranja.

Uzorkovanje iskustva i višerazinska (engl. *multilevel*) analiza tim putem prikupljenih podataka omogućuju ne samo ispitivanje iskazivanja ličnosti u ponašanju u stvarnom vremenu, već i odgovore na pitanja o odnosima između prediktora i kriterija na razini unutar i između pojedinaca. Na razini između pojedinaca, odnosno onoj interindividualnoj, analiza uključuje ispitivanje odnosa individualnih razlika u prediktorima s individualnim razlikama u kriteriju. Razina unutar pojedinaca, odnosno ona intraindividualna, uključuje odnose između mjera u kojima pojedinac varira u odnosu na vlastitu temeljnu razinu (koja se može odnositi na određenu točku u vremenu ili pojedinčev prosjek; Hoffman, 2015). Ovaj rad usmjeren je na upravo na te aspekte, odnosno na ispitivanje fluktuacija u iskazivanja ličnosti u ponašanju u ovisnosti o situacijskim karakteristikama i trenutnom afektu.

1.1 Iskazivanje ličnosti u ponašanju i teorija cjelovitih osobina

Razmatrajući iskazivanje ličnosti u svakodnevnom ponašanju, Fleeson (2001) je predložio da se osobine ličnosti promatraju putem stanja ličnosti, koja se mogu opisati istim sadržajem i skalama kao osobine ličnosti uz razliku da se odnose na kraći vremenski period. Pri tome stanja ličnosti, višekratno mjerena, tvore raspodjelu gustoće (engl. *density distribution*), a opisivanje ponašanja treba se usmjeriti na cijelu raspodjelu. Drugim riječima, ličnost se promatra kao cijela raspodjela ponašanja, odnosno stanja, a individualne razlike su vidljive u parametrima te raspodjele, pri čemu je prosjek samo jedan od tih parametara.

Upravo razmatranje iskazivanja ličnosti putem stanja čini jednu od postavki teorije cjelovitih osobina (engl. *Whole Trait Theory*; Fleeson, 2012; Fleeson i Jayawickreme, 2015), kojoj je cilj modificirati modele ličnosti na način da uključuju različite mehanizme percepcije i reakcije na situacije. Prema toj teoriji, raspodjele gustoće stanja ličnosti su raspodjele učestalosti iskazivanja pojedine osobine pri svim njezinim razinama te se one razlikuju između pojedinaca s obzirom na svoje parametre. Dok raspodjele stanja ličnosti predstavljaju deskriptivni dio iskazivanja osobina, teorijom je obuhvaćen i njezin eksplanatorni dio koji se temelji na socijalno-kognitivnom pristupu. Prema tom pristupu, iskazivanje osobina predstavlja odgovor na situacije u kojima se pojedinac nalazi i način na koji ih interpretira, odnosno stanja ličnosti ovise o situacijama i motivacijskim procesima. Time se osobine promatraju kao sastavljene od dva dijela, deskriptivnog i eksplanatornog, koji, iako čine odvojene entitete, zajedno čine cjelovite osobine.

Kad je riječ o varijabilitetu iskazivanja temeljnih osobina ličnosti putem stanja, utvrđeno je da je intraindividualni varijabilitet vrlo visok te obuhvaća gotovo cijeli raspon korištenih skala (Fleeson, 2001; Fleeson i Gallagher, 2009). U analizi napravljenoj na razini kombiniranih podataka iz petnaest istraživanja usmjerenih na stanja ličnosti mjerena u sklopu petofaktorskog modela koju su proveli Fleeson i Gallagher (2009) udio intraindividualnog varijabiliteta u ukupnom varijabilitetu kretao se od 49% (intelekt) do 78% (ekstraverzija). Ovaj udio intraindividualnog varijabiliteta u ukupnome bio je usporediv onome u slučaju karakteristika poput afekta ili sreće te je također utvrđen i u kasnijim istraživanjima u slučaju petofaktorskog te šestofaktorskog modela ličnosti (Breil i sur., 2022; Heller i sur., 2007; Nettle i Fleeson, 2010; Sherman i sur., 2015; Timothy Church i sur., 2013; Wilson i sur., 2017).

Nadalje, Judge i suradnici (2014) su ispitali variranje u stanjima ličnosti na poslu, pri čemu su sudionici procjenjivali vlastitu ličnost tijekom pojedinog radnog dana, a procjene su se odnosile na cijeli dan. Udio varijabiliteta unutar sudionika u ukupnom varijabilitetu kretao se od 38% (otvorenost) do 57% (savjesnost). Još jedan primjer iskazivanja ličnosti u primijenjenom kontekstu je istraživanje Abrahams i suradnika (2021) u kojem su sudjelovali studenti osnovnoškolske nastave i njihovi supervizori, a procjene su se odvijale tijekom stažiranja tih studenata, odnosno tijekom nastave koju su održavali. Udio varijabiliteta unutar sudionika kretao se od 56% (ugodnost) do 71% (otvorenost).

Konačno, istraživanjima je ispitano i u kojoj mjeri je varijabilitet u stanjima ličnosti vidljiv vanjskom promatraču. Fleeson i Wilt (2015) su ovaj aspekt ispitali u kontroliranim laboratorijskim uvjetima u kojima su procjene ponašanja vršili procjenjivači koji su direktno opazali ponašanje ciljanih osoba. Varijabilitet u stanjima ličnosti temeljen na samoprocjenama sudionika bio je vrlo sličan onom temeljenom na procjenama vanjskih opažачa, a u procjenama vanjskih opažачa udio varijabiliteta unutar sudionika kretao se od 57% (emocionalna stabilnost) do 78% (ekstraverzija). Breil i suradnici (2022) su ispitali varijabilitet u stanjima ličnosti procijenjen od strane opažачa koji su poznavali ciljane osobe, a procjene su se odvijale u prirodnim uvjetima. U prvom skupu procjena, odnosno podataka, sudionici su procjenjivali vlastita stanja ličnosti u proteklom tjednu, kao i stanja ličnosti ostalih sudionika, pod uvjetom da su ih poznavali i u proteklom tjednu bili u interakciji s njima. Drugi skup procjena također se temeljio na socijalnim interakcijama, no sudionici su trebali procijeniti vlastita stanja ličnosti nakon svake interakcije, kao i stanja ličnosti osoba s kojima su bili u interakciji. U prvom skupu agregiranih procjena procjenjivača varijabilitet

unutar sudionika kretao od 25% (ekstraverzija) do 57% (otvorenost), dok se u drugom skupu takvih procjena kretao od 89% (ekstraverzija i ugodnost) do 95% (otvorenost). Također, u prethodno spomenutom istraživanju Abrahams i suradnika (2021) supervizori su procjenjivali ličnost studenata osnovnoškolske nastave te se udio varijabiliteta unutar sudionika u ukupnom kretao od 47% (ugodnost) do 59% (neuroticizam).

S druge strane, kako bi se raspodjele stanja tretirale kao valjan pokazatelj ličnosti, pretpostavka teorije cjelovitih osobina (Fleeson, 2012; Fleeson i Jayawickreme, 2015) je da će individualne razlike u parametrima tih raspodjela biti vrlo konzistentne. Utvrđeno je da se u slučaju stanja ličnosti obuhvaćenih petofaktorskim i šestofaktorskim modelima ličnosti stabilnosti prosjeka raspodjele stanja (određene kao korelacija između prosjeka dviju nasumičnih polovica izmjerenih stanja) kreću u iznosima od .54 do .97, a određena razina stabilnosti utvrđena je i u slučaju ostalih parametara raspodjele (Fleeson, 2001; Fleeson, 2007; Jones i sur., 2017; Judge i sur., 2014; Nettle i Fleeson, 2010; Timothy Church i sur, 2013). Fleeson i Wilt (2015) su ispitali je li uzrok stabilnosti u prosječnim stanjima ličnosti stabilnost situacija s kojima se pojedinci susreću na način da se ponašanje odvijalo u laboratorijskim uvjetima u kojima su sudionici bili izloženi različitim situacijama, a ponašanje su procjenjivali i vanjski promatrači koji su direktno opažali to ponašanje. Stabilnost u samoprocijenjenih agregiranih stanja ličnosti kretala se od .70 (savjesnost) do .87 (emocionalna stabilnost). Također, stabilnost je ostala visoka čak i uz kontrolu ostalih stanja, implicirajući da nije rezultat stila odgovaranja. Konačno, stabilnost je bila prisutna i kad je riječ o procjenama vanjskih opažaca te se u slučaju prosjeka raspodjela stanja kretala od .66 (savjesnost) do .81 (emocionalna stabilnost). Drugim riječima, stabilnost u agregiranim stanjima ličnosti nije rezultat stabilnosti situacija s kojima se pojedinac susreće.

Kad je riječ o stabilnosti ostalih parametara raspodjele stanja ličnosti, potrebno je uzeti u obzir da je standardna devijacija raspodjele povezana s prosjekom i kvadriranim prosjekom te raspodjele; oni kojima je prosjek bliže krajnjim vrijednostima skale imaju manji varijabilitet (Baird i sur., 2006; Jones i sur., 2017). Drugim riječima, u slučaju simetrične raspodjele standardna devijacija može biti najviša ukoliko je rezultat pojedinca na sredini skale, jer rezultati pojedinca mogu poprimiti širi raspon vrijednosti, dok je niža pri krajnjim vrijednostima skale, zbog ograničenog raspona vrijednosti koji može poprimiti. Jones i suradnici (2017) su u istraživanju u koje je uključivalo stanja ličnosti obuhvaćena šestofaktorskim modelom pokazali kako su standardna devijacija, minimum, maksimum,

zakrivljenost i spljoštenost u velikoj mjeri povezani s prosjekom i kvadriranim prosjekom raspodjele stanja. Kada se statistički kontrolirala ova povezanost, stabilnost navedenih parametara raspodjele bila je znatno manja, iako ne i nulta.

Dodatni aspekt koji je pri promatranju iskazivanju ličnosti putem stanja potrebno razmotriti odnosi se na faktorsku strukturu stanja ličnosti, a ona je u nekoliko istraživanja ispitana u sklopu petofaktorskog modela ličnosti. U istraživanju koje su proveli Borkenau i Ostendorf (1998), temeljenom na dnevnim procjenama, kada je za svakog sudionika određena faktorska struktura preko čestica i opažanja, faktorska struktura je tek u umjerenom mjeri odgovarala ciljanoj. Međutim, kada su korelacije između čestica i opažanja uprosječene preko sudionika dobivena je očekivana struktura. U istraživanju Ringwald i suradnika (2022) na razini između sudionika dobivena je zadovoljavajuća faktorska struktura, dok je ona na razini unutar sudionika manje konzistentna, naročito u slučaju ugodnosti. S druge strane, u istraživanju koje su proveli Timothy Church i suradnici (2013) dobivena je zadovoljavajuća faktorska struktura na obje razine analize, iako je bilo nekoliko niskih zasićenja na razini između sudionika. Također, struktura je u velikoj mjeri bila usporediva u različitim kulturama.

Posljednji aspekt odnosi se na slaganje između samo-procijenjenih stanja ličnosti i onih procijenjenih od strane vanjskih promatrača. U istraživanju koje su proveli Fleeson i Law (2015) procjenjivači su procjenjivali stanja ličnosti ciljanih osoba koje su direktno opažali u standardiziranim situacijama u laboratorijskim uvjetima te je utvrđena određena razina povezanosti dvaju skupova procjena na razini agregiranih stanja ličnosti, koja je bila najviša u slučaju ekstraverzije ($r = .32$) i savjesnosti ($r = .31$). Nadalje, u istraživanju koje su provele Sun i Vazire (2019), sudionici su, uz procjene stanja ličnosti putem uzorkovanja iskustva, nosili elektronički snimač zvukova iz njihove okoline (engl. *Electronically Activated Recorder*; EAR; Mehl, 2017). Pri tome su snimani 30 sekundni intervali svakih 9.5 minuta, a zatim je skupina procjenjivača na temelju zvukova snimljenih unutar sata tijekom se odvijalo uzorkovanje iskustva procjenjivala stanja ličnosti ciljanih osoba. Varijabilitet unutar ciljanih osoba, procijenjen od strane procjenjivača kretao se od .74 (ugodnost) do .90 (neuroticizam). Stanje otvorenosti nije uključeno u istraživanje, a u slučaju svih ostalih stanja ličnosti utvrđeno je značajno slaganje između ciljanih osoba i procjenjivača, a bilo je najviše u slučaju ekstraverzije i savjesnosti.

1.2 Odnos između osobina ličnosti i njihovog iskazivanja putem pripadnih stanja

U analizi Fleesona i Galaghera (2009) napravljenoj na razini kombiniranih podataka iz petnaest različitih istraživanja korelacije između osobina i prosječnih razina pripadnih stanja ličnosti kretale su se od .42 (ekstraverzija) do .56 (intelekt), u slučaju medijana bile su gotovo jednako visoke, dok su u slučaju moda bile nešto niže. Također, osobine su bile povezane s maksimalnim vrijednostima pripadnih stanja, u iznosima koji su se kretali od .34 do .54, dok su povezanosti s minimalnim vrijednostima bile niže (od .22 do .37). Kada su isti podaci obrađeni putem meta-analize korelacije između osobina i pripadnih stanja ličnosti bile su vrlo slične onima utvrđenim na kombiniranim podacima (iznosi su se kretali od .38 do .53). Također, iako broj uključenih istraživanja nije bio dovoljno velik za provedbu testova značajnosti, na deskriptivnoj razini utvrđeno je nekoliko potencijalnih moderatora odnosa između prosječnih stanja i pripadnih osobina ličnosti. Povezanosti su se povećavale s povećanjem pouzdanosti korištenih mjera, kao i s povećanjem preklapanja između čestica te s povećanjem vremenskog okvira na koji se odnosila samo-procjena svakog stanja s 20 ili 30 minuta na sat vremena ili više.

U kasnijim istraživanjima u sklopu petofaktorskog modela utvrđeni su odnosi u rangu onih iz analize Fleesona i Galaghera (2009) kad je riječ o odnosu između prosječnih stanja ličnosti i pripadnih osobina, mjenjenih istim te većim brojem čestica (Augustine i Larsen, 2012; Ching i sur., 2014; Finnigan i Vazire, 2018; Heller i sur., 2007). U istraživanju Ringwald i suradnika (2022) utvrđene su čak i nešto više povezanosti te je najviša povezanost bila prisutna u slučaju ekstraverzije ($r = .74$). U istraživanju Jones i suradnika (2017) također su utvrđene značajne povezanosti između osobina šestofaktorskog modela ličnosti te pripadnih prosječnih stanja, pri čemu su se one kretale od .18 (emocionalnost i otvorenost) do .37 (povezanost stanja društvenosti, kao facete ekstraverzije, i osobine ekstraverzije). Iako su povezanosti bile nešto niže nego u analizi Fleesona i Galaghera, vremenski period korišten za opisivanje stanja odnosio na upravo sada, stoga je moguće da su niže korelacije rezultat kraćeg vremenskog okvira za procjenu.

Pri razmatranju odnosa između osobina i ostalih parametara raspodjele pripadnih stanja ličnosti također je potrebno uzeti u obzir da je prosjek raspodjele u velikoj mjeri povezan s ostalim parametrima (Baird i sur., 2006; Jones i sur., 2017). U analizi Fleesona i Galaghera (2009) utvrđeno je da je maksimum jedini parametar raspodjele stanja ličnosti koji

ostaje povezan s osobinom ličnosti nakon kontrole prosječnog stanja. U istraživanju Jones i suradnika (2017), nakon što su se statistički kontrolirali prosjek i kvadrirani prosjek raspodjele, povezanosti između osobina ličnosti i ostalih parametara raspodjela stanja praktički su nestale. Iznimka od ovog obrasca bio je odnos između osobina emocionalnosti i ekstraverzije te pripadnih stanja. Dakle, osobine ličnosti predviđale su kako se osoba u prosjeku ponaša, kroz određeni vremenski period i u različitim situacijama, no ne i ostale oblike tog ponašanja, poput varijabiliteta.

Izuzev odnosa koji samo-procijenjena stanja ličnosti imaju sa samo-procijenjenim osobinama ličnosti, istraživanjima je ispitan i njihov odnos s procjenama ličnosti od strane bliskih osoba. Finnigan i Vazire (2018) su ove odnose ispitala u dva uzorka sudionika, odnosno istraživanja s različitim periodom trajanja tijekom kojega su mjerena stanja ličnosti. U prvom istraživanju povezanosti između prosječnih stanja i samo-procijenjenih osobina ličnosti bile su na razini onih utvrđenih analizom Fleesona i Galaghera (2009), a povezanosti između procjena bliskih osoba i samo-procijenjenih stanja bile su nižeg iznosa te su se kretale od $r = .03$ (neuroticizam) do $r = .31$ (savjesnost). U drugom istraživanju, u kojem je uzorkovanje iskustva trajalo tijekom duljeg vremenskog perioda te je za procjene osobina ličnosti korišten veći broj čestica, korelacije između samo-procijenjenih osobina i stanja ličnosti ponovno su se kretale između $r = .40$ (neuroticizam) do $r = .52$ (ugodnost). Kad je riječ o odnosu između procjena ličnosti od strane bliske osobe i prosječnih stanja ličnosti, povezanosti su bile niže te su se kretale od $r = .15$ (ugodnost) do $r = .31$ (ekstraverzija). U oba istraživanja utvrđeno je da prosječne samo-procjene stanja ličnosti nemaju inkrementalnu valjanost iznad samo-procijenjenih osobina pri predviđanju procjena bliskih osoba. Breil i suradnici (2022) su replicirali ove nalaze u pet istraživanja, korištenjem različitih mjera stanja ličnosti te različitih vremenskih okvira za procjenu, koji su uključivali procjene na razini tjedna, one vršene više puta dnevno, ili u odnosu na određene događaje (engl. *event-based*). Dakle, iako su prosječna stanja ličnosti u određenoj mjeri povezana s osobinama ličnosti, ona ne doprinose predviđanju procjena ličnosti od strane bliskih osoba iznad i preko samo-procijenjenih osobina ličnosti.

U jednom od istraživanja Breila i suradnika (2022) sudionici su procjenjivali ne samo vlastita stanja ličnosti, već i stanja ličnosti drugih sudionika s kojima su tijekom perioda prikupljanja podataka bili u interakciji. U prvom skupa podataka riječ je bila o dnevničkim procjenama, a u drugom o uzorkovanju iskustva temeljenom na događajima pri čemu su

dogadaje predstavljale socijalne interakcije. Stanja ličnosti procijenjena od strane interakcijskih partnera zatim su uspoređena s procjenama osobina ličnosti od strane osoba bliskih ciljanoj osobi. Drugim riječima, osobine ličnosti ciljanih osoba je procijenio jedan skup procjenjivača, koji ih je bolje poznavao, dok je njihova stanja ličnosti procjenjivao drugi skup procjenjivača, koji ih je slabije poznavao i bio s njima u interakciji. Povezanosti između dva skupa tako prikupljenih procjena kretale su se od $r = .09$ (otvorenost) do $r = .39$ (ekstraverzija) u podacima temeljenim na uzorkovanju iskustva, dok su se u podacima temeljenim na dnevničkim procjenama kretale od $r = .23$ (ugodnost) do $r = .48$ (ekstraverzija). Utvrđeno je da stanja ličnosti procijenjena od strane opažачa s kojima su sudionici bili u interakciji u slučaju nekih osobina doprinose predviđanju procjena njihovih osobina od strane bliskih osoba ne samo iznad i preko samo-procjena osobina, već i iznad i preko samo-procijenjenih stanja. Riječ je o osobini ekstraverzije u oba skupa podataka (dnevničke procjene i uzorkovanje iskustva), te o osobinama ugodnosti i savjesnosti u podacima temeljenim na uzorkovanju iskustva.

1.3 Odrednice variranja u stanjima ličnosti

Pretpostavka Teorije cjelovitih osobina (Fleeson, 2012; Fleeson i Jayawickreme, 2015) je da u pozadini raspodjela stanja ličnosti leže socijalno-kognitivni procesi kojima je moguće objasniti njihovo variranje, kao i interpersonalne razlike u parametrima raspodjele stanja ličnosti. U sklopu nje se na iskazivanje ličnosti u ponašanju gleda kao na odgovor na situacije te je varijabilitet u stanjima ličnosti uzrokovan situacijama i njihovim interpretacijama. U tom kontekstu postavlja se pitanje u kojoj mjeri pojedina stanja ličnosti kovariraju s različitim situacijama i njihovim interpretacijama.

1.3.1 Karakteristike situacije

Fleeson (2007) je u dvije studije, osim stanja ličnosti, uključio i procjene više situacijskih karakteristika koje su se razlikovale s obzirom na vrstu ponašanja koja se u njima javljaju, a koja bi mogla biti povezana s iskazivanjem ličnosti u njima. Primjerice, u obje studije je utvrđeno da se iskazivanje savjesnosti povećavala s povećanjem orijentiranosti situacije na zadatak. U istraživanju Wilsona i suradnika (2017) također je utvrđeno da se na

temelju situacija u kojima se uči, odnosno radi, može značajno predvidjeti stanje savjesnosti, a u istraživanju Chinga i suradnika (2014) veća percipirana autonomija bila je povezana s većom izraženosti stanja svih dimenzija petofaktorskog modela, naročito ekstraverzije. Raspravljajući o razrješenju ličnost-situacija debate u vidu sinteze i daljnjim koracima, Fleeson i Nofle (2008) su kao jedan od njih predložili definiciju situacije i njezinih karakteristika, a nedugo zatim došlo je do razvoja situacijskih taksonomija. Dvije najčešće korištene opisane su u nastavku.

1.3.1.1 Situacijske taksonomije i njihove mjere

Dok su u prethodno opisanim istraživanjima karakteristike situacije bile određene *ad hoc*, Rauthmann i suradnici (2014) su se u svom radu usmjerili na kreiranje taksonomije psihološki važnih karakteristika situacija te su ispitali dimenzionalnost Riverside situacijskog Q-sorta (engl. *Riverside Situational Q-Sort* – RSQ; Sherman i sur., 2010, 2012, 2013 svi prema Rauthmann i sur., 2014; Wagerman i Funder, 2009). Identificirano je osam dimenzija karakteristika situacija koje su nazvali Situacijskih osam DIAMONDS-a (engl. *Situational Eight DIAMONDS*) te je od izvornog RSQ kreirana njegova kraća verzija, RSQ-8 koja mjeri tih osam situacijskih karakteristika s po 4 čestice. Situacijske dimenzije su: dužnost (engl. *duty*; potrebno je napraviti posao), intelekt (engl. *intellect*; situacija omogućuje pokazivanje intelektualnog kapaciteta), neprilika (engl. *adversity*; biti okrivljen za nešto), pronalaženje partnera (engl. *mating*; prisutni su potencijalni romantični partneri), pozitivnost (engl. *positivity*; situacija je potencijalno ugodna), negativnost (engl. *negativity*; situacija bi mogla izazvati anksioznost), obmana (engl. *deception*; moguće je obmanuti nekoga) te društvenost (engl. *sociality*; moguća je društvena interakcija). Kasnije je razvijena S8* mjera DIAMONDS karakteristika situacije, koja se sastoji od po tri pitanju za svaku karakteristiku (Rauthmann i Sherman, 2016a) te kratka mjera s po jednom česticom za svaku od osam situacijskih karakteristika (Rauthmann i Sherman, 2016b), primjerena za istraživanja koja uključuju uzorkovanje iskustva.

Parrignon i suradnici (2017) su istaknuli kako taksonomije usmjerene na situacije relevantne za ličnost, poput ove prethodno opisane, ne zahvaćaju nužno druge važne karakteristike situacija, odnosno one u kojima je iskazivanje ličnosti ograničeno ili koje su manje važne za iskazivanje ličnosti. Oni su pri razvoju svoje taksonomije psiholoških

karakteristika situacija koristili leksički pristup, s ciljem da ona obuhvati cijelu domenu situacija i da se može generalizirati na različite populacije. Polaznu točku za razvoj taksonomije činio je SUBTLEX_{US} korpus titlova iz američkih filmova (Brysbaert i New, 2009). Kroz nekoliko faza te metodoloških i analitičkih pristupa, Parrignon i suradnici identificirali su sedam psiholoških karakteristika situacija koje zajedno čine CAPTION model; kompleksnost (engl. *complexity*), neprilika (engl. *adversity*), pozitivna valencija (engl. *positive valence*), tipičnost (engl. *typicality*), važnost (engl. *importance*), humor (engl. *humor*) te negativna valencija (engl. *negative valence*). Osim dulje verzije mjere situacijskih karakteristika koja sadrži po deset čestica po dimenziji, kreirana je i ona kraća koja sadrži po četiri čestice po dimenziji.

Kad je riječ o odnosu između dviju taksonomija, istraživanje Parrignona i suradnika (2017) obuhvatilo je i izvornu, odnosno najdulju mjeru DIAMONDS karakteristika situacija (Rauthmann i sur., 2014), a Rauthmann i Sherman (2018) su zatim detaljnije ispitali konvergentnost dviju taksonomija na temelju podataka iz istraživanja Parrignona i suradnika, koristeći nekoliko različitih kriterija. Utvrđena je konvergencija između pet dimenzija dviju taksonomija, pri čemu su dimenzije CAPTION modela (C) na sljedeći način konvergirale s dimenzijama DIAMONDS modela (D): negativna valencija (C) – neprilika (D), neprilika (C) – negativnost (D), važnost (C) – dužnost (D), kompleksnost (C) – intelekt (D) te pozitivna valencija (C) – pozitivnost (D). Važno je istaknuti da u oba modela postoje dimenzije koje se odnose na nepriliku i negativnost, odnosno negativnu valenciju, ali istoimene dimenzije iz dvaju modela nisu paralelne. Dimenzije pozitivne valencije i humora iz CAPTION modela su bile povezane s dimenzijom pozitivnosti iz DIAMONDS modela, dok dimenzija tipičnosti iz CAPTION modela nije bila u većoj mjeri povezana s niti jednom DIAMONDS dimenzijom. Dimenzije iz DIAMONDS modela koji nisu imale analogon u CAPTION modelu bile su pronalaženje partnera, obmana i društvenost.

Nadalje, Rauthmann i suradnici (2020) usporedili su više situacijskih taksonomija za koje postoje validirani instrumenti te došli do zaključka da ih je moguće svesti na šest replikabilnih dimenzija, koje su u svom radu Rauthmann i Sherman (2020) nazvali „replikabilnih šest“ (engl. *replicable six*). Dimenzije su: (1) prijetnja (engl. *threat*; situaciju karakterizira vanjska prijetnja ili prepreka, koja može biti interpersonalne naravi); (2) stres (engl. *stress*; situacija unutarne uključuje nošenje s negativnim posljedicama za pojedinca, naročito po pitanju negativnog afekta); (3) zadaci (engl. *tasks*; izvršavanje važnog ili hitnog

zadatka ili posla); (4) obrada (engl. *processing*; situacija uključuje neki oblik dubljeg promišljanja); (5) zabava (engl. *fun*; situaciju karakteriziraju društvene interakcije i odnosi ili ugodni i zabavni događaji); te (6) svakodnevice (engl. *mundane*; poznatost, ponavljanje ili tipičnost situacije). Osobine čiji je sadržaj analogan prijetnji su (niska) ugodnost te poštenje – poniznost, u slučaju stresa to je neuroticizam, u slučaju zadataka savjesnost, u slučaju obrade to je otvorenost/intelekt, a u slučaju zabave to je ekstraverzija. Svakodnevice je identificirana samo u leksičkim taksonomijama te sadržajno nije naročito vezana uz niti jednu osobinu ličnosti.

1.3.1.2 Odnos psiholoških karakteristika situacija s osobinama i stanjima ličnosti

Važno je istaknuti da je RSQ, od kojega je nastala mjera DIAMONDS karakteristika situacija, kreiran na način da čestice opisuju situacije koje omogućuju iskazivanje karakteristika ličnosti (Wagerman i Funder, 2009), točnije karakteristike ličnosti koje mjeri Kalifornijski Q-sort za odrasle (engl. *California Adult Q-Sort – CAQ*; Block 1961/1978; Bem i Funder 1978 svi prema Wagerman i Funder, 2009). U skladu s time, DIAMONDS dimenzije sadržajno se mogu povezati s osobinama ličnosti; dužnost sa savjesnosti, intelekt s otvorenosti/intelektom, pozitivnost s pozitivnom valencijom i ekstraverzijom, negativnost s negativnom valencijom i neuroticizmom, obmana s (niskom) ugodnosti i poštenjem – poniznosti, a društvenost s ekstraverzijom i ugodnosti. Dimenzije neprilike i pronalaženja partnera se ne mogu usko povezati s niti jednom određenom osobinom ličnosti, dimenzija neprilike najbliža je neuroticizmu i (ne)ugodnosti, dok je dimenzija pronalaženja partnera najbliža ekstraverziji i ugodnosti (Rauthmann i sur., 2014). Iako sadržajno povezuje s ponašanjima, agregirane situacijske karakteristike tek su u manjoj mjeri povezane s osobinama petofaktorskog modela ($M_{|r|} \leq .10$, Rauthmann i sur., 2014, studija 6).

Istraživanjem Shermana i suradnika (2015) obuhvaćene su DIAMONDS karakteristike situacija te osobine i stanja šestofaktorskog modela ličnosti. Na temelju vlastitog iskustva i definicije pojedine od ispitivanih karakteristika situacija, navedeni autori su postavili specifične hipoteze te u analize uključili samo očekivane odnose situacijskih karakteristika s osobinama i stanjima ličnosti. U slučaju odnosa između osobina ličnosti i karakteristika situacija, očekivano je da će više poštenje – poniznost predviđati nižu percepciju obmane kao karakteristike situacije, emocionalnost višu negativnost, ekstraverzija višu društvenost,

ugodnost višu pozitivnost i nižu obmanu, savjesnost višu dužnost, otvorenost viši intelekt. Utvrđeno je da je doživljaj situacije bio barem djelomično povezan s osobinom ličnosti za koju se očekivalo da bude povezana s njim, no povezanosti su bile niske ($R \leq .16$). Kad je riječ o mogućnosti objašnjenja variranja u stanjima ličnosti osobinama ličnosti i situacijskim karakteristikama, očekivani i testirani odnosi prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1. *Predviđeni i testirani međuodnosi između stanja ličnosti, osobina ličnosti i karakteristika situacije u istraživanju Shermana i suradnika (2015)¹*

Iskazivanje (stanje) ličnosti	Osobina ličnosti	Karakteristika situacije (smjer odnosa)
Poštenje – poniznost	Poštenje – poniznost	Obmana (-)
Emocionalnost	Emocionalnost	Neprilika (+)
		Negativnost (+)
Društvenost	Ekstraverzija	Društvenost (+)
Dominantnost	Ekstraverzija	Neprilika (+)
Ugodnost	Ugodnost	Društvenost (+)
		Pozitivnost (+)
		Obmana (-)
Savjesnost	Savjesnost	Dužnost (+)
Otvorenost	Otvorenost	Intelekt (+)

Bilješka. Iskazivanje ekstraverzije u ponašanju operacionalizirano je putem stanja društvenosti i dominantnosti.

U slučaju predviđanja stanja ličnosti na temelju pripadnih osobina i situacijskih karakteristika, istraživanjem Shermana i suradnika (2015) utvrđeno je da osobine ličnosti u znatnoj mjeri predviđaju pripadna stanja, ali i da situacijske karakteristike objašnjavaju variranje u stanjima ličnosti na razini unutar i između pojedinaca. Na razini između pojedinaca prosječna razina doživljene situacijske karakteristike bila je povezana s prosječnom razinom iskazanog stanja ličnosti u skladu s očekivanjima prikazanim u Tablici 1, uz nekoliko izuzetaka. Prosječna razina doživljene neprilike nije bila značajno povezana s prosječnom razinom iskazane emocionalnosti, prosječna razina pozitivnosti nije bila povezana s prosječnom razinom iskazane ugodnosti, prosječna razina dužnosti nije bila povezana s

¹ Iako autori u očekivanjima hipotetiziraju o pozitivnom odnosu između traženja partnera, kao situacijske karakteristike, i stanja ugodnosti kod sudionica te stanja dominantnosti kod sudionika, taj odnos nije testiran

prosječnom razinom savjesnosti te prosječna razina intelekta nije bila povezana s prosječno iskazanom otvorenosti. Međutim, na razini unutar pojedinaca nalazi su bili u skladu s očekivanjima. Kada su pojedinci bili u situacijama koje karakterizira viša razina obmane u odnosu na ostale situacije u kojima su se nalazili, iskazivali su nižu razinu poštenja – poniznosti nego ju uobičajeno iskazuju; kada su bili u negativnijim situacijama iskazivali su višu razinu emocionalnosti kao stanja ličnosti itd. Drugim riječima, pojedinci su odstupali od svog prosječnog iskazivanja ličnosti u funkciji situacija u kojima su se nalazili. Dodatno, utvrđeno je da je prediktivni doprinos osobina ličnosti i situacijskih karakteristika pri predviđanju stanja ličnosti međusobno uglavnom bio nezavisan, odnosno utvrđeno je vrlo malo interakcija između osobina ličnosti i percepcije situacija, koje su imale male veličine učinka. Testirani odnosi (Tablica 1) i nalazi prikazani u radu Shermana i suradnika uspješno su replicirani u kasnijem istraživanju na drugom uzorku sudionika (Horstmann i sur., 2020).

Kad je riječ o odnosu između osobina ličnosti i situacijskih dimenzija CAPTION modela, Parrignon i suradnici (2017, studije 5 i 6) su ispitali odnos između jednokratno mjenjenih situacijskih karakteristika i osobina ličnosti petofaktorskog i šestofaktorskog modela. U slučaju petofaktorskog modela, kompleksnost je bila pozitivno povezana s ekstraverzijom i otvorenosti, neprilika je bila pozitivno povezana s neuroticizmom i negativno s ugodnosti, pozitivna valencija s ekstraverzijom, tipičnost pozitivno s otvorenosti i negativno s ekstraverzijom, važnost je bila povezana sa svim osobinama, pri čemu je povezanost u svim slučajevima izuzev neuroticizma bila pozitivna, humor je bio pozitivno povezan s ekstraverzijom, a negativno sa savjesnosti i neuroticizmom. Konačno, negativna valencija je bila u najvećoj mjeri povezana s ugodnosti (negativno), ali utvrđene su negativne povezanosti i sa savjesnosti i otvorenosti te pozitivna povezanost s neuroticizmom.

U slučaju šestofaktorskog modela, osobina poštenje-poniznost je bila negativno povezana sa svim procjenama situacijskih karakteristika, pri čemu je povezanost bila najjača u slučaju negativne valencije ($r = -.37$), nakon koje je slijedila kompleksnost ($r = -.30$). Emocionalnost je bila tek u manjoj mjeri negativno povezana s kompleksnosti i pozitivno s neprilikom ($|r| \leq .12$). Ekstraverzija je bila pozitivno povezana s kompleksnosti situacije, pozitivnom valencijom, važnosti i humorom, pri čemu je povezanost bila najviša u slučaju pozitivne valencije ($r = .20$). Ugodnost je bila negativno povezana s neprilikom i tipičnošću, a pozitivno s pozitivnom valencijom, pri čemu su povezanosti u svim slučajevima bile relativno niske ($|r| \leq .16$). Savjesnost je bila u znanoj mjeri negativno povezana s negativnom

valencijom ($r = -.46$), nakon koje je slijedila povezanost s humorom ($r = -.31$) te s neprilikom ($r = -.30$). U slučaju ostalih dimenzija situacijskih karakteristika također su utvrđene negativne povezanosti s ovom temeljnom osobinom, iako su u slučaju tipičnosti i važnosti one bile gotovo nulte. Otvorenost je bila pozitivno povezana s važnosti ($r = .19$), nakon koje je slijedila pozitivna valencija ($r = .12$), a utvrđena je i negativna povezanost s negativnom valencijom ($r = -.15$).

Dodatno, u istraživanju Parrignona i suradnika (2017, studija 6) sudionicima je nasumično određen sat u prethodnom danu te su procjenjivali karakteristike situacije u kojoj su se nalazili u sklopu CAPTION modela te stanja ličnosti obuhvaćena petofaktorskim modelom. U ovom, jednokratnom, mjerenju te na razini bivarijantnih odnosa, stanje ekstraverzije bilo je pozitivno povezano sa svim situacijskim karakteristikama izuzev tipičnosti, a u najvećoj mjeri bilo je povezano s karakteristikama koje su se odnosile na pozitivnu valenciju ($r = .36$) i važnost ($r = .36$). Stanje ugodnosti je također u najvećoj mjeri bilo povezano s pozitivnom valencijom ($r = .35$) i važnosti situacije ($r = .36$). Kad je riječ o stanju savjesnosti, ono je u najvećoj mjeri bilo povezano s karakteristikom situacije koja se odnosila na važnost ($r = .46$), dok je stanje neuroticizma u najvećoj mjeri bilo povezano s neprilikom ($r = .34$). Stanje otvorenosti je u najvećoj mjeri bilo povezano s kompleksnosti situacije ($r = .33$), nakon koje su slijedile situacijske karakteristike koje se odnose na važnost ($r = .31$) i pozitivnu valenciju ($r = .27$).

Abrahams i suradnici (2021) u svoje su istraživanje uključili kombinaciju DIAMONDS i CAPTION situacijskih karakteristika na način da je uzeta u obzir njihova konvergencija (Rauthmann i Sherman, 2018), kao i „replikabilnih šest“ dimenzija više situacijskih taksonomija (Rauthmann i Sherman, 2020). Drugim riječima, u istraživanje su uključene dimenzije DIAMONDS taksonomije koje uključuju nepriliku, negativnost, dužnost, intelekt i pozitivnost, kojima redom odgovaraju sljedeće dimenzije CAPTION taksonomije: negativna valencija, neprilika, važnost, kompleksnost i pozitivna valencija. Tim dimenzijama još su dodane dimenzije tipičnosti i humora. Istraživanje je uključivalo procjene navedenih situacijskih karakteristika i stanja ličnosti obuhvaćenih petofaktorskim modelom od strane studenata osnovnoškolske nastave i njihovih supervizora, tijekom stažiranja tih studenata. Utvrđeno je da osobine ličnosti studenata u manjoj mjeri predviđaju njihovu percepciju situacijskih karakteristika, no u velikoj mjeri predviđaju pripadna stanja ličnosti u svim slučajevima izuzev otvorenosti. Kad je riječ o odnosu između stanja ličnosti i samo-

procijenjenih karakteristika situacije stanje ekstraverzije bilo je više u odnosu na uobičajeno s povećanjem situacijskih karakteristika pozitivnosti i humora te smanjenjem negativnosti, dok je stanje neuroticizma bilo izraženije u situacijama koje karakterizira viša razina negativnosti i niža razina pozitivnosti. Stanje otvorenosti bilo izraženije u situacijama kod kojih su bile izraženije karakteristike dimenzija intelekta i humora, a stanje savjesnosti bilo je izraženije u situacijama koje karakterizira viša razina dužnosti. Konačno, stanje ugodnosti raslo je u odnosu na uobičajenu razinu u situacijama koje karakterizira viša razina pozitivnosti te niže razine negativnosti i neprilike. Samo-procijenjene situacijske karakteristike tek su u manjoj mjeri predviđale procjena stanja ličnosti studenata od strane njihovih supervizora. S druge strane, situacijske karakteristike procijenjene od strane supervizora predviđale su stanja ličnosti studenata, kao i njihova stanja ličnosti procijenjena od strane supervizora. Abrahams i suradnici su ispitali i interakcije između osobina ličnosti i percepcije situacije te su veličine učinka bile vrlo male, implicirajući nezavisnu ulogu osobina ličnosti i situacijskih karakteristika.

Važno je istaknuti da su i u istraživanju Shermana i suradnika (2015) i u onom koje su proveli Abrahams i suradnici ispitani samo određeni odnosi između stanja ličnosti i karakteristika situacija. U istraživanju Abrahams i suradnika (2021) određene si i korelacije između svih situacijskih karakteristika i stanja ličnosti na razini unutar sudionika te su sve izuzev jedne (tipičnost i stanje otvorenosti) bile značajne. Horstmann i suradnici (2021) su reanalizirali podatke Shermana i suradnika (2015) te proveli istraživanje u novom uzorku sudionika, pri čemu su napravili i predviđanje pojedinog stanja ličnosti na temelju svih situacijskih karakteristika. Ta analiza je pokazala da su stanja ličnosti povezana s gotovo svim dimenzijama percepcije situacije, odnosno nisu utvrđeni specifični obrasci povezanosti između stanja ličnosti i karakteristika situacije. Međutim, odnosi su se promijenili kada je u analizama razmotren trenutni afekt, što nas dovodi do važnosti trenutnog afekta kao odrednice variranja u stanjima ličnosti i njihova odnosa

1.3.2 Uloga trenutnog afekta

Razmatranje uloge afekta u iskazivanju ličnosti putem stanja važno je prije svega kad se uzme u obzir povezanost temeljnih i afektivnih osobina ličnosti, koja je naročito prisutna u slučaju osobina petofaktorskog modela ekstraverzije i neuroticizma (npr. Letzring i Adamcik,

2015; Watson i sur., 2000). U metaanalizi Steela i suradnika (2008) utvrđeno je da je korigirani koeficijent korelacije između pozitivnog afekta i temeljnih osobina ličnosti obuhvaćenih petofaktorskim modelom najviši u slučaju ekstraverzije ($\rho = .54$), nakon koje su slijedili neuroticizam ($\rho = -.35$), savjesnost ($\rho = .31$), otvorenost ($\rho = .26$) te ugodnost ($\rho = .15$). Kad je riječ o negativnom afektu povezanost je bila najviša u slučaju neuroticizma ($\rho = .64$), nakon kojeg su slijedile povezanosti s ugodnosti ($\rho = -.26$) i savjesnosti ($\rho = -.26$), zatim ona s ekstraverzijom ($\rho = -.23$), dok je povezanost s otvorenosti bila gotovo nulta ($\rho = -.03$). Također je utvrđeno da su povezanosti ne razlikuju s obzirom na to je li afekt operacionaliziran kao osobina ili kao stanje. Metaanaliza Anglima i suradnika (2020) pokazala je da je s pozitivnim afektom u najvećoj mjeri povezana ekstraverzija, nakon koje slijede neuroticizam i otvorenost, a s negativnim afektom u najvećoj je mjeri povezan neuroticizam.

U istraživanju Ringwald i suradnika (2022) prosječna stanja ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti bila su pozitivno povezana s prosječnim pozitivnim te negativno s prosječnim negativnim afektom, dok je je u slučaju prosječnog stanja neuroticizma bio prisutan obrnut obrazac. Na razini unutar sudionika, stanja ličnosti su bila povezana s pozitivnim i negativnim afektom na sličan način kao na razini između sudionika (prosječnoj razini). Jedina iznimka je savjesnost, koja je u manjoj mjeri bila povezana s pozitivnim afektom, a nije bila povezana s negativnim afektom. U istraživanju Heller i suradnika (2007) napravljeno je predviđanje trenutnog pozitivnog i negativnog afekta na temelju stanja ekstraverzije i neuroticizma (ostali odnosi nisu ispitani) i oba stanja ličnosti predviđala su oba trenutna afekta.

Ching i suradnici (2014) su na uzorcima iz pet različitih kultura, odnosno zemalja (SAD, Venezuela, Filipini, Kina i Japan) ispitali odnos između osobina i stanja ličnosti obuhvaćenih petofaktorskim modelom s trenutnim pozitivnim i negativnim afektom. Kad je riječ o odnosu između osobina ličnosti i prosječnih afektivnih stanja, osobine povezane s prosječnim stanjem pozitivnog afekta bile su ekstraverzija, ugodnost i otvorenost prema iskustvu, dok su u slučaju savjesnosti i emocionalne stabilnosti povezanosti u većoj mjeri varirale u ovisnosti o kulturi. U slučaju prosječnog stanja negativnog afekta najkonzistentniji (negativni) prediktor bila je emocionalna stabilnost. Nadalje, navedeni autori se analizirali združeni doprinos stanja ličnosti predviđanju stanja pozitivnog te negativnog afekta te je utvrđeno da na razini unutar pojedinca trenutni pozitivni afekt u svim kulturama kovarira sa

stanjima gotovo svih dimenzija izuzev savjesnosti, koja je predviđala trenutni pozitivni afekt u nekim, ali ne svim kulturama. Kad je riječ o trenutnom negativnom afektu, on je u svim kulturama kovarirao s ekstraverzijom i emocionalnom stabilnosti te u većini njih i s ugodnosti i savjesnosti.

Dok je u istraživanju Chinga i suradnika (2014) ispitano u kojoj mjeri stanja ličnosti (zajedno) predviđaju trenutni afekt, Wilson i suradnici (2017) ispitali su u kojoj mjeri trenutni pozitivni i negativni afekt objašnjavaju stanja ličnosti obuhvaćena petofaktorskim modelom. Pri predviđanju pojedinog stanja ličnosti na temelju združenog doprinosa pozitivnog i negativnog afekta, stanje ekstraverzije kovariralo je s trenutnim pozitivnim afektom, viša izraženost negativnog te niža izraženost pozitivnog afekta bile su povezane s izraženijim stanjima neuroticizma. Nadalje, sudionici su imali izraženije stanje ugodnosti i savjesnosti ukoliko su iskusili višu razinu pozitivnog te nižu razinu negativnog afekta, a viša razina pozitivnog afekta bila je povezana i višim iskazivanjem stanja otvorenosti. Stanja ekstraverzije i neuroticizma su u najvećoj mjeri kovarirala s afektom, dok je u slučaju savjesnosti to kovariranje bilo najniže. U niti jedno od opisanih istraživanja nisu uključene afektivne osobine, niti su kontrolirane osobine ličnosti. Također nisu kontrolirali razlike na razini između pojedinaca na način da su i prosjek unutar pojedinca koristili kao prediktor.

U istraživanju Parrignona i suradnika (2017, studija 6), pri jednokratnim procjenama situacijskih karakteristika obuhvaćenih CAPTION modelom te trenutnog pozitivnog i negativnog afekta, oba afektivna stanja bila su povezana sa svim situacijskim karakteristikama izuzev tipičnosti. Trenutni pozitivni afekt u najvećoj je mjeri bio povezan s važnosti situacije ($r = .53$), nakon koje je slijedila pozitivna valencija ($r = .51$), pa kompleksnost ($r = .46$). U slučaju trenutnog negativnog afekta najviša povezanost utvrđena je s negativnom valencijom ($r = .77$), nakon koje je slijedila nepravilnost ($r = .61$), pa humor ($r = .50$) i kompleksnost ($r = .47$). Pri predviđanju pozitivnog i negativnog afekta na temelju situacijskih karakteristika obuhvaćenih CAPTION te DIAMONDS taksonomijama, utvrđeno je da CAPTION dimenzije objašnjavaju 47% varijance trenutnog pozitivnog afekta i 69% varijance trenutnog negativnog afekta. DIAMONDS dimenzije objasnile su 36% varijance pozitivnog i 58% varijance negativnog afekta.

U istraživanju Shermana i suradnika (2015), u kojem je za prikupljanje podataka korišteno uzorkovanje iskustva, na razini agregiranih procjena situacijskih karakteristika

mjerenih putem DIAMONDS dimenzija, nekoliko njih bilo je povezano sa agregiranim stanjem sreće, naročito pozitivnost i negativnost. Na razini analize koja je uzimala u obzir variranje u procjenama situacijskih karakteristika, osobina sreće je predviđala percepciju situacije kao pozitivne, no testiran je samo ovaj odnos. Također, trenutna sreća mogla se predvidjeti na temelju percepcije situacije kao pozitivne. Nadalje, Horstmann i Ziegler (2019) su ispitali odnos između afekta i percepcije situacije mjerene putem dviju taksonomija. Utvrđeno je da se stanja pozitivnog i negativnog afekta u znatnoj mjeri mogu objasniti karakteristikama situacija te su navedeni autori istaknuli mogućnost da se učinci na ponašanje koji se atribuiraju karakteristikama situacija zapravo mogu objasniti trenutnim afektom, što ukazuje na potrebu da se i pri procjeni karakteristika situacija u obzir uzme afekt.

Kako bi ispitali ulogu afekta u manifestaciji ličnosti putem stanja, Horstmann i suradnici (2021) su najprije naknadno analizirali podatke dobivene u istraživanju Shermana i suradnika (2015) koji su se odnosili na šestofaktorski model ličnosti. Kako je prethodno navedeno, utvrđeno je da su stanja ličnosti povezana s gotovo svim DIAMONDS dimenzijama percepcije situacije. Međutim, kad je u analizu uključena sreća kao osobina i kao stanje, kao i u istraživanju Wilsona i suradnika (2017), trenutni afekt, odnosno osjećaj sreće, značajno je objašnjavao stanja ličnosti. Također, specifični i očekivani obrasci odnosa između stanja ličnosti i karakteristika situacija utvrđeni su nakon što su u modele uključene osobina i stanje sreće što bi impliciralo da percepcija situacije nije odraz afekta ili obratno te da je procjena kovariranja specifičnog ponašanja u specifičnoj situaciji točnija kad se u obzir uzme afekt.

U svrhu replikacije ovih nalaza, Horstmann i suradnici (2021) su ih testirali u novom uzorku sudionika, uz korištenje dodatne, diferenciranije i pouzdanije mjere trenutnog afekta, koja je uključivala pozitivni i negativni afekt. Repliciran je nalaz koji se odnosi na mogućnost predviđanja ponašanja na temelju svih karakteristika situacije, odnosno gotovo sve situacijske karakteristike bile su prediktivne za variranje u svim ponašanjima. Na razini unutar pojedinca, uključivanje sreće u modele rezultiralo je u većini slučajeva očekivanim odnosima između situacije i ponašanja, a nakon što su modelima dodani i pozitivni i negativni afekt samo su neki efekti bili u skladu s očekivanjima. Rezultati analize na razini između pojedinaca, usmjerene na odnos između prosječne karakteristike situacije i prosječnog ponašanja odstupali su od očekivanih te nisu replicirani nalazi prethodne analize. Dakle, replicirani su odnosi između percepcija trenutne situacije i trenutnog ponašanja kad je riječ o odstupanju

pojedince od vlastitih prosječnih vrijednosti, međutim nisu replicirani odnosi između načina na koji su pojedinci u prosjeku percipirali situaciju i prosječnih iskazivanja pojedinog stanja ličnosti u ponašanju. Također je utvrđeno da uključivanje pozitivnog i negativnog afekta u predviđanje ponašanja ne doprinosi znatno više predviđanju iznad i preko osobine i stanja sreće.

1.4 Nomološke mreže stanja i osobina ličnosti

Kako je prethodno opisano, prosječna stanja ličnosti povezana su s procjenama drugih osoba, no i one imaju određene pristranosti, stoga se postavlja pitanje u kakvom su odnosu s drugim varijablama te doprinose li njihovom predviđanju iznad i preko osobina ličnosti. Augustine i Larsen (2012) su, pri usporedbi odnosa između osobina i agregiranih stanja ličnosti u obzir uzeli korelate mjerene na razini osobina te one mjerene na razini stanja te ispitali inkrementalni doprinos stanja ličnosti pri predviđanju svakog od korelata. Korelati na razini osobina uključivali su zadovoljstvo životom, očekivanja regulacije negativnog raspoloženja i stil afektivne regulacije, dok su korelati na razini stanja uključivali trenutni afekt i zdravstvene simptome. Kad je riječ o korelatima mjerenim na razini osobina, stanja ličnosti u većini slučajeva nisu predviđala njihove vrijednosti iznad i preko pripadnih osobina ličnosti, dok su u slučaju korelata mjerenih na razini stanja u većini slučajeva predviđala njihove vrijednosti iznad i preko pripadnih osobina ličnosti.

Rauthmann i suradnici (2019) su ispitali stupanj u kojem temeljne osobine ličnosti i agregirana (prosječna) stanja ličnosti mjere isti konstrukt putem usporedbe njihova odnosa s nomološkom mrežom korelata, odnosno nomološku homomorfiju osobina i stanja (engl. *nomological trait-state homomorphy*). Pri tome su mrežu korelata činili skup karakteristika pojedinca, mjeren putem *California Adult Q-Sort* (CAQ; Bem i Funder, 1978; Block, 1961, 2008, svi prema Rauthmann i sur., 2018) te skup DIAMONDS karakteristika situacija (Rauthmann i sur., 2014; Rauthmann i Sherman, 2016a, 2016b). Nomološka homomorfija ispitana je u dva uzorka sudionika putem dviju različitih metoda. Utvrđeno je da agregirana stanja u velikoj mjeri (iako ne potpuno) imaju jednak obrazac korelacija s ispitivanim korelatima, naročito u slučaju ekstraverzije, ugodnosti i savjesnosti.

U istraživanju Ringwald i suradnika (2022), namijenjenom validaciji dulje i kraće mjere stanja ličnosti, nomološka mreža sastojala se od višekratno mjerenih korelata koji su

uključivali javljanje različitih ponašanja, razinu energije, usamljenost te pozitivni i negativni afekt. Prosječna stanja ličnosti imala su vrlo podudaran odnos s korelatima kao osobine mjerene putem BFI-2, dok je ta podudarnost bila manja u slučaju NEO-PI-R, naročito u slučaju otvorenosti.

1.5 Metodološki pristupi mjerenju stanja ličnosti

1.5.1 Pristupi i smjernice za konstrukciju instrumenata

Pregled istraživanja objavljenih u značajnijim znanstvenim časopisima iz područja ličnosti ukazao je na postojanje velikih razlika u načinu razvoja mjera stanja ličnosti, no najčešća metoda bila je preuzimanje manjeg broja čestica iz upitnika osobina koje su zatim preoblikovane u mjere stanja ličnosti (Horstmann i Ziegler, 2020). Primjerice, u istraživanjima koja su opisali Fleeson i Galagher (2009) korišteni su pridjevi, odnosno markeri dimenzija ličnosti petofaktorskog modela odabrani po načelu zasićenja ispravnim faktorom u Goldbergovom (1992) istraživanju, pouzdanosti u prethodnim istraživanjima, međusobnoj različitosti, lakoći korištenja pri opisivanju ponašanja te minimalnoj prisutnosti komponente socijalne poželjnosti. U istraživanju Wilsona i suradnika (2017, studija 2) korištene su po dvije čestice po temeljnoj dimenziji preuzete iz BFI (John i sur., 2008), a kriteriji za odabir čestica bili su (1) da imaju smisla na razini stanja; (2) procjenjuju različite facete pojedine dimenzije; (3) ne sadrže teško razumljive riječi te (4) imaju usporedivo visoku korelaciju s ukupnim rezultatom.

Drugi pristupi uključivali su mjerenje pojedine dimenzije putem jedne ili dviju obuhvatnijih čestica. Primjer takvog pristupa je istraživanje Wilsona i suradnika (2017, studija 1) koji su kao mjeru stanja ličnosti koristili po dvije čestice za svaku dimenziju petofaktorskog modela, odnosno TIPI upitnik osobina ličnosti (Gosling i sur., 2003) s prilagođenom uputom i skalom za odgovore od pet stupnjeva. U istraživanju Shermana i suradnika (2015) stanja obuhvaćena šestofaktorskim modelom ličnosti mjerena su s po jednom česticom po dimenziji, izuzev ekstraverzije, koja je uključivala česticu koja se odnosi na društvenost i česticu koja se odnosi na dominantnost. Za procjenu su korištene bipolarne skale od sedam stupnjeva, s po dva pridjeva na svakom polu.

Iako se kao jedan od kriterija za odabir čestica mogu koristiti faktorska zasićenja, pod pretpostavkom da one s višim zasićenjima bolje zahvaćaju jezgru konstrukta, on je valjan jedino pod pretpostavkom da te čestice namijenjene mjerenju osobina ličnosti jednako funkcioniraju u slučaju stanja ličnosti na razini unutar pojedinaca (Hofmans i sur., 2019). Naime, moguće je da se pretpostavljena struktura konstrukata na razini osobine, odnosno između pojedinaca, razlikuje od one na razini stanja, odnosno unutar pojedinca (Horstmann i Ziegler, 2020). Nadalje, pri određivanju broja čestica koje će se koristiti u sklopu uzorkovanja iskustva potrebno je uravnotežiti napor za sudionika uzrokovan višekratnim mjerenjima i širinu konstrukta od interesa (Wright i Zimmermann, 2019), odnosno osigurati da su mjerene sve važne facete (Hofmans i sur., 2019). U tom kontekstu manji broj obuhvatnijih čestica, poput, primjerice, onih sadržanih u TIPI upitniku ličnosti (Gosling i sur., 2003) imao bi prednost. S druge strane, prema Horstmannu i Ziegleru (2020) čestice odabrane za mjerenje stanja trebaju biti u najvećoj mjeri vezane uz jednu facetu dimenzije (što nije slučaj s obuhvatnijim česticama) te primjenjive na većinu situacija u kojima se sudionici mogu uobičajeno naći. Primjenjivost na većinu situacija svakako je potrebno razmotriti jer su postojeći upitnici razvijeni primarno za mjerenje osobina, odnosno procjenu pojedinca kroz dulji vremenski period koji može uključivati i situacije s malom učestalošću. Konačno, Shrout i Lane (2012) ističu kako je i u ovakav tipa mjere potrebno uključiti barem tri čestice po konstruktu, kako bi se mogla odrediti pouzdanost.

Posljednji aspekt koji je pri razvoju mjera stanja ličnosti potrebno uzeti u obzir odnosi se na emocionalno obojene čestice. Primjerice, Fleeson (2001, studija 1) je u svoje istraživanje uključio i mjere kratkotrajnog afekta, stoga je kao jedan od kriterija pri odabiru čestica za mjerenje stanja ličnosti korištena odsutnost riječi koje se odnose na emocije, kako bi se izbjegla redundantnost s mjerama afekta. S druge strane, Horstmann i Ziegler (2020) su istaknuli kako bi u slučaju u kojem se prosječno stanje ličnosti tretira kao aproksimacija pripadne osobine zahvaćanje cijeloga konstrukta od interesa trebalo uzeti u obzir i komponentu afekta ukoliko ju osobina sadrži. Njihova smjernica temelji se na analizi mjera osobina petofaktorskog modela ličnosti koju su proveli Wilt i Revelle (2015) kako bi utvrdili u kojoj mjeri su u njima prisutni afekt, ponašanje, kognicija i želja, odnosno žudnja (engl. *desire*). Ta analiza pokazala je da sadržaj čestica namijenjenih procjeni pojedine dimenzije obuhvaća navedene aspekte u različitoj mjeri; u slučaju ugodnosti bili su podjednako prisutni afekt, ponašanje i kognicija, u slučaju savjesnosti i ekstraverzije prevladavala je ponašajna

komponenta, u slučaju emocionalne stabilnosti afektivna, a u slučaju otvorenosti kognicija. Želja nije bila pretjerano prisutna u slučaju niti jedne dimenzije.

1.5.2 Pristupi i smjernice za validaciju instrumenata

U dosadašnjim istraživanjima mjere stanja ličnosti tek su u manjem broju njih provjerene i validirane u nezavisnom uzroku sudionika prije same primjene (Horstmann i Ziegler, 2020). Smjernice za postupak validacije se razlikuju, pa neki autori ističu da mjere stanja koje se razvijaju za korištenje u istraživanju putem uzorkovanja iskustva ne moraju nužno biti validirane putem istraživanja tog tipa, pa je moguće koristiti i jednokratne procjene trenutnih stanja (Horstmann i Ziegler, 2020), dok bi prema drugima validacija trebala uključivati njihovu pouzdanost i valjanost i na razini između pojedinaca i na razini unutar pojedinca, što podrazumijeva višekratna mjerenja (Wright i Zimmermann, 2019). Primjerice, u istraživanju koje je provela Bleidorn (2009) mjera stanja temeljnih dimenzija ličnosti validirana je na način da su sudionici jednokratno odgovorili na podskup čestica iz standardnog upitnika ličnosti, uz uputu da se procijene u danom trenutku umjesto općenito. Zatim su kao mjere stanja ličnosti odabrane one čestice koje su imale visoka zasićenja ciljanom dimenzijom i zanemariva zasićenja ostalim dimenzijama.

Kad je riječ o validaciji koja je uključivala višekratno mjerena stanja ličnosti, Ringwald i suradnici (2022) su validirali mjeru stanja obuhvaćenih petofaktorskim modelom konstruiranu na temelju onih iz Fleesonovih (2001) istraživanja. Iako su se čestice i kriteriji njihova odabira međusobno razlikovali u ovisnosti o cilju pojedine od triju Fleesonovih studija, svima je zajedničko da su odabrane one čestice, odnosno pridjevi koji su bili zasićeni ispravnim faktorom u prethodnim istraživanjima na razini osobina ličnosti, zajedno su predstavljali širinu mjerene dimenzije te jednostavnost njihove primjene za opis ponašanja. U istraživanju Ringwald i suradnika svaka je dimenzija obuhvaćena s po četiri bipolarne čestice, a podaci vezani uz stanja ličnosti prikupljeni su na dnevnoj bazi pri čemu su se procjene odnosile na period od posljednja 24 sata. Na razini između pojedinaca dobivena je faktorska struktura relativno blizu ciljane, uz visoku pouzdanost mjera pojedine dimenzije, dok je na razini unutar pojedinaca faktorska struktura u odnosu na ciljanu nešto lošija, a pouzdanosti niske. Također su utvrđene razmjerno visoke interkorelacije između mjera stanja, na razini unutar i između pojedinaca, a prosječna stanja, iako najviše povezana s pripadnim osobina,

bila su u velikom broju slučajeva nezanemarivo povezana i s ostalim osobinama ličnosti. Validacijom je obuhvaćena i kraća verzija mjere stanja, s po dvije čestice po dimenziji, izvedena iz dulje na temelju rezultata faktorske analize provedene na razini između i unutar pojedinaca, no njezine metrijske karakteristike bile su nešto lošije nego u slučaju dulje verzije.

Pri interpretaciji nalaza Ringwald i suradnika (2022) koji se odnose na faktorsku strukturu temeljnih dimenzija ličnosti na razini stanja, odnosno unutar pojedinaca potrebno je uzeti u obzir da ona ne mora nužno biti jednaka onoj dobivenoj na razini osobina (Hofmans i sur., 2019; Horstmann i Ziegler, 2020). U istraživanju koje su proveli Borkenau i Ostendorf (1998), koja se također temeljila na dnevnim procjenama, kada je za svakog sudionika određena faktorska struktura preko čestica i opažanja, faktorska struktura je tek u umjerenoj mjeri odgovarala ciljanoj. Međutim, kada su korelacije između čestica i opažanja uprosječene preko sudionika dobivena je očekivana struktura.

1.6 Uvod u probleme istraživanja

Kako su prethodnim istraživanjima konzistentno utvrđene značajne povezanosti između agregiranih (prosječnih) stanja te pripadnih osobina ličnosti (npr. Augustine i Larsen, 2012; Ching i sur., 2014; Finnigan i Vazire, 2018; Fleeson i Gallagher, 2009), jedan od istraživačkih problema je replikacija tih nalaza, uz korištenje novo-konstruiranih mjera stanja ličnosti. Nadalje, prethodna istraživanja su pokazala da je variranje u stanjima ličnosti određeno ne samo pripadnim osobinama, već i trenutnim afektom (Wilson i sur., 2017), karakteristikama situacije (npr. Sherman i sur., 2015), kao i da je percepcija situacija povezana s trenutnim afektom (Horstmann i Ziegler, 2019). Analiza koja je istovremeno razmotrila i psihološke karakteristike situacije i trenutni afekt također je pokazala da su oba ova aspekta prediktivna za manifestaciju ličnosti putem stanja, međutim na dva nezavisna uzorka dobiveni su nekonzistentni nalazi po pitanju konkretnih odnosa kad je riječ o dimenzijama ličnosti šestofaktorskog modela (Horstmann i sur., 2020). U tom kontekstu, sljedeći istraživački problem uključuje provjeru tih odnosa, no u sklopu petofaktorskog modela ličnosti. Iako je u istraživanju Horstmann i suradnika (2020) utvrđeno da uključivanje pozitivnog i negativnog afekta u stanja ličnosti ne doprinosi znatno više predviđanju iznad i preko sreće, u ovom istraživanju mjereni su pozitivni i negativni afekt iz dva razloga. Prvi je taj što osobine petofaktorskog i šestofaktorskog modela nemaju jednak

odnos s mjerama dobrobiti (Anglim i sur., 2020), a drugi je taj što su prethodna istraživanja pokazala da kratkotrajni pozitivni i negativni afekt čine dvije dimenzije i na razini između pojedinaca i na onoj unutar njih (Bleidorn i Peters, 2011; Rush i Hofer, 2014).

Posljednji problem se odnosi na usporedbu korelata agregiranih (prosječnih) stanja i osobina ličnosti, odnosno na usporedbu njihovih nomoloških mreža. Za usporedbu nomoloških mreža osobina i agregiranih stanja ličnosti korišteni su korelati za koje su prethodnim istraživanjima utvrđene povezanosti s barem jednom od temeljnih osobina ličnosti. U slučaju samo-procijenjenih karakteristika, korelati visoko povezani s ekstraverzijom i neuroticizmom su afektivne osobine (Anglim i sur., 2020; Steel i sur., 2008; Watson i sur., 2000). Karakteristika koja se pokazala povezanom s temeljnim osobinama ličnosti je i samopoštovanje, za koje je utvrđeno da je u najvećoj mjeri povezano s emocionalnom stabilnosti, ekstraverzijom i savjesnosti (Brailovskaia i Margraf, 2020; Meier i sur., 2011; Pullmann i Allik, 2000; Robins, Tracy, i sur., 2001; Robins, Hendin i Trzesniewski, 2001; Zeigler-Hill i sur., 2015). Sljedeći skup odnosi se na mračnu trijadu ličnosti, koja obuhvaća subkliničke osobine negativne konotacije: narcizam, psihopatiju i Makijavelizam (Paulhus i Williams, 2002). Metaanalizom odnosa između osobina mračne trijade i temeljnih osobina ličnosti Murisa i suradnika (2013) utvrđeno je da su one primarno (negativni) korelat ugodnosti, pri čemu je povezanost u slučaju narcizma bila niža ($r = -.21$), nego u slučaju Makijavelizma ($r = -.43$) i psihopatije ($r = -.46$). Savjesnost je bila negativno povezana s Makijavelizmom ($r = -.25$) i psihopatijom ($r = -.27$), a utvrđena je i pozitivna povezanost narcizma s ekstraverzijom ($r = .31$) te otvorenosću ($r = .15$). U novije vrijeme mračnoj trijadi ličnosti dodana je još jedna subklinička osobina, a to je svakodnevni sadizam te one skupa čine mračnu tetradu (Paulhus, 2014), stoga je i ova osobina uključena u istraživanje. Pri tome je ona u najvećoj mjeri negativno povezana s ugodnosti ($r = -.42$), nakon koje slijedi savjesnost ($r = -.30$, Blötner i sur., 2021).

Kako bi se pri razmatranju mreže korelata uzeli u obzir i oni koji odražavaju intraindividualni varijabilitet, korištene su i mjere kratkotrajnog afekta, i kao mjera trenutnog, odnosno kratkotrajnog samopoštovanja. Afekt mjeren kao osobina i stanje daje mogućnost usporedbe efekta metode, isto kao i samopoštovanje. Trenutno samopoštovanje uključeno je jer je prethodnim istraživanjima utvrđeno da varira unutar pojedinaca (Heller i sur., 2007; Meier i sur., 2011; Sherman i sur., 2015; Zeigler-Hill i sur., 2015). Također je korišten skup

DIAMONDS karakteristika situacija (Rauthmann i sur., 2014; Rauthmann i Sherman, 2016a, 2016b), koji je već korišten u ovu svrhu u prethodnom istraživanju (Rauthmann i sur., 2019).

Nadalje, u obzir su uzeta i dva korelata koji ne predstavljaju osobine ličnosti niti su višekratno mjereni, a to su inteligencija i školsko postignuće. Metaanaliza odnosa između osobina ličnosti obuhvaćenih petofaktorskim modelom ličnosti i opće inteligencije Ackermana i Haggstada (1997) pokazala je da je inteligencija najviše povezana s otvorenošću ($r = .33$), nakon koje je slijedio neuroticizam, operacionaliziran kao reakcija na stres ($r = -.15$) te ekstraverzija ($r = .08$), dok su u slučaju ugodnosti i savjesnosti povezanosti bile gotovo nulte. Novijom metaanalizom također je utvrđeno da je otvorenost u najvećoj mjeri povezana s inteligencijom te da nakon nje slijedi neuroticizam, no povezanosti su bile niže; prosječna povezanost u slučaju otvorenosti iznosila je .17, dok je u slučaju neuroticizma iznosila -.08 (Anglim i sur., 2022). Sljedeći korelat je školsko, odnosno akademsko postignuće, u slučaju kojeg se savjesnost pokazala kao najprediktivnija od svih temeljnih osobina ličnosti bez obzira na korišteni upitnik ličnosti te kad je riječ o samo-procjenama i o procjenama bliskih osoba (Bratko i sur., 2006; McAbee i Oswald, 2013; Poropat, 2009; Ziegler i sur., 2010). Metaanalizama odnosa između akademskog postignuća i samo-procijenjenih temeljnih osobina ličnosti utvrđene su povezanosti koje su se u slučaju savjesnosti kretale od .19 do .26, dok su povezanosti u slučaju ostalih osobina uglavnom bile niske ($r < .10$; McAbee i Oswald, 2013; Poropat, 2009; Vedel, 2014).

Konačno, za početak istraživanja odabran je početak ispitnog roka iz dva razloga. Prvi se odnosi na ispitivanje mogućnosti generalizacije rezultata prethodnih istraživanja provedenih na studentima na jedno drugačije okruženje. Drugi razlog je pretpostavka da su tijekom toga perioda sudionici slobodnije kreirati svoje vrijeme kako im odgovara, što bi moglo rezultirati i većim variranjem u iskazivanju ličnosti putem stanja, ali višim odnosima između stanja i pripadnih osobina ličnosti.

2 CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati određenost iskazivanja osobina ličnosti putem stanja obuhvaćenih petofaktorskim modelom pripadnim osobinama ličnosti, karakteristikama situacija i trenutnim afektom, kao i usporediti odnose osobina i prosječnih stanja ličnosti s njihovom nomološkom mrežom odnosno mrežom njihovih korelata. U skladu s time, formulirani su sljedeći istraživački problemi (P) i hipoteze (H):

P1: Ispitati povezanosti između osobina ličnosti obuhvaćenih petofaktorskim modelom i prosječnih vrijednosti pripadnih stanja ličnosti.

H1: Između osobina ličnosti obuhvaćenih petofaktorskim modelom (ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, negativna emocionalnost i otvorenost) i prosječnih vrijednosti pripadnih stanja postoji pozitivna povezanost.

P2: Ispitati simultani doprinos predviđanju iskazivanja ličnosti putem stanja pripadnim osobinama ličnosti, psihološkim karakteristikama situacija te trenutnim pozitivnim i negativnim afektom.

U sklopu ovoga istraživačkog problema postavljeno je više skupova hipoteza koje se odnose na svaku od dimenzija stanja ličnosti, ali samo na razini unutar pojedinaca iako su modeli korišteni za njihovu provjeru uključivali i analize na razini između pojedinaca. Naime, hipoteze su se velikim dijelom temeljile na istraživanjima Abrahams i suradnika (2021) i Wilsona i suradnika (2017) koji u analizama nisu u obzir uzela razinu između sudionika te jer su u okviru šestofaktorskog modela nalazi replicirani samo na razini unutar sudionika (Horstmann i suradnici, 2021). Dodatno, iako se u istraživanju Wilsona i suradnika (2017) trenutni afekt pokazao povezanim sa svim stanjima ličnosti obuhvaćenim petofaktorskim modelom, uzimajući u obzir povezanost između trenutnog afekta i situacijskih karakteristika (Horstmann i Ziegler, 2019; Parrignon i sur., 2017), hipoteze su postavljene samo za stanja ekstraverzije i negativne emocionalnosti, jer su ona bila u najvećoj mjeri određena trenutnim afektom.

H2a: Na temelju rezultata istraživanja Abrahams i suradnika (2021) može se očekivati da će razina stanja ekstraverzije porasti u odnosu na uobičajenu u situacijama koje karakterizira viša razina pozitivnosti i niža razina negativnosti. Iako u istraživanje navedenih autora nije

uključena društvenost kao karakteristika situacije, ona se sadržajno može povezati s osobinom ekstraverzije (Rauthmann i sur., 2014), stoga se također očekuje porast u iskazivanju ovoga stanja ličnosti u odnosu na uobičajenu s porastom društvenosti situacije. Konačno, na temelju nalaza istraživanja Wilsona i suradnika (2017) očekuje se da će stanje ekstraverzije kovarirati s pozitivnim afektom na način da će biti izraženije u odnosu na uobičajenu razinu kada je pozitivni afekt viši u odnosu na uobičajenu razinu.

H2b: Nalazi istraživanja Abrahams i suradnika (2021) pokazali su da je razina stanja ugodnosti bila niža u odnosu na uobičajenu u situacijama u kojima je bila izraženija nepravilna i negativnost, dok je bila viša u situacijama u kojima je razina pozitivnosti bila viša u odnosu na uobičajenu, stoga su po pitanju stanja ugodnosti postavljene hipoteze sukladne tim nalazima. Nadalje, iako u istraživanje navedenih autora nisu bile uključene karakteristike situacije koje se odnose na obmanu i društvenost, ove karakteristike situacije sadržajno su povezive s ugodnosti (Rauhmann i sur., 2014), stoga je očekivano da će u situacijama koje karakterizira viša razina obmane iskazano stanje ugodnosti biti niže u odnosu na uobičajeno, dok će u situacijama koje karakterizira viša društvenost iskazano stanje ugodnosti biti više.

H2c: I na temelju istraživanja Abrahams i suradnika (2021) i na temelju sadržajne povezanosti dužnosti kao karakteristike situacije (Rauthmann i sur., 2014), očekuje se da će iskazana razina savjesnosti biti viša od uobičajene u situacijama koje karakterizira viša razina dužnosti.

H2d: Uzimajući u obzir da se negativnost, kao karakteristika situacije, sadržajno može povezati s neuroticizmom (Rauthmann i sur., 2014), kao i nalaz istraživanja Abrahams i suradnika (2021), očekuje se da će iskazana razina stanja negativne emocionalnosti biti viša u odnosu na uobičajenu u situacijama koje karakterizira viša negativnost i niža pozitivnost. Nadalje, na temelju nalaza istraživanja Wilsona i suradnika (2017) očekuje se da će stanje negativne emocionalnosti biti izraženije u odnosu na uobičajenu razinu s porastom doživljenog negativnog te padom doživljenog pozitivnog afekta.

H2e: Uzimajući u obzir da se intelekt, kao karakteristika situacije, sadržajno može povezati s otvorenosti (Rauthmann i sur., 2014), kao i nalaz istraživanja Abrahams i suradnika (2021), očekuje se da će iskazana razina stanja otvorenosti biti viša u odnosu na uobičajenu u situacijama koje karakterizira viša razina potrebe za dubinskim promišljanjem (intelekta).

P3: Ispitati odnos između profila korelacija koji prosječna stanja ličnosti obuhvaćena petofaktorskim modelom imaju s mrežom korelata i profila korelacija koji pripadne osobine ličnosti imaju s istim tim korelatima.

H3: Na temelju rezultata istraživanja Rauthmann i suradnika (2019) te Ringwald i suradnika (2022) očekuje se da između profila korelacija koje prosječna stanja ličnosti obuhvaćena petofaktorskim modelom imaju s mrežom korelata i profila korelacija koje pripadne osobine ličnosti imaju s istim tim korelatima postoji pozitivna povezanost.

3 METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Kako su u prethodnim istraživanjima čestice korištene za mjerenje stanja ličnosti u rijetkim slučajevima prethodno validirane u nezavisnom uzorku sudionika (Horstmann i Ziegler, 2020), provedbi glavnog istraživanja prethodilo je pilot istraživanje primarno u svrhu provjere valjanosti čestica odabranih za mjerenje stanja ličnosti. Uz mjere stanja ličnosti, u pilot istraživanje uključene su i mjere trenutnog afekta, kao i psiholoških karakteristika situacije. Sudionici pilot istraživanja su se, kao i sudionici glavnog istraživanja, većinom sastojali od studenata psihologije, no sudionici iz dvaju uzoraka nisu pohađali isti fakultet. Drugim riječima, validacija je najprije provedena u uzorku nezavisnom od onoga na kojem je provedeno glavno istraživanje, no uzorci su međusobno bili u velikoj mjeri usporedivi.

3.1 Pilot istraživanje

U svrhu konstrukcije mjere stanja ličnosti korišten je podskup čestica iz upitnika osobina ličnosti odabran primarno prema kriterijima smislenosti za opis stanja ličnosti i primjenjivosti na većinu situacija u kojima se pojedinci mogu naći (Horstmann i Ziegler, 2020). Nadalje, zahvaćanju što šireg opsega dimenzije dana je prednost pred faktorskim zasićenjima utvrđenim na razini osobina budući da ne možemo znati funkcioniraju li čestice jednako na razini unutar pojedinca kao između pojedinaca (Hofmans i sur., 2019; Horstmann i Ziegler, 2020). Polaznu točku za konstrukciju mjera stanja ličnosti činio je *Big Five Inventory-2* (BFI-2; Soto i John, 2017a) koji za svaku od dimenzija ličnosti obuhvaćenih petofaktorskim modelom dodatno mjeri i po tri facete te se sastoji od ukupno 60 čestica. Autori izvornog upitnika su također kreirali i njegove kraće verzije od po 30 i 15 čestica (BFI-2-S i BFI-2-XS; Soto i John, 2017b), ali procijenjeno je da sve čestice iz kraćih verzija nisu primjerene za mjerenje stanja ličnosti stoga su za potrebe ovog istraživanja odabrane čestice iz izvorne, dulje, verzije upitnika. Uzimajući u obzir da je u uzorkovanju iskustva potrebno uravnotežiti napor za sudionika kao posljedicu višekratnih mjerenja i širinu konstrukta od interesa (Wright i Zimmermann, 2019), kao i mjeriti sve važne facete toga konstrukta (Hofmans i sur., 2019), cilj je bio odabrati po jednu česticu za svaku facetu. Kako upitnik koji je činio polaznu točku sadrži po tri facete po dimenziji, operacionalizacija pojedinog stanja ličnosti putem jedne čestice po faceti zadovoljava i kriterije koji se odnose na vezanost čestice

uz jednu facetu (Horstmann i Ziegler, 2020) i operacionalizaciju konstrukta s barem tri čestice (Shrout i Lane, 2012).

Nadalje, iako je mjeru stanja ličnosti moguće validirati putem jednokratnih odgovora koji se odnose na trenutno stanje (Bleidorn, 2009; Horstmann i Ziegler, 2020), pilot istraživanje uključivalo je višekratne procjene zbog njihove veće stabilnosti. Kahneman i suradnici (2004) su kao alternativu uzorkovanju iskustva predložili metodu rekonstrukcije dana (engl. *the day reconstruction method*; u daljnjem tekstu DRM), ističući kao njegovu prednost manji zamor za sudionike, neometanje uobičajenih aktivnosti te procjenu uzastopnih epizoda tijekom cijeloga dana nasuprot uzorkovanju pojedinih trenutaka. Pristup se temelji na tome da se sudionici najprije dosjećaju prethodnog dana sastavljanjem dnevnika koji se sastoji od niza epizoda te nakon toga procjenjuju svaku epizodu na jednak način koji se koristi u sklopu uzorkovanja iskustva. Opis epizoda također uključuje opis aktivnosti koje su se u njima odvijale, kao i opis interakcijskih partnera. Direktnom usporedbom podataka dobivenih ovom metodom te uzorkovanjem iskustva na istom uzorku sudionika te uparenim s obzirom na vremenski period na koji se izvještavanje iznosilo utvrđena je visoka podudarnost između rezultata na razini agregiranih procjena, dok je na intraindividualnoj razini ona bila niska (Lucas i sur., 2020).

Kako još ne postoji konsenzus, odnosno standard oko strukture mjera stanja ličnosti unutar pojedinaca, ciljem razvijenih mjera smatralo se utvrđivanje adekvatne strukture na razini između pojedinaca. Dodatni razlog za korištenje ovoga pristupa je da se pri konstrukciji i razvoju taksonomija situacija učestao pristup sastoji od toga da sudionici opisuju situacije iz prethodnoga dana (Horstmann i Ziegler, 2019). Kako je taj pristup, iako manje strukturiran, sličan odabranome, rezultatima pilot istraživanja steći će se uvid u valjanost prijevoda mjere psiholoških karakteristika situacija putem usporedbe rezultata s onima iz validacijske studije.

3.1.1 Metoda

3.1.1.1 Sudionici

Uzorak sudionika činili su studenti psihologije Fakulteta Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, kojima je sudjelovanje kompenzirano u obliku predmetnih bodova iz statističkih ili metodoloških kolegija. Ti kolegiji odabrani su zbog većeg raspona ocjena u odnosu na one

teorijske, pod pretpostavkom da će studenti biti motiviraniji za ostvarivanje bodova iz njih. Budući da je primarni cilj pilot istraživanja testirati valjanost konstruirane mjere stanja ličnosti na razini između pojedinaca, planirana veličina uzorka određena je na temelju korelacija između osobina i pripadnih agregiranih (uprosječenih preko promatranog razdoblja) stanja ličnosti. U metaanalizi Fleesona i Galaghera (2009) najniža povezanost iznosila je .38, a veličina uzorka potrebna za detekciju korelacije toga iznosa, uz statističku snagu od 80% i razinu statističke značajnosti od $p < .05$ te jednosmjerni test, je 37 sudionika (Cohen, 1988). Uzimajući u obzir moguće osipanje, planirana minimalna veličina uzorka uvećana je za 30% te je iznosila 48 sudionika. Kako je potencijalni odaziv bio nepoznat, poziv za sudjelovanje upućen je studentima svih godina preddiplomskog te prve godine diplomskog studija. Druga godina diplomskog studija nije uključena jer se sastoji isključivo od izbornih kolegija.

Istraživanju je pristupilo, odnosno popunilo upitnike stabilnih karakteristika 135 sudionika, dok je popunjavanju dnevničkih procjena pristupilo njih 119. Od 119 sudionika, njih 92 je ispunilo dnevničke procjene za oba dana, dok ih je 27 ispunilo procjene za samo jedan dan. Čišćenje podataka najprije je napravljeno na razini epizoda, a zatim na razini sudionika. U 2 slučaja cijeli dan tretiran je kao jedna epizoda, stoga su procjene za taj dan, odnosno epizodu isključene iz analize. Postojalo je 11 procijenjenih epizoda koje su se odnosile na spavanje na kraju dana, stoga su te epizode isključene iz analize budući da je prema uputi posljednja epizoda trebala biti ona pred odlazak na spavanje. Nadalje, po uzoru na druga istraživanja koja su koristila uzorkovanje iskustva (Finnigan i Vazire, 2018; Wilson i sur., 2017), epizode u kojima je postojalo 70% i više jednakih odgovora na čestice koje su mjerile stanja, afekt i psihološke karakteristike situacija (21 i više jednakih odgovora od mogućih 30) tretirane su kao nemarno odgovaranje te isključene iz analize, njih ukupno sedam.

Kad je riječ o čišćenju podataka na razini sudionika, kako bi se mogao odrediti prosjek izmjerenih stanja ličnosti te afekta, bio je poželjan veći broj točaka mjerenja. Budući da ne postoji uvriježena konvencija po pitanju minimalnog broja točaka mjerenja, odnosno odluka o njemu je arbitrarna (Viechtbauer, 2022), u svrhu pouzdanije i stabilnije procjene prosjeka čestica korišteni su odgovori samo onih sudionika koji su ih dali barem pet.

Dakle, sudionici s manjim brojem od pet točaka mjerenja s procjenama svih čestica koje se odnose na stanja ličnosti i afekta isključeni iz analize. Nakon provedenih koraka

čišćenja, finalni uzorak sudionika uključenih u analizu sastojao se od njih 106, od čega ih je 87 procijenilo epizode za oba dana, a 19 samo za jedan. Dob se kretala od 18 do 44 godine, uz aritmetičku sredinu od 20.82 ($SD = 3.15$), a 10 (9.4%) sudionika bilo je muškog spola. Raspodjela sudionika s obzirom na studijsku godinu prikazana je u Tablici 2. Konačno, 74 sudionika ispunila su procjene epizoda na vrijeme, odnosno dan nakon onoga na koji su se procjene odnosile, dok je ih 32 procjene za barem jedan dan popunilo s danom odmaka u odnosu na dan na koji su se procjene odnosile.

Tablica 2. *Raspodjela sudionika s obzirom na razinu studija i studijsku godinu*

	<i>n</i>	%
Prva godina preddiplomskog studija	33	31,1
Druga godina preddiplomskog studija	26	24,5
Treća godina preddiplomskog studija	24	22,6
Prva godina diplomskog studija	22	20,8
Druga godina diplomskog studija grafičkog dizajna	1	0,9

3.1.1.2 Mjere

Temeljne osobine i stanja ličnosti

Temeljne osobine ličnosti mjerene su putem prethodnog opisanog *Big Five Inventory-2* (BFI-2; Soto i John, 2017a), dok su stanja ličnosti mjerena putem prethodno opisanog konstruiranog instrumenta. Ekstraverzija je obuhvaćena facetama društvenosti, asertivnosti i energije, ugodnost facetama suosjećajnosti, pokornosti i povjerenja, savjesnost facetama organiziranosti, produktivnosti i odgovornosti, negativna emocionalnost facetama anksioznosti, depresivnosti i emocionalne nestabilnosti, dok je otvorenost obuhvaćena facetama intelektualne znatiželje, estetskog senzibiliteta i kreativne imaginacije. U slučaju obje mjere, format za odgovore činila je skala Likertovog tipa od pet stupnjeva (1 = *nimalo se ne slažem*, 5 = *potpuno se slažem*). Pouzdanosti unutarne konzistencije (izražene putem Cronbachovog alfa koeficijenta) su redom za ekstraverziju, ugodnost, savjesnost, negativnu emocionalnost i otvorenost iznosile .87, .83, .88, .89 i .86. Međutim, između osobina postojale su razmjerno izražene povezanosti, pri čemu je negativna emocionalnost bila u najvećoj mjeri (negativno) povezana s ostalim osobinama, izuzev otvorenosti (Tablica 3).

Tablica 3. *Interkorelacije između osobina ličnosti*

Dimenzija	1	2	3	4	5
1. Ekstraverzija	-				
2. Ugodnost	.33**	-			
3. Savjesnost	.37***	.37***	-		
4. Negativna emocionalnost	-.47***	-.45***	-.41***	-	
5. Otvorenost	.30*	.24*	-.09	-.12	-

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Pri konstrukciji mjere stanja ličnosti cilj je bio odabrati po jednu odgovarajuću česticu za svaku od faceta te time zadovoljiti kriterij koji se odnosi na operacionalizaciju konstrukta s barem tri čestice (Shrout i Lane, 2012). Iako su u istraživanje uključene i mjere kratkotrajnog afekta, pri odabiru čestica za mjerenje stanja ličnosti nisu se izbjegavale one koje su emocionalno obojene, kako bi prosječno stanje ličnosti sadržajno odgovaralo pripadnoj dimenziji (Horstmann i Ziegler, 2020). Najprije su od svih čestica odabrane one koje su odgovarale prethodno navedenim kriterijima koji se odnose na smislenost za opis stanja ličnosti i primjenjivost na većinu situacija u kojima se pojedinci svakodnevno mogu naći. Uzimajući u obzir primjenjivost na većinu situacija, nisu odabirane čestice koje u sebi sadrže vremenske priloge (katkad, često, rijetko). Nakon toga su za svaku dimenziju odabrane po četiri čestice, pazeći pritom da budu obuhvaćene sve facete svih dimenzija, kao i negativno orijentirane čestice. Drugim riječima, za svaku dimenziju su za jednu od faceta odabrane dvije čestice. Iako je ciljani broj čestica za mjerenje stanja ličnosti bio 15 (po jedna po faceti), dodatna čestica je uključena za slučaj da može poboljšati faktorsku strukturu, no zbog smanjivanja zamora za sudionike nije uključeno više od jedne. Izvorna uputa prilagođena je na način da se odnosi na kraći vremenski period, odnosno na epizodu koju su sudionici opisivali te je glasila: *Niže su navedene karakteristike koje se mogu i ne moraju odnositi na Vaše doživljavanje i ponašanje tijekom epizode koju opisujete. Molimo da za svaku tvrdnju odaberete broj kako biste naznačili u kojoj mjeri se slažete ili ne slažete s tom tvrdnjom. Tijekom ove epizode bilo/la sam netko tko... .*

Ukoliko neka čestica nije bila primjenjiva na kraći vremenski period, prilagođena je na način da bude primjenjiva (npr. *Je dominantan, ponašao/la sam se kao vođa*). Odabrane čestice te facete i dimenzije kojima pripadaju prikazane su u Tablici 4.

Tablica 4. Čestice, facete i dimenzije (uvodno pitanje u izvornom upitniku glasi: „Ja sam netko tko...“)

Dimenzija	Faceta	Čestica
Ekstraverzija	Društvenost	je otvoren, društven
	Asertivnost	je dominantan, ponašao/la sam se kao vođa
	Energija	je manje aktivan nego drugi
	Energija	je pun energije
Ugodnost	Suosjećajnost	je suosjećajan, mekog srca
	Pokornost	je pun poštovanja, prema drugima sam se odnosio/la s poštovanjem
	Povjerenje	je sumnjičav prema namjerama drugih
	Povjerenje	misli najbolje o ljudima
Savjesnost	Organiziranost	je sklon neorganiziranosti
	Organiziranost	stvari drži čistima i urednima
	Produktivnost	se teško prihvaća posla
	Odgovornost	je pouzdan, na mene se uvijek moglo računati
Negativna emocionalnost	Depresivnost	se osjeća sigurno, zadovoljno samim sobom
	Emocionalna nestabilnost	je emotivno stabilan, nije me bilo lako uzrujati
	Emocionalna nestabilnost	drži emocije pod kontrolom
	Anksioznost	je jako zabrinut
Otvorenost	Estetski senzibilitet	ima malo interesa za umjetnost
	Estetski senzibilitet	je oduševljen umjetnošću, glazbom ili književnošću
	Kreativna imaginacija	je slabo kreativan
	Intelektualna znatiželja	je slabo zainteresiran za apstraktne ideje

Afektivne osobine i trenutni afekt

Za mjerenje afektivnih osobina korištena je PANAS skala (Watson i sur., 1988), koja se u izvornom obliku može koristiti i za mjerenje afektivnih osobina i za mjerenje afekta doživljenog u kraćem vremenskom periodu, putem variranja upute za procjenu. Skala je namijenjena mjerenju pozitivnog i negativnog afekta, pri čemu je svaki od njih operacionaliziran s po 10 čestica, odnosno osjećaja za koje sudionici procjenjuju u kojoj mjeri su ih doživjeli u određenom vremenskom razdoblju. Budući da su mjerene afektivne osobine, zadatak sudionika bio je za svaku česticu procijeniti u kojoj mjeri se tako općenito, odnosno u prosjeku osjećaju, s formatom za odgovore od 1 (*vrlo malo ili uopće ne*) do 5 (*iznimno*).

Pouzdanost je iznosila .87 u slučaju pozitivnog afekta te .90 u slučaju negativnog afekta, dok je povezanost između njih iznosila -.36 ($p < .001$).

U prethodnim istraživanjima trenutni pozitivni i negativni afekt mjereni su različitim brojem čestica. Primjerice, Fleeson (2001, studija 1) je kao mjere kratkotrajnog pozitivnog i negativnog afekta koristio po četiri čestice PANAS skale (Watson i sur., 1988), a u istraživanju Wilsona u suradnika (2017) korištena je po jedna čestica za pozitivni i negativni afekt (*Koliko ste pozitivnih/negativnih emocija doživjeli?*), uz skalu za odgovore Likertovog tipa od pet stupnjeva. U svrhu smanjivanja zamora za sudionike pozitivni i negativni afekt mjereni su s po jednom česticom iz dva razloga. Prvi je taj što je pokazano je da opsežnija mjera pozitivnog i negativnog afekta ne doprinosi predviđanju stanja ličnosti iznad i preko osobine i stanja sreće, pri čemu je stanje sreće mjereno jednom česticom (Horstmann i sur., 2020). Međutim, nije odabrana bipolarna mjera jer su prethodna istraživanja pokazala da kratkotrajni pozitivni i negativni afekt čine dvije dimenzije, nepovezane na razini između pojedinaca, ali povezane na razini unutar pojedinaca (Bleidorn i Peters, 2011; Rush i Hofer, 2014). Dakle, zadatak sudionika bio je procijeniti u kojoj mjeri su osjećali/doživjeli pozitivne, odnosno negativne emocije. Kako je kratkotrajni afekt operacionaliziran s po jednom česticom, u svrhu postizanja veće osjetljivosti, odabrana je skala za odgovore od sedam stupnjeva (1 = *uopće ne*; 4 = *umjereno*; 7 = *potpuno*).

Psihološke karakteristike situacije

Iako postoji S8* mjera karakteristika situacije koja se sastoji od po tri pitanja za svaku karakteristiku (Rauthmann i Sherman, 2016a), zbog smanjenja napora za sudionike za mjerenje psiholoških karakteristika situacije korištena je još kraća, S8-I mjera karakteristika situacija (Rauthmann i Sherman, 2016b). Instrument s po jednom česticom mjeri osam tzv. DIAMONDS karakteristika situacija: dužnost, intelekt, neprilika, parenje, pozitivnost, negativnost, obmana te društvenost. Zadatak sudionika je procijeniti u kojoj mjeri se pojedina tvrdnja odnosi na situaciju u kojoj su se nalazili, na skali za odgovore od sedam stupnjeva (1 = *uopće ne*; 7 = *potpuno*).

Metoda rekonstrukcije prethodnog dana

U izvornom obliku DRM (Kahneman i sur., 2004) se sastoji od dvaju obrazaca, pri čemu je svrha prvog obrasca da sudionici konstruiraju kratki dnevnik epizoda koje su doživjeli tijekom prethodnog dana koji će im omogućiti lakše dosjećanje. Prva epizoda počinje nakon što su se probudili, dok posljednja završava prije odlaska na spavanje. Kraj, odnosno početak epizode je definiran kao, primjerice, promjena lokacije, završetak jedne aktivnosti i početak druge ili promjena interakcijskih partnera. Na temelju toga dnevnika, koji se ne predaje istraživaču, zatim odgovaraju na seriju strukturiranih pitanja vezanih uz svaku od epizoda. Prvi obrazac korišten je u svom izvornom obliku, dok je drugi modificiran za potrebe ovoga istraživanja, na način da uključuje čestice namijenjene mjerenju stanja ličnosti, psiholoških karakteristika situacije te pozitivnog i negativnog afekta.

3.1.1.3 Postupak

Iako je DRM (Kahneman i sur., 2004) primarno osmišljen da se odnosi na samo jedan dan, istraživanjima su obuhvaćani i dulji periodi, primjerice, jedan radni i jedan slobodan dan (Dockray i sur., 2010), ili čak period u trajanju od pet uzastopnih radnih dana tijekom dva tjedna (Oerlemans i Bakker, 2014). Uzimajući u obzir zahtjevnost ove metode u vidu napora za sudionike, no i potrebu da se zahvati što više različitih situacija, podaci su prikupljeni tijekom dva uzastopna dana, pod pretpostavkom da će dva uzastopna dana rezultirati manjim osipanjem sudionika nego dva razdvojena dana. Pri tome su odabrani četvrtak i petak jer četvrtak predstavlja tipičan radni dan, dok se petak razlikuje budući da je sljedeći dan neradni.

Kako su sati nastave bili skraćeni zbog pandemije koronavirusa te tijekom nekih od njih nije bilo prostora za poziv sudionicima na sudjelovanje i pojašnjenje istraživanja uživo, dijelu sudionika je poziv upućen uživo na satu nastave, a dijelu preko predmetnih nastavnika i *e-mala*. Prilikom poziva na sudjelovanje sudionicima je poslan obrazac suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju, s pojašnjenjem postupka i svrhe istraživanja te načina prikupljanja podataka. Napomenuto je da je povjerljivost informacija o njihovom identitetu zajamčena te da imaju mogućnost odustajanja u bilo kojem trenutku. Također im je pojašnjen postupak ostvarivanja bodova za sudjelovanje, a navedeni su i kontakt podaci na koje se mogu javiti u slučaju bilo kakvih teškoća te da daljnjim sudjelovanjem daju svoj informirani pristanak na opisane postupke istraživanje. Postupak je slijedio korake koji se primjenjuju u istraživanjima

koja koriste uzorkovanje iskustva i dnevničke procjene, koje je opisao Horstmann (2020). Prikupljanje svih podataka, uključujući one koji se odnose na stabilne karakteristike te dnevne procjene odvijalo se *online*. Nakon što su se sudionici zainteresirani za sudjelovanje javili, na svoje *e-mail* adrese dobili su poveznicu putem koje su pristupili dijelu istraživanja koje se odnosi na upitnike stabilnih karakteristika, gdje su najprije odgovoriti na nekoliko pitanja koja se odnose na demografske podatke (spol, dob i studijska godina) te popunili upitnike temeljnih i afektivnih osobina ličnosti. Po završetku ovoga dijela istraživanja, sudionici su na svoje *e-mail* adrese dobili dnevnik za rekonstrukciju prethodnog dana koji se ne predaje istraživaču, uz uputu za ispunjavanje i daljnje korake. Također su dobili poveznicu putem koje su pristupili procjeni epizoda iz svoga dnevnika. Postupak je ponovljen za sljedeći dan.

Iako su sudionici obrazac suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju prethodno dobili na svoje *e-mail* adrese, pri pristupanju svakoj od poveznica, on je ponovno bio prikazan. Na sve mjere sudionici su upisali jedinstvenu šifru kreiranu prema unaprijed određenom obrascu te su na taj način spojeni podaci koji se odnose na stabilne karakteristike i procjene epizoda te se poveznica za istraživanje nije razlikovala za pojedinog sudionika. Po završetku istraživanja, sudionicima je poslano detaljnije pojašnjene istraživanja te im je dana mogućnost dobivanja dodatnih informacija o konkretnim istraživačkim ciljevima, kao i povratnih informacija vezanih uz vlastite rezultate po pitanju temeljnih osobina ličnosti i njihov faceta. Svi rezultati izraženi su u odnosu na rezultate uzorka koji je popunio dio istraživanja koji se odnosi na stabilne karakteristike. Iako je sam proces prikupljanja podataka bio anonimn, budući da je sudionicima sudjelovanje kompenzirano u obliku predmetnih bodova, povezivanje šifre s njihovim imenom i prezimenom bilo je neophodno. Sudionici su istraživačici javili svoje šifre, imena i prezimena te studijsku godinu. Ti podaci su čuvani u zasebnom dokumentu, koji je nakon dodjele bodova uništen.

3.1.2 Rezultati i zaključci

Preliminarne analize

Prije svih analiza, čestice namijenjene mjerenju stanja ličnosti su agregirane (uprosječene preko svih epizoda) na razini svakog sudionika. Deskriptivni statistici za pojedinu tako određenu česticu prikazani su u Tablici 5. U slučaju većine čestica ostvarena je maksimalna vrijednost, dok je ona minimalna bila prisutna u manjem broju slučajeva, ponajprije u slučajevima čestica namijenjenim mjerenju negativne emocionalnosti i otvorenosti.

Tablica 5. *Deskriptivni statistici agregiranih čestica namijenjenih mjerenju stanja ličnosti*

Dimenzija/čestica	<i>min</i>	<i>max</i>	raspon	<i>M</i>	<i>SD</i>
Ekstraverzija					
je otvoren, društven	1.8	5.0	3.2	3.7	0.6
je dominantan, ponašao/la sam se kao vođa	1.0	3.9	2.9	2.3	0.8
je manje aktivan nego drugi	1.9	5.0	3.1	3.4	0.6
je pun energije	1.6	5.0	3.4	3.0	0.7
Ugodnost					
je suosjećajan, mekog srca	2.7	5.0	2.3	3.9	0.5
je pun poštovanja, prema drugima sam se odnosio/la s poštovanjem	2.7	5.0	2.3	4.1	0.5
je sumnjičav prema namjerama drugih	1.1	5.0	3.9	3.8	0.8
misli najbolje o ljudima	1.9	5.0	3.1	3.5	0.8
Savjesnost					
je sklon neorganiziranosti	1.9	5.0	3.1	3.6	0.7
se teško prihvaća posla	2.0	4.9	2.9	3.4	0.7
stvari drži čistima i urednima	2.0	5.0	3.0	3.7	0.6
je pouzdan, na mene se uvijek moglo računati	2.4	5.0	2.6	3.9	0.6
Negativna emocionalnost					
se osjeća sigurno, zadovoljno samim sobom	1.0	5.0	4.0	2.4	0.8
je emotivno stabilan, nije me bilo lako uzrujati	1.0	4.1	3.1	2.4	0.7
je jako zabrinut	1.0	5.0	4.0	2.3	0.8
drži emocije pod kontrolom	1.0	4.0	3.0	2.2	0.6
Otvorenost					
ima malo interesa za umjetnost	1.6	5.0	3.4	3.3	0.7
je oduševljen umjetnošću, glazbom ili književnošću	1.0	5.0	4.0	3.3	0.8
je slabo kreativan	1.5	5.0	3.6	3.2	0.8
je slabo zainteresiran za apstraktne ideje	1.1	5.0	3.9	3.2	0.8

Interkorelacije između čestica prikazane su u Tablici 6. Unutar pojedine dimenzije, najviše interkorelacije između čestica bile su prisutne u slučaju negativne emocionalnosti i otvorenosti, dok su u slučaju ekstraverzije bile najniže. Također, u slučaju ekstraverzije jedna čestica (*je dominantan, ponašao/la sam se kao vođa*) imala je vrlo niske povezanost s ostalim česticama namijenjenim mjerenju te dimenzije, dok je u slučaju čestica namijenjenih mjerenju neke od preostalih dimenzija imala više povezanosti, ponajprije s onima namijenjenim mjerenju ugodnosti. U slučaju svih čestica postajo je razmjerno velik broj povezanosti s česticama namijenjenim mjerenju drugih dimenzija, pri čemu su čestice namijenjene mjerenju otvorenosti u najmanjoj mjeri bile povezane s ostalim česticama.

Tablica 6. Interkorelacije između čestica korištenih za mjerenje stanja ličnosti

Čestica	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1. je otvoren, društven	-																			
2. je dominantan, ponašao/la sam se kao vođa	.01	-																		
3. je manje aktivan nego drugi	.40	.14	-																	
4. je pun energije	.56	.12	.56	-																
5. je suosjećajan, mekog srca	.61	-.31	.17	.32	-															
6. je pun poštovanja, prema drugima sam se odnosio/la s poštovanjem	.56	-.33	.21	.29	.78	-														
7. je sumnjičav prema namjerama drugih	.49	-.15	.32	.29	.29	.43	-													
8. misli najbolje o ljudima	.51	-.09	.27	.43	.47	.52	.66	-												
9. je sklon neorganiziranosti	.28	-.13	.44	.37	.24	.32	.26	.20	-											
10. se teško prihvaća posla	.40	.07	.64	.55	.23	.32	.32	.37	.70	-										
11. stvari drži čistima i urednima	.39	-.21	.29	.31	.34	.37	.25	.24	.70	.41	-									
12. je pouzdan, na mene se uvijek moglo računati	.53	-.17	.35	.29	.60	.71	.41	.50	.44	.42	.52	-								
13. se osjeća sigurno, zadovoljno samim sobom	-.59	-.14	-.52	-.63	-.25	-.34	-.47	-.48	-.35	-.56	-.34	-.38	-							
14. je emotivno stabilan, nije me bilo lako uzrujati	-.61	.08	-.49	-.51	-.46	-.50	-.47	-.42	-.30	-.40	-.35	-.51	.74	-						
15. je jako zabrinut	-.48	.03	-.40	-.46	-.26	-.34	-.65	-.44	-.28	-.40	-.25	-.32	.78	.72	-					
16. drži emocije pod kontrolom	-.49	.12	-.44	-.43	-.41	-.47	-.44	-.37	-.27	-.31	-.33	-.53	.64	.91	.70	-				
17. ima malo interesa za umjetnost	.15	.01	.28	.24	.18	.14	-.02	.06	.09	.14	.03	.14	-.13	-.07	.03	-.07	-			
18. je oduševljen umjetnošću, glazbom ili književnošću	.18	.07	.17	.25	.26	.25	-.03	.21	.05	.12	.09	.16	-.16	-.11	.05	-.08	.72	-		
19. je slabo kreativan	.21*	.15	.40	.37	.15	.19	.01	.14	.15	.34	.10	.18	-.21	-.12	-.00	-.03	.73	.67	-	
20. je slabo zainteresiran za apstraktne ideje	.22*	.16	.32	.38	.22	.25	.09	.28	.15	.39	.03	.19	-.26	-.16	-.08	-.06	.62	.63	.81	-

Bilješka. Koeficijenti korelacije značajni na razini $p < .01$ su podebljani i podvučeni, a oni značajni na razini $p < .05$ podebljani. Skup interkorelacija koji se odnosi na pojedinu dimenziju je osjenčan.

Kako bi se odredila valjanost mjere stanja ličnosti, na agregiranim česticama provedena je faktorska analiza, putem metode zajedničkih faktora. Pri tome su najprije napravljene zasebne analize na razini pojedine dimenzije, na način da su u svaku analizu uključene samo one čestice namijenjene mjerenju te dimenzije te unaprijed određen jedan faktor. U slučaju svih analiza samo jedan karakteristični korijen imao je vrijednost veću od jedan, a udjeli varijance objašnjene pojedinim skupom čestica su redom za ekstraverziju, ugodnost, savjesnost, negativnu emocionalnost i otvorenost iznosili 39.96%, 53.56%, 55.13%, 75.11% te 69.96%. U slučaju ekstraverzije čestica „je dominantan, ponašao/la sam se kao vođa“ je isključena iz analize zbog niske povezanosti s ostalim česticama koje pripadaju toj dimenziji te niske saturacije u ovoj zasebnoj analizu (saturacija je iznosila .13). Nakon izbacivanja navedene čestice, udio objašnjene varijance preostalim česticama iznosio je 52.72%. Faktorska zasićenja prikazana su u Tablici 6.

Sljedeći korak činila je analiza na svim česticama zajedno (izuzev prethodno navedene čestice koja se odnosi na ekstraverziju). Uzimajući u obzir nezanemarive korelacije između čestica namijenjenih mjerenju različitih dimenzija te po uzoru na Ringwald i suradnike (2022), korištena je kosokutna rotacija faktora, a broj faktora unaprijed je određen na njih pet. Karakteristični korijeni pet faktora iznosili su redom 7.55, 3.02, 1.72, 1.54 i 0.98 te je njima objašnjeno 70.77% varijance varijabli uključenih u analizu. Matrica obrasca faktorskih zasićenja prikazana je također u Tablici 6. Korelacije između faktora kretale su se u iznosima između .10 i .50. Prvim faktorom su u najvećoj mjeri bile zasićene čestice namijenjene mjerenju negativne emocionalnosti, no zasićenja su bila prisutna i u slučaju čestica namijenjenih mjerenju ekstraverzije. Dvije čestice namijenjene mjerenju ekstraverzije bile su zasićene i s još dva faktora. Otvorenost, u slučaju koje su čestice bile u najmanjoj mjeri povezane s ostalim česticama (Tablica 5), činila je zaseban faktor, kojim nije bila u većoj mjeri zasićena ni jedna druga čestica. U slučaju ugodnosti čestice koje se odnose na istu facetu (povjerenje) bile su saturirane zasebnim faktorom te su to bile jedine čestice s višim saturacijama tim, petim faktorom, koji je u odnosu na ostale imao niži karakteristični korijen te bi i prema vrijednosti karakterističnog korijena manjoj od jedan i prema Scree testu trebao biti isključen iz daljnjih analiza.

Tablica 7. Faktorska zasićenja u analizama na razini svake dimenzije zasebno te matrica obrasca faktorskih zasićenja iz analize sa svim česticama

Dimenzija/čestica	Čestice zasebno po dimenziji	Sve čestice i pet faktora				
		1	2	3	4	5
Ekstraverzija						
je otvoren, društven	.63	.32	.10	.31	,09	,28
je manje aktivan nego drugi	.64	.35	.25	-.20	,40	,08
je pun energije	.88	.34	.28	-.10	,25	,21
Ugodnost						
je suosjećajan, mekog srca	.73	.09	.12	.74	,03	,12
je pun poštovanja, prema drugima sam se odnosio/la s poštovanjem	.85	.08	.09	.74	,10	,21
je sumnjičav prema namjerama drugih	.59	.17	-.14	.11	,03	,63
misli najbolje o ljudima	.73	-.02	.06	.28	-,02	,75
Savjesnost						
je sklon neorganiziranosti	.93	-.09	-.06	.05	,99	-,07
se teško prihvaća posla	.68	.04	.15	-.16	,69	,25
stvari drži čistima i urednima	.74	.06	-.09	.27	,65	-,10
je pouzdan, na mene se uvijek moglo računati	.57	.13	.03	.56	,31	,12
Negativna emocionalnost						
se osjeća sigurno, zadovoljno samim sobom	.82	-.67	-.10	.18	-,14	-,26
je emotivno stabilan, nije me bilo lako uzrujati	.94	-.95	-.01	-.15	,02	,06
je jako zabrinut	.83	-.70	.14	.12	,00	-,34
drži emocije pod kontrolom	.87	-.94	.05	-.18	,04	,14
Otvorenost						
ima malo interesa za umjetnost	.82	.05	.83	.04	-,05	-,15
je oduševljen umjetnošću, glazbom ili književnošću	.79	.00	.80	.17	-,11	-,07
je slabo kreativan	.91	-.04	.91	-.06	,09	-,01
je slabo zainteresiran za apstraktne ideje	.82	-.08	.82	-.02	,02	,19

Bilješka. Zasićenja u iznosu od .30 i više su podebljana. Čestice namijenjene mjerenju iste facete su osjenčane.

Kako bi se postigla struktura koja je interpretabilnija i bliža ciljanoj, analize su ponavljane uz izbacivanje čestica, uz uvjet da je riječ o čestici koja se odnosi na facetu obuhvaćenu još jednom česticom. Međutim, s brojem izbačenih čestica karakteristični korijen petog faktora se smanjivao, faktor je gubio smislenost, a čestice namijenjene mjerenju ekstraverzije bile su zasićene ostalim faktorima. Kako se te čestice u ni jednom faktorskom rješenju nisu grupirale u jedan faktor, one su isključene iz daljnjih analiza. Zatim su analize ponavljane u svrhu dobivanja rješenja što bliže ciljanom, po istom principu, samo što su sada unaprijed bila postavljena četiri faktora. U finalnom faktorskom rješenju faktori su objašnjavali 72.18% varijance čestica zadržanih u analizi, a karakteristični korijeni redom su iznosili 4.94, 2.19, 1.44 i 1.12. Matrica obrasca faktorskih zasićenja prikazana je u Tablici 8.

Tablica 8. *Matrica obrasca faktorskih zasićenja*

	1	2	3	4
Ugodnost				
je suosjećajan, mekog srca	-.02	.04	.85	-.05
je pun poštovanja, prema drugima sam se odnosio/la s poštovanjem	.01	.02	.91	.03
misli najbolje o ljudima	.32	.10	.39	.01
Savjesnost				
je sklon neorganiziranosti	-.05	-.06	.12	.78
se teško prihvaća posla	.16	.15	-.06	.83
je pouzdan, na mene se uvijek moglo računati	.04	-.02	.67	.24
Negativna emocionalnost				
se osjeća sigurno, zadovoljno samim sobom	-.91	-.12	.11	-.11
je emotivno stabilan, nije me bilo lako uzrujati	-.72	.02	-.25	.03
je jako zabrinut	-.91	.11	.02	.01
Otvorenost				
je oduševljen umjetnošću, glazbom ili književnošću	-.04	.74	.13	-.12
je slabo kreativan	-.03	.92	-.08	.09
je slabo zainteresiran za apstraktne ideje	.04	.86	-.02	.07

Bilješka. Zasićenja u iznosu od .30 i više su podebljana.

Dok su u slučaju negativne emocionalnosti i otvorenosti faktorska zasićenja bila zadovoljavajuća po pitanju iznosa i izostanka zasićenjima ostalim faktorima, ostalim dvjema osobinama po jedna čestica nije bila zadovoljavajuća, odnosno potrebno ih je zamijeniti. Prosjek agregiranog stanja negativne emocionalnosti iznosio je 2.34 ($SD = 0.69$), dok je

prosjek agregiranog stanja otvorenosti iznosio 3.23 ($SD = 0.69$). Povezanosti između ukupnih rezultata na agregiranim česticama za negativnu emocionalnost i otvorenost prikazane su u Tablici 9. Iz tablice je vidljivo da su agregirana stanja u najvećoj mjeri bila povezana s pripadnim osobinama ličnosti te da je stanje negativne emocionalnosti bilo umjereno povezana i s ostalim osobinama. Korelacija između agregiranih stanja negativne emocionalnosti i otvorenost iznosila je $r = -.14$.

Tablica 9. *Povezanost agregiranih stanja negativne emocionalnosti i otvorenosti s osobinama ličnosti*

Osobine	Negativna	
	emocionalnost	Otvorenost
Ekstraverzija	-.35***	.06
Ugodnost	-.30**	.13
Savjesnost	-.33**	.02
Negativna emocionalnost	.68***	-.05
Otvorenost	-.19	.70***

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Određene su i povezanosti između agregiranih stanja otvorenosti i negativne emocionalnosti s pripadnim osobinama operacionaliziranim putem samo onih čestica korištenih za mjerenje stanja ličnosti. Po iznosu su bile vrlo blizu onima u slučaju punih rezultata na osobinama ličnosti te iznosile .68 u slučaju negativne emocionalnosti i .72 u slučaju otvorenosti.

Povezanosti agregiranih stanja pozitivnog i negativnog afekta s afektivnim osobinama prikazane su u Tablici 10. Oba afektivna stanja bila su povezana s obje afektivne osobine te je između njih utvrđena visoka povezanost. Međutim, povezanost nije smatrana dovoljno visokom da bi se pozitivni i negativni afekt tretirali kao dva pola iste dimenzije, stoga je zaključeno da se mogu koristiti kao zasebne mjere.

Tablica 10. *Deskriptivni statistici i povezanost između afektivnih osobina i agregiranih afektivnih stanja*

	<i>M</i>	<i>SD</i>	1	2	3	4
Osobine						
1. Pozitivni afekt	3.35	0.63	-			
2. Negativni afekt	2.33	0.72	-.36***	-		
Stanja						
3. Pozitivni afekt	4.98	0.80	.44***	-.32***	-	
4. Negativni afekt	2.30	0.83	-.40***	.43***	-.65***	-

* $p < .05$. * $p < .01$. *** $p < .001$.

Konačno, ispitana je i primjerenost prijevoda mjere psiholoških karakteristika situacija. Deskriptivni statistici i interkorelacije između karakteristika agregiranih preko točaka mjerenja prikazane u Tablici 11. Na deskriptivnoj razini, sudionici su se u prosjeku nalazili u situacijama koje su karakterizirale pozitivnost, društvenost i dužnost, dok su karakteristike koje se odnose na obmanu i nepriliku bile u manjoj mjeri izražene. U validacijskoj studijama u kojima su kreirane revidirana kraća te jedno-čestična verzija DIAMONDS-a (Rauthmann i Shermann, 2016a, b), u kojoj su sudionici opisivali jednu situaciju iz prethodnoga dana, navedene dimenzije također su bile izraženije, no u njoj su dimenzije intelekta i negativnosti bile nešto izraženije. Kad je riječ o interkorelacijama između situacijskih karakteristika, njihovi iznosi nisu nadilazili one iz izvornih validacijskih studija (Rauthmann i Shermann, 2016a, b).

Tablica 11. *Deskriptivni statistici i interkorelacije između psiholoških karakteristika situacija*

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Dužnost	3.77	1.20	106	-							
2. Intelekt	2.85	0.95	106	.60***	-						
3. Neprilika	1.17	0.28	106	.13	.34***	-					
4. Pronalaženje partnera	1.75	1.19	106	.04	.14	.22*	-				
5. Pozitivnost	4.99	0.88	106	.20*	.08	-.19*	.23*	-			
6. Negativnost	2.10	0.77	106	.16	.26**	.36***	-.10	-.60***	-		
7. Obmana	1.05	0.14	105	.06	.17	.56***	.22*	-.08	.16	-	
8. Društvenost	4.43	1.19	106	.14	.02	.09	.37**	.37**	-.09	-.01	-

* $p < .05$. * $p < .01$. *** $p < .001$.

Glavno istraživanje

3.1.3 Nacrt istraživanja

Nacrt glavnog istraživanja uključivao je uzorkovanje iskustva, pri čemu se nastojalo uravnotežiti opterećenje za sudionike, s jedne strane, te količina potrebnih informacija u vidu trajanja istraživanja i broja uzorkovanja. Prije svega, uzimajući u obzir preporuku da istraživanje obuhvati cijeli tjedan (Horstmann i sur., 2022) te da njime budu obuhvaćeni i radni dani i vikend (Dejonckheere i Erbas, 2022) kao minimalno trajanje istraživanje određeno je sedam dana. Međutim, istraživanju je dodan još jedan dan jer je drugi dan istraživanja bio neradni, kako ne bi obuhvatio previše neradnih dana u odnosu na radne. Period dulji od navedenoga nije korišten jer je istraživanjem koje je trajalo 14 dana utvrđeno da suradljivost opada s trajanjem istraživanja (Eisele i sur., 2020). Pri određivanju broja uzorkovanja dnevno uzet je u obzir broj čestica i preporuka Nezleka (2020) da istraživanje na dnevnoj bazi ne traje dulje od 10 minuta, stoga je uzorkovanje vršeno četiri puta dnevno. Kad je riječ o rasporedu uzorkovanja u danu, uzet je u obzir nalaz da je suradljivost najniža u periodu prije 9:00 sati (Rintala i sur., 2019), stoga se prvo uzorkovanje u danu odvijalo u 10:00 sati. Korišten je fiksni raspored uzorkovanja, pri kojem su sudionici odgovarali na pitanja u 10:00, 14:00, 18:00 i 22:00 sati.

Na temelju vlastitog iskustva s istraživanjima koja uključuju intenzivna ponovljena mjerenja (poput dnevničkih studija i uzorkovanja iskustva), Nezlek (2020) je ponudio smjernice po pitanju broja sudionika i broja opažanja po sudioniku. Ukoliko je cilj istraživanja ispitati odnos između prosjeka višekratno mjerene varijable i varijable mjerene na razini između pojedinaca (poput osobine), 50 sudionika i 7 točaka mjerenja trebalo bi biti dovoljno. Ispitivanje odnosa između dviju višekratno mjerenih varijabli (kriterijske i prediktorske) koji ne uključuje interakcije, 100 sudionika i 10 točaka mjerenja trebalo bi biti dovoljno. Konačno, ukoliko postoji interes za interakcije između varijabli mjerenih na razini između pojedinaca (poput osobina) te onih višekratno mjerenih, potrebno je barem 125 sudionika i 14 točaka mjerenja. Iako u sklopu ovoga istraživanja nije planirana analiza interakcija te se sastojalo od 32 točke mjerenja, zbog većeg broja prediktora ciljana veličina uzorka određena je na minimalno 150 sudionika.

3.1.4 Sudionici

Istraživanju je pristupilo 179 sudionika, od čega ih je 170 popunilo uzorkovanje iskustva. U slučaju jednog sudionika postojali su odgovori samo za uzorkovanje iskustva, no njegovi odgovori korišteni su u analizi odnosa između trenutnog afekta i psiholoških karakteristika situacija. Dakle, broj sudionika u analizama koje su se odnosile na prvi i drugi istraživački problem bio je 169 ili 170. Pri provjeri faktorske strukture mjere stanja ličnosti je korišten pod-uzorak sudionika koji su popunili barem pet uzrokovanja iskustva, njih 165, zbog veće stabilnosti prosječnih odgovora po česticama. Konačno, broj sudionika koji je popunio barem jednu od mjera u trećem dijelu istraživanja, u kojem su prikupljeni podaci o korelatima, kretao se od 158 do 161. Opis uzorka prikazan je u Tablici 12. Dob sudionika kretala se od 19 do 31 godinu, $M = 21.20$, $SD = 1.97$.

Tablica 12. Opis uzorka s obzirom na spol, studijski smjer te razinu i godinu studiranja

Karakteristika	<i>n</i>	%
Spol		
muški	36	21.2
ženski	130	76.5
bez odgovora	4	2.4
Studijski smjer		
psihologija	142	83.5
sociologija – jednopredmetna	17	10.0
sociologija – dvopredmetna	6	3.5
ostalo	4	2.4
bez odgovora	1	0.6
Razina i godina studija		
preddiplomski, 1. godina	48	28.2
preddiplomski, 2. godina	44	25.9
preddiplomski, 3. godina	31	18.2
diplomski, 1. godina	34	20.0
diplomski, 2. godina	11	6.5
apslovent/ica	1	0.6
bez odgovora	1	0.6

Bilješka. Ostali studijski smjerovi: filozofija, pedagogija i anglistika, PMF geografija, *Research Masters of Social's Sciences*

3.1.5 Mjere

Temeljne osobine i stanja ličnosti

Kao i u pilot istraživanju, za mjerenje temeljnih osobina ličnosti korišten je prethodno opisani *Big Five Inventory-2* (BFI-2; Soto i John, 2017a). Koeficijenti pouzdanosti unutarnje konzistencije iznosili su .84, .80, .90, .91 i .86 za ekstraverziju, ugodnost, savjesnost, negativnu emocionalnost i otvorenost.

Uzimajući u obzir rezultate pilot istraživanja, čestice namijenjene mjerenju stanja ekstraverzije izmijenjene su u potpunosti, dok je u slučaju stanja ugodnosti i savjesnosti izmijenjena po jedna čestica. Skup čestica korišten u istraživanju prikazan je u Tablici 13. Uputa je prilagođena na način da su sudionici procjenjivali kakvi su u danom trenutku (*Trenutno sam...*).

Tablica 13. *Čestice korištene za mjerenje stanja ličnosti*

Ekstraverzija
pričljiv/a
asertivan/na
pokazujem puno entuzijazma
Ugodnost
imam malo suosjećanja prema drugima
pun/a poštovanja, prema drugima se odnosim s poštovanjem
pomirljive naravi
Savjesnost
sklon/a neorganiziranosti
teško se prihvaćam posla
netko na koga se može osloniti
Negativna emocionalnost
osjećam se sigurno, zadovoljno samim/om sobom
emotivno stabilan/na, nije me lako uzrujati
jako zabrinut/a
Otvorenost
oduševljen/a umjetnošću, glazbom ili književnošću
slabo kreativan/na
slabo zainteresiran/na za apstraktne ideje

Afektivne osobine i trenutni afekt

Za mjerenje afektivnih osobina korištena je PANAS skala (Watson i sur., 1988), opisana u pilot istraživanju. Pouzdanost unutarnje konzistencije iznosila je .81 u slučaju pozitivnog afekta i .90 u slučaju negativnog afekta. Za mjerenje trenutnog pozitivnog i negativnog afekta korištena je po jedna čestica, opisana i korištena u pilot istraživanju, a zadatak sudionika bio je procijeniti u kojoj mjeri danom trenutku osjećaju pozitivne, odnosno negativne emocije.

Psihološke karakteristike situacije

Kao i u pilot istraživanju, za mjerenje psiholoških situacija korištena je S8-I mjera karakteristika situacija (Rauthmann i Sherman, 2016b). Zadatak sudionika bio je procijeniti karakteristike situacije u kojoj su se nalazili u danom trenutku.

Samopoštovanje kao stabilna karakteristika i kao trenutno stanje

Samopoštovanje kao stabilna karakteristika mjereno je Rosenbergovom (1965) skalom samopoštovanja, koja se sastoji od 10 čestica, a format za odgovore čini skala Likertovog tipa od pet stupnjeva (1 = *u potpunosti se ne slažem*, 5 = *u potpunosti se slažem*). Pouzdanost unutarnje konzistencije iznosila je .89. Kao mjera trenutnog samopoštovanja, procjenjivanog tijekom uzorkovanja iskustva, korištena je jedno-čestična skala samopoštovanja (engl., *Single-Item Self-Esteem Scale – SISE*; Robins, Hendin i Trzesniewski (2001) s prilagođenom uputom, koja se odnosila na procjenu samopoštovanja u danom trenutku.

Mračna Tetrada

Za mjerenje mračne tetrade ličnosti korišten je upitnik *Short Dark Tetrad* (SD4; Paulhus i sur., 2021) koji s po sedam čestica mjeri narcizam, psihopatiju, Makijavelizam i svakodnevni sadizam. Skalu za odgovore čini skala Likertovog tipa od pet stupnjeva (1 = *u potpunosti se ne slažem*, 5 = *u potpunosti se slažem*). Pouzdanosti unutarnje konzistencije iznosile su .54, .71, .66 i .67 za Makijavelizam, narcizam, psihopatiju i sadizam.

Školsko postignuće

Za mjerenje školskog postignuća korištene su informacije dobivene od samih sudionika. Ovaj pristup odabran je kako bi se osigurala što veća anonimnost sudionicima, kao i zbog toga što je na studentskom uzorku utvrđena vrlo visoka korelacija između informacija o prosjeku dobivenih od strane sudionika i stvarnog prosjeka ocjena ($r = .91$; Schmitt i sur., 2003). Sudionicima je postavljeno pitanje koje se odnosi na prosjek ocjena iz glavnih predmeta koji su ostvarili na državnoj maturi.

Inteligencija

Za mjerenje inteligencije korištena je hrvatska adaptacija subtesta Baterije testova opće sposobnosti (Tarbuk 1977 prema Bratko i sur., 2012), namijenjena mjerenju verbalnih sposobnosti te visoko saturirana g faktorom. Test se sastoji od 20 čestica, pri čemu svaka prikazuje četiri riječi, a zadatak sudionika je identificirati parove riječki koje su sinonimi ili antonimi.

3.1.6 Postupak

Sudionicima je poziv na sudjelovanje u istraživanju upućen uživo, tijekom nastave te im je potom putem internog komunikacijskog kanala poslan dodatni poziv koji je sadržavao poveznicu putem koje su se mogli prijaviti za sudjelovanje u istraživanju. Pri tome su studenti psihologije za sudjelovanje u istraživanju mogli ostvariti eksperimentalne sate. Svi sudionici imali su mogućnost dobivanja povratne informacije o vlastitim osobinama ličnosti u odnosu na ostatak uzorka. Napomenuto je da je povjerljivost informacija o njihovom identitetu zajamčena te da imaju mogućnost odustajanja u bilo kojem trenutku te su navedeni kontakt podaci na koje se mogu javiti u slučaju bilo kakvih teškoća i da daljnjim sudjelovanjem daju svoj informirani pristanak na opisane postupke istraživanja. Postupak je slijedio korake koji se primjenjuju u istraživanjima koja koriste uzorkovanje iskustva i dnevničke procjene, koje je opisao Horstmann (2020). Sudionici su najprije putem LimeSurvey *online* sučelja popunili upitnike temeljnih i afektivnih osobina ličnosti, nakon čega se odvijalo uzorkovanje iskustva. Za prikupljanje podataka putem uzorkovanja iskustva korištena je ExpiWell mobilna aplikacija, a sudionici su putem *e-mail* adresa dobili upute za

njezinu instalaciju i korištenje. Po uzoru na druga istraživanja u kojima su uklonjena izvješća popunjena u periodu duljem od sat vremena nakon obavijesti (npr. Fleeson, 2001, 2007; Fleeson i Gallagher, 2009; Sherman i sur., 2015), sudionici su imali sat vremena za odgovoriti na pitanja, nakon čega više nije bilo moguće pristupiti upitniku. Također su prilikom pojedinog uzorkovanja dobili jedan podsjetnik za ispunjavanje, u razmaku od pet minuta nakon prvog signala. Broj izvještaja kretao se od 3 do 32, uz prosjek od 21.12 ($SD = 6.59$). Po završetku dijela koji se odnosio na uzrokovanje iskustva, sudionici su popunili mjere korelata, putem LimeSurvey *online* sučelja.

U svakom koraku prikupljanja podataka (temeljne i afektivne osobine, uzorkovanje iskustva i korelati) sudionici su upisali jedinstvenu šifru kreiranu prema unaprijed zadanom obrascu te su na taj način spojeni podaci koji se odnose na pojedine korake istraživanja. Po završetku istraživanja, sudionicima je poslano detaljnije pojašnjene njegova cilja te im je dana mogućnost dobivanja dodatnih informacija o konkretnim istraživačkim problemima, kao i povratnih informacija vezanih uz vlastite rezultate po pitanju temeljnih osobina ličnosti i njihovih faceta. Svi rezultati izraženi su u odnosu na rezultate uzorka koji je popunio dio istraživanja koji se odnosi na temeljne osobine ličnosti. Iako je sam proces prikupljanja podataka bio anoniman, budući da je sudionicima sudjelovanje kompenzirano u obliku eksperimentalnih sati, povezivanje šifre s njihovim imenom i prezimenom bilo je neophodno. Sudionici su istraživačici javili svoje šifre, imena i prezimena te studijsku godinu. Ti podaci su čuvani u zasebnom dokumentu, koji je nakon dodjele bodova uništen.

4 REZULTATI

4.1 Preliminarne analize

Na razini procjena prikupljenih putem uzorkovanja iskustva, najprije je provjereno je li bilo prisutno nemarno odgovaranje. Po uzoru na druga istraživanja koja su koristila uzorkovanje iskustva (Finnigan i Vazire, 2018; Wilson i sur., 2017), uzorkovanja iskustva u kojima je postojalo 70% i više jednakih na sve čestice (18 i više jednakih odgovora od mogućih 26) mogu se tretirati kao nemarno odgovaranje, no utvrđeno je da u ni jednom izvještaju ono nije bilo prisutno.

Tablica 14. *Opis sudionika koji su sudjelovali u uzorkovanju iskustva i onih koji su odustali s obzirom na spol i studijski smjer*

Karakteristika	Sudjelovanje		Odustajanje	
	<i>n</i>	(%)	<i>n</i>	(%)
Spol				
muški	36	(21.7)	5	(55.6)
ženski	130	(78.3)	4	(44.4)
ukupno	166	(100.0)	9	(100.0)
Studijski smjer				
psihologija	142	(84.0)	8	(88.9)
ostalo	27	(16.0)	1	(11.1)
ukupno	169	(100.0)	9	(100.0)

Usporedbe sudionika uključenih s obzirom na dob te temeljne i afektivne osobine u uzorkovanje iskustva i onih koji nisu uključeni prikazane su u Tablici 15. Sudionici koji su odustali od istraživanja, odnosno prije dijela koji se odnosio na uzorkovanje iskustva bili su nešto stariji i nešto manje savjesni. Po pitanju ostalih osobina nije bilo većih razlika između njih i onih koji su sudjelovali u dijelu istraživanja koji se odnosio na uzorkovanje iskustva.

Tablica 15. Opis sudionika koji su sudjelovali u uzorkovanju iskustva i onih koji su odustali s obzirom na dob i osobine ličnosti

Dob / osobina	Sudjelovanje		Odustajanje	
	<i>M</i>	(<i>SD</i>)	<i>M</i>	(<i>SD</i>)
Dob	21.20	(1.97)	23.89	(2.32)
Ekstraverzija	3.36	(0.62)	3.22	(0.61)
Ugodnost	3.78	(0.50)	3.61	(0.40)
Savjesnost	3.47	(0.71)	3.10	(0.58)
Negativna emocionalnost	3.03	(0.78)	2.90	(0.97)
Otvorenost	3.88	(0.61)	4.02	(0.47)
Pozitivni afekt	3.20	(0.54)	3.27	(0.54)
Negativni afekt	2.40	(0.74)	2.60	(0.88)

Nadalje, ispitano je i postojanje ekstremnih vrijednosti (engl. *outlier*). Ekstremna vrijednost se prema Tabachnick i Fidell (2018) može definirati kao ona čija je z-vrijednost veća od 3.29, odnosno manja od -3.29, dok se prema Raykovu i Marcoulidesu (2008) to oni rezultati čije su z-vrijednosti veće od 3, odnosno manje od -3, no potrebno je uzeti u obzir cijelu raspodjelu rezultata. Pri tome su uspoređeni sudionici koji su bili studenti psihologije s onima ostalih smjerova, a minimalna i maksimalna z-vrijednost osobina ličnosti za pojedinu skupinu prikazana je u Tablici 16. Tek jedna z-vrijednost bila je malo viša od 3, no zbog malog odstupanja te iznosa nižeg od kriterija Tabachnick i Fidell, nije smatrana ekstremnom vrijednošću. Dodatno, iz minimalnih i maksimalnih z-vrijednosti u pojedinoj skupini, vidljivo je da ni jedna od njih ne čini odvojenu raspodjelu, stoga su svi sudionici uključeni u daljnje analize.

Tablica 16. Minimalna i maksimalna z-vrijednost osobina ličnosti s obzirom na studijski smjer

Osobina	Psihologija		Ostalo	
	<i>min</i>	<i>max</i>	<i>min</i>	<i>max</i>
Ekstraverzija	-2.90	2.12	-3.03	1.71
Ugodnost	-2.23	2.29	-2.90	1.79
Savjesnost	-2.78	2.05	-1.96	2.17
Negativna emocionalnost	-2.17	2.20	-1.43	2.10
Otvorenost	-2.40	1.69	-2.54	1.15
Pozitivni afekt	-2.97	2.24	-2.60	1.68
Negativni afekt	-1.89	2.82	-1.75	1.75

Deskriptivni statistici i interkorelacije između temeljnih i afektivnih osobina ličnosti prikazane su u Tablici 17. Između ekstraverzije i pozitivnog afekta, a naročito između negativne emocionalnosti i negativnog afekt bila je prisutna visoka povezanost. Zbog tih visokih povezanosti te potencijalnih problema s multikolinearnosti, afektivne osobine nisu korištene u predviđanju stanja ličnosti. Umjesto njih su u svrhu predikcije odnosa na razini između sudionika korištena prosječna afektivna stanja.

Tablica 17. *Deskriptivni statistici i interkorelacije između temeljnih i afektivnih osobina ličnosti*

	<i>M</i>	<i>SD</i>	1	2	3	4	5	6	7
1. Ekstraverzija	3.36	0.61	-						
2. Ugodnost	3.78	0.50	.14	-					
3. Savjesnost	3.47	0.71	.44***	.13	-				
4. Negativna emocionalnost	3.03	0.78	-.28***	-.33***	-.11	-			
5. Otvorenost	3.88	0.61	.14	.05	.09	.02	-		
6. Pozitivni afekt	3.20	0.54	.64***	.18*	.47***	-.38***	.30***	-	
7. Negativni afekt	2.40	0.74	-.25**	-.37***	-.15	.83***	.00	-.32***	-

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

4.2 Faktorska struktura agregiranih stanja ličnosti

Deskriptivni statistici čestica namijenjenih mjerenju stanja ličnosti prikazani su u Tablici 18.

Tablica 18. Deskriptivni statistici agregiranih čestica namijenjenih mjerenju stanja ličnosti

	<i>min</i>	<i>max</i>	<i>raspon</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Ekstraverzija					
pričljiv/a	1.2	4.7	3.5	3.1	0.5
asertivan/na	1.0	5.0	4.0	3.2	0.7
pokazujem puno entuzijazma	1.1	4.5	3.4	2.9	0.5
Ugodnost					
imam malo suosjećanja prema drugima	1.4	5.0	3.6	3.8	0.6
pun/a poštovanja. prema drugima se odnosim s poštovanjem	1.6	5.0	3.4	3.9	0.5
pomirljive naravi	1.6	4.9	3.3	3.7	0.5
Savjesnost					
sklon/a neorganiziranosti	1.5	4.9	3.4	3.2	0.7
teško se prihvaćam posla	1.4	4.8	3.3	2.8	0.6
netko na koga se može osloniti	2.2	5.0	2.8	4.0	0.5
Negativna emocionalnost					
osjećam se sigurno. zadovoljno samim/om sobom	1.1	4.9	3.7	2.6	0.6
emotivno stabilan/na. nije me lako uzrujati	1.0	4.9	3.9	2.6	0.7
jako zabrinut/a	1.1	4.5	3.4	2.6	0.7
Otvorenost					
oduševljen/a umjetnošću. glazbom ili književnošću	1.0	4.9	3.9	3.1	0.8
slabo kreativan/na	1.4	4.9	3.5	3.0	0.7
slabo zainteresiran/na za apstraktne ideje	1.0	4.9	3.9	3.1	0.8

Interkorelacije između čestica prikazane su u Tablici 19. Intekorelacije između čestica namijenjenih mjerenju pojedine dimenzije su u svim slučajevima izuzev ekstraverzije iznosile .30 ili više. Također, u slučaju nekih čestica postojale su nezanemarive korelacije s česticama namijenjenim mjerenju različitih stanja ličnosti.

Tablica 19. *Interkorelacije između čestica korištenih za mjerenje stanja ličnosti*

Čestica	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. pričljiv/a	-														
2. asertivan/na	.28	-													
3. pokazujem puno entuzijazma	.50	.21	-												
4. imam malo suosjećanja prema drugima	.23	.02	.26	-											
5. pun/a poštovanja. prema drugima se odnosim s poštovanjem	.32	.15	.37	.62	-										
6. pomirljive naravi	.35	.14	.42	.50	.72	-									
7. sklon/a neorganiziranosti	.08	.16	.19	.13	.17	.17	-								
8. teško se prihvaćam posla	.20	.24	.33	.20	.17	.22	.83	-							
9. netko na koga se može osloniti	.33	.22	.35	.44	.66	.56	.30	.31	-						
10. osjećam se sigurno. zadovoljno samim/om sobom	-.34	-.38	-.44	-.10	-.13	-.23	-.48	-.48	-.30	-					
11. emotivno stabilan/na. nije me lako uzrujati	-.18	-.19	-.34	-.06	-.18	-.37	-.33	-.36	-.20	.65	-				
12. jako zabrinut/a	-.04	-.20	-.06	-.07	-.01	-.19	-.45	-.47	-.10	.60	.58	-			
13. oduševljen/a umjetnošću. glazbom ili književnošću	.12	.09	.19	.19	.13	.14	-.04	-.04	0.14	-.02	.08	.08	-		
14. slabo kreativan/na	.19	.13	.36	.20	.13	.14	.13	.20	.15	-.24	-.10	-.05	.54	-	
15. slabo zainteresiran/na za apstraktne ideje	.16	.16	.35	.21	.12	.17	.12	.22	.11	-.19	-.11	-.09	.56	.73	-

Bilješka. Koeficijenti korelacije značajni na razini $p < .01$ su podebljani i podvučeni, a oni značajni na razini $p < .05$ podebljani. Skup interkorelacija koji se odnosi na pojedinu dimenziju je osjenčan.

Sljedeći skup analiza bio je usmjeren na faktorsku strukturu mjere stanja ličnost. Pri tome su najprije napravljene zasebne analize na razini pojedine dimenzije, na način da su u svaku analizu uključene samo one čestice namijenjene mjerenju te dimenzije te unaprijed određen jedan faktor. U slučaju svih analiza samo jedan karakteristični korijen imao je vrijednost veću od jedan, a udjeli varijance objašnjene pojedinim skupom čestica su redom za ekstraverziju, ugodnost, savjesnost, negativnu emocionalnost i otvorenost iznosili 38.39%, 63.40%, 59.19%, 61.28% te 62.48%. U analizi na razini s pet čestica i unaprijed određenim brojem faktora na njih pet, karakteristični korijeni faktora iznosili su redom 4.67, 2.38, 1.93, 1.20 i 0.97 te je njima objašnjeno 63,11% varijance varijabli uključenih u analizu. Matrica obrasca faktorskih zasićenja prikazana je također u Tablici 20. Korelacije između faktora kretale su se u iznosima između -.11 i -.48. Čestice su u slučaju gotovo svih osobina u najvećoj mjeri bile zasićene ciljanom osobinom. Jedini izuzetak je jedna čestica namijenjena mjerenju savjesnosti, koja je u većoj mjeri bila zasićena ugodnosti nego savjesnosti.

Tablica 20. *Faktorska zasićenja u analizama na razini svake dimenzije zasebno te matrica obrasca faktorskih zasićenja iz analize sa svim česticama*

Dimenzija / čestica	Čestice zasebno po dimenziji	Sve čestice zajedno i pet faktora				
		1	2	3	4	5
Ekstraverzija						
pričljiv/a	.81	.11	.07	-.02	-.03	.68
asertivan/na	.34	-.04	-.12	.04	.08	.32
pokazujem puno entuzijazma	.62	.13	-.02	.17	.04	.60
Ugodnost						
imam malo suosjećanja prema drugima	.66	.66	.04	.13	.07	-.08
pun/a poštovanja, prema drugima se odnosim s poštovanjem	.94	.94	.04	-.06	-.01	.04
pomirljive naravi	.76	.76	-.23	.00	-.11	.07
Savjesnost						
sklon/a neorganiziranosti	.90	.05	-.05	-.03	.88	-.07
teško se prihvaćam posla	.93	.02	.01	.02	.91	.10
netko na koga se može osloniti	.34	.60	.03	-.05	.16	.18
Negativna emocionalnost						
osjećam se sigurno, zadovoljno samim/om sobom	.82	.11	.61	-.04	-.14	-.40
emotivno stabilan/na, nije me lako uzrujati	.79	-.09	.77	.03	.07	-.12
jako zabrinut/a	.73	-.02	.78	-.02	-.17	.20
Otvorenost						
oduševljen/a umjetnošću, glazbom ili književnošću	.64	.08	.07	.66	-.10	-.02
slabo kreativan/na	.84	-.05	-.01	.82	.06	.08
slabo zainteresiran/na za apstraktne ideje	.87	-.03	-.06	.87	.05	.00

Bilješka. Zasićenja u iznosu od .30 i više su podebljana.

Pouzdanosti i interkorelacije između ukupnih rezultata za pojedino stanje ličnosti prikazani su u Tablici 21. U slučaju svih stanja ličnosti izuzev ekstraverzije pouzdanosti su bile zadovoljavajuće. No, potrebno je uzeti u obzir da je riječ bila u svega tri čestice po konstrukt.

Tablica 21. Pouzdanosti i interkorelacije između ukupnih rezultata za pojedino stanje ličnosti

Dimenzija	α	M	SD	1	2	3	4	5
1. Ekstraverzija	.57	3.03	0.44	-				
2. Ugodnost	.82	3.78	0.48	.37***	-			
3. Savjesnost	.75	3.32	0.50	.37***	.40***	-		
4. Negativna emocionalnost	.82	2.58	0.58	-.37***	-.20***	-.51***	-	
5. Otvorenost	.82	3.06	0.63	.29***	.22***	.15	-.09	-

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

4.3 Varijabilitet i stabilnost stanja ličnosti

Kao mjera varijabiliteta u stanjima ličnosti određen je koeficijent intraklasne korelacije (ICC), koji se može promatrati kao udio varijabiliteta određen prosječnim razlikama između sudionika u ukupnom varijabilitetu (određenim onim između i unutar sudionika), a u istraživanjima koja koriste intenzivni longitudinalni nacrt i mjere samo-procjene koeficijenti intraklasne korelacije obično se kreću u rasponu od .20 do .40 (Bolger i Laurenceau, 2013). Dobiveni koeficijenti prikazani su u Tablici 22. Ukoliko koeficijente preračunamo u udio varijabiliteta na razini unutar sudionika u ukupnome varijabilitetu, intraindividualni varijabilitet bio je najviši u slučaju ekstraverzije (74%), dok je u slučaju otvorenosti bio najniži (44%).

Izuzev varijabiliteta, određena je i stabilnost stanja ličnosti (Tablica 22) i to na način da su agregirani rezultati u neparnim točkama mjerenja te oni u parnim točkama mjerenja i zatim korelirani (Horstmann i Ziegler, 2019). Stabilnost je bila najniža u slučaju ekstraverzije, koja je na intraindividualnoj razini najviše varirala, a najviša u slučaju otvorenosti, koja je na intraindividualnoj razini najmanje varirala. U slučaju ostalih dimenzija stabilnost je bila razmjerno visoka.

Tablica 22. *Udio varijabiliteta između sudionika u ukupnom varijabilitetu (ICC) i par-nepar pouzdanost*

Stanje ličnosti	ICC	r_{P-N}
Ekstraverzija	.26	.76***
Ugodnost	.48	.90***
Savjesnost	.39	.88***
Negativna emocionalnost	.44	.90***
Otvorenost	.56	.93***

*** $p < .001$.

4.4 Odnos između osobina i stanja ličnosti

Povezanost između agregiranih stanja ličnosti i osobina ličnosti mjerenih svim česticama korištenog upitnika prikazane su u Tablici 23. Unatoč postojanju nezanemarivih interkorelacija, agregirana stanja ličnosti u najvećoj su mjeri bila povezana s pripadnim osobinama ličnosti.

Tablica 23. Interkorelacije između osobina i agregiranih stanja ličnosti

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Osobine										
1. Ekstraverzija	-									
2. Ugodnost	.14	-								
3. Savjesnost	.44***	.153	-							
4. Negativna emocionalnost	-.28***	-.33***	-.11	-						
5. Otvorenost	.14	.05	.09	.02	-					
Stanja										
6. Ekstraverzija	.62***	.10	.19*	-.27***	.18*	-				
7. Ugodnost	.24**	.59***	.23**	-.22**	.23**	.37***	-			
8. Savjesnost	.34***	.19*	.65***	-.24**	.08	.31***	.37***	-		
9. Negativna emocionalnost	-.23**	-.16*	-.15*	.69***	-.03	-.38***	-.21*	-.41***	-	
10. Otvorenost	.09	.00	-.01	.03	.66***	.29**	.21**	.18*	-.09	-

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

U Tablici 24 prikazane su povezanosti između agregiranih stanja ličnosti i osobina određenih samo na temelju onih čestica koje su korištene za mjerenje stanja ličnosti. Osim što je su obrasci odnosa bili podjednaki, iz tablice je također vidljivo da su i korelacije između agregiranih stanja i pripadnih osobina podjednake kao one u analizama s većim brojem čestica korištenih za mjerenje osobina ličnosti.

Tablica 24. Interkorelacije između osobina (samo čestice korištene za mjerenje stanja ličnosti) i agregiranih stanja ličnosti

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Osobine										
1. Ekstraverzija	-									
2. Ugodnost	.10	-								
3. Savjesnost	.37***	.11	-							
4. Negativna emocionalnost	-.23**	-.13	-.21**	-						
5. Otvorenost	.08	.13	.07	-.04	-					
Stanja										
6. Ekstraverzija	.62***	.11	.26**	-.30***	.12	-				
7. Ugodnost	.29***	.52***	.25**	-.19*	.18*	.37***	-			
8. Savjesnost	.23**	.14	.68***	-.25**	.02	.31***	.37***	-		
9. Negativna emocionalnost	-.18**	-.10	-.15*	.69***	-.03	-.38***	-.21**	-.41***	-	
10. Otvorenost	.05	-.01	-.01	-.01	.63***	.29***	.21**	.18*	-.07	-

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

U Tablici 25 prikazani su deskriptivni statistici parametara raspodjele učestalosti stanja ličnosti, a u Tablici 26 njihova povezanost s osobinama ličnosti.

Tablica 25. Deskriptivni statistici parametara raspodjela učestalosti stanja ličnosti

Stanje ličnosti	Prosjeak		Standardna devijacija		Minimum		Maksimum	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Ekstraverzija	3.03	0.45	0.69	0.19	1.83	0.50	4.23	0.52
Ugodnost	3.78	0.48	0.46	0.16	2.79	0.64	4.47	0.44
Savjesnost	3.30	0.52	0.59	0.18	2.26	0.56	4.31	0.55
Negativna emocionalnost	2.59	0.60	0.63	0.21	1.62	0.53	3.90	0.76
Otvorenost	3.06	0.63	0.51	0.19	2.16	0.66	3.99	0.62

Tablica 26. Povezanost između osobina ličnosti i parametara raspodjela učestalosti pripadnih stanja

Osobina ličnosti	Parametar raspodjele učestalosti stanja			
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>min</i>	<i>max</i>
Ekstraverzija	.62 ^{***}	.18 [*]	.27 ^{***}	.50 ^{***}
Ugodnost	.59 ^{***}	-.27 ^{***}	.48 ^{***}	.36 ^{***}
Savjesnost	.65 ^{***}	.04	.45 ^{***}	.57 ^{***}
Negativna emocionalnost	.69 ^{***}	.46 ^{***}	.42 ^{***}	.65 ^{***}
Otvorenost	.66 ^{***}	.14	.48 ^{***}	.65 ^{***}

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Osobine ličnosti u većini slučajeva bile su povezane s ostalim parametrima raspodjele učestalosti pripadnih stanja, ali istraživanje Jones i suradnika (2017) pokazalo je da su parametri raspodjele povezani s prosjekom i kvadriranim prosjekom, stoga je ispitan i ovaj aspekt. Korelacije između prosjeka raspodjele učestalosti stanja ličnosti i ostalih parametara raspodjele prikazane su u Tablici 27, a u Tablici 28 prikazana je multipla korelacija između pojedinog parametra s prosjekom i kvadriranim prosjekom raspodjele.

Tablica 27. *Korelacije između prosjeka raspodjele učestalosti stanja i ostalih parametara*

Stanje ličnosti	<i>SD</i>	<i>min</i>	<i>max</i>
Ekstraverzija	.11	.64***	.67***
Ugodnost	-.24**	.70***	.74***
Savjesnost	-.07	.74***	.72***
Negativna emocionalnost	.37***	.77***	.76***
Otvorenost	-.11	.82***	.75***

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Tablica 28. *Multipla korelacija između pojedinog parametra s prosjekom i kvadriranim prosjekom*

Stanje ličnosti	<i>SD</i>	<i>min</i>	<i>max</i>
Ekstraverzija	.27**	.65***	.68***
Ugodnost	.27**	.70***	.75***
Savjesnost	.24**	.75***	.75***
Negativna emocionalnost	.49***	.79***	.77***
Otvorenost	.21**	.83***	.76***

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

U većini slučajeva parametri raspodjele bili su povezani s prosjekom i kvadriranim prosjekom te raspodjele, stoga je odnos između tih parametara i osobina ličnosti dodatno analiziran uz kontrolu prosjeka i kvadriranog prosjeka (Tablica 29). Rezultati su pokazali da uzimanje u obzir prosjeka i kvadriranog prosjeka smanjuje odnos između osobina ličnosti i ostalih parametara raspodjele učestalosti pripadnih stanja.

Tablica 29. *Odnos između osobina ličnosti i parametara raspodjele učestalosti pripadnih stanja, uz kontrolu prosjeka i kvadriranog prosjeka*

Osobina ličnosti	β (<i>SD</i>)	β (<i>min</i>)	β (<i>max</i>)
Ekstraverzija	.09 (.18*)	-.17* (.27***)	.14 (.50***)
Ugodnost	-.13* (-.27***)	.14 (.48***)	-.15 (.36***)
Savjesnost	.09 (.04)	-.07 (.45***)	.23* (.57***)
Negativna emocionalnost	.23*** (.46***)	-.24** (.42***)	.28** (.65***)
Otvorenost	.20** (.14)	-.16 (.48***)	.33*** (.65***)

Bilješka. Standardizirani regresijski koeficijenti bez kontrole prosjeka i kvadriranog prosjeka prikazani su u zagradi.

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

4.5 Združeni doprinos osobina ličnosti, percepcije situacije i afekta predviđanju iskazivanja ličnosti putem stanja

Deskriptivni statistici agregiranih afektivnih stanja te psiholoških karakteristika situacija, kao i njihovi odnosi s temeljnim osobinama i stanjima ličnosti prikazani su u Tablici 30. Sudionici su se u prosjeku nalazili u situacijama u kojima je pozitivni afekt bio izraženiji od onog negativnog. Kad je riječ o psihološkim karakteristikama situacija, u najvećoj mjeri bile su izražene karakteristike koje se odnose na dužnost, pozitivnost, intelekt i društvenost. Oba trenutna afekta su bila u većoj mjeri povezana sa stanjima, nego osobinama ličnosti, kao i situacijske karakteristike..

Tablica 30. Deskriptivni statistici i povezanost agregiranog afekta i situacijskih karakteristika s osobinama i agregiranim stanjima ličnosti

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Osobine					Stanja					
			E	U	S	NE	O	E	U	S	NE	O	
Prosjeak trenutnog afekta													
Pozitivni afekt	4.48	0.69	.25**	.18*	.25**	-.34***	.10	.53***	.33***	.35***	-.54***	.22**	
Negativni afekt	2.88	0.86	-.16*	-.18*	-.08	.56***	.00	-.28***	-.20*	-.32***	.80***	-.04	
Prosjeak situacijskih karakteristika													
Dužnost	4.68	1.15	-.07	-.07	-.06	.19*	.08	.00	.02	-.20**	.38***	-.02	
Intelekt	3.78	1.22	.00	-.10	.06	.18*	.10	.02	.02	-.07	.44***	.07	
Neprihika	1.27	0.39	.00	-.20*	-.11	.21**	.12	.06	-.15	-.20**	.29***	.20**	
Pronalaženje partnera	1.97	1.27	.17*	.08	-.04	.04	.13	.20*	.06	-.03	-.02	.16*	
Pozitivnost	4.64	0.76	.31***	.24**	.15	-.36***	.18*	.48***	.36***	.29***	-.55***	.22**	
Negativnost	2.76	1.01	-.12	-.13	-.05	.45***	.02	-.15*	-.09	-.29***	.66***	.00	
Obmana	1.19	0.38	-.04	-.14	-.16*	.25**	.11	.02	-.15*	-.18*	.41***	.18*	
Društvenost	3.68	1.14	.25**	.18*	.10	-.06	.18*	.45***	.32***	.10	-.12	.13	

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Prije no što je ispitan združeni doprinos percepcije situacije i trenutnog afekta predviđanju stanju ličnosti, ispitan je i odnos između ovih dvaju skupova trenutnih procjena. Deskriptivni statistici i međuodnosi na agregiranoj razini prikazani su Tablici 31. Iz Tablice je vidljivo da su na ovoj razini analize afekt i percepcija situacije u velikoj mjeri povezani, kao i da postoje nezanemarive interkorelacije između situacijskih karakteristika.

Tablica 31. Deskriptivni statistici i interkorelacije između agregiranih afektivnih stanja i agregiranih psiholoških karakteristika situacije

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Prosjek trenutnog afekta										
1. Pozitivni afekt	-									
2. Negativni afekt	-.44***	-								
Prosjek situacijskih karakteristika										
3. Dužnost	-.12	.40***	-							
4. Intelekt	-.13	.47***	.79***	-						
5. Neprilika	-.07	.34***	.18*	.22**	-					
6. Pronalaženje partnera	.14	.04	.15*	.09	.15	-				
7. Pozitivnost	.65***	-.49***	-.18*	-.25**	-.17*	.17*	-			
8. Negativnost	-.32***	.82***	.49***	.58***	.38***	.11	-.44***	-		
9. Obmana	-.11	.39***	.25**	.33***	.75***	.09	-.24**	.41***	-	
10. Društvenost	.35***	-.03	.13	.07	.13	.46***	.39***	.11	.09	-

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Sljedeći korak odnosio se na određivanje intraklasnih korelacija trenutnog afekta i situacijskih karakteristika, kako bi se odredilo u kojoj mjeri variraju unutar i između pojedinaca (Tablica 32). U slučaju svih konstrukata udio varijabiliteta između sudionika bio je manji od onoga unutar sudionika, čineći time višerazinsko modeliranje opravdanim postupkom za analize međuodnosa između konstrukata.

Tablica 32. *Udio varijabiliteta između sudionika u ukupnom varijabilitetu (ICC)*

Konstrukt	ICC
Psihološke karakteristike situacije	
Dužnost	.27
Intelekt	.33
Neprilika	.18
Pronalaženje partnera	.38
Pozitivnost	.23
Negativnost	.32
Obmana	.25
Društvenost	.21
Trenutni afekt	
Pozitivni	.23
Negativni	.32

Budući da je i u slučaju trenutnog afekta i u slučaju situacijskih karakteristika postojao velik intraindividualni varijabilitet, odnos između ova dva skupa mjera ispitan je i na razini unutar pojedinaca putem višerazinskog modeliranja. Prije analize su prediktori mjereni na razini između pojedinaca centrirani s obzirom na ukupni prosjek, dok su prediktori mjereni na razini unutar pojedinca centrirani s obzirom na prosjek svakog pojedinca (Bolger i Laurencau, 2013; Hoffmans, 2014). Također, kako bi se u slučaju prediktora mjenjenih na razini unutar pojedinaca razdvojili efekti unutar pojedinaca od onih između njih, prosjeci tih varijabli za svakog pojedinca također su uključeni u model i centrirani s obzirom na ukupni prosjek (Bolger i Laurencau, 2013; Hoffmans, 2014; Horstmann i sur., 2021; Sherman i sur., 2015). Za višerazinsko modeliranje je korišten *nlme* paket (Pinheiro, Bates i R Core Team, 2023), implementiran u R statističkom okruženju (R Core Team, 2022).

Predviđanje stanja pozitivnog afekta na temelju karakteristika situacije prikazano je u Tablici 33. Na razini između pojedinaca te razmatrajući svaki prediktor zasebno, sve situacijske karakteristike bile su povezane s trenutnim pozitivnim afektom. U simultanom

razmatranju svih situacijskih karakteristika, odnosno uz kontrolu zajedničke varijance između njih, stanje pozitivnog afekta kovariralo je sa šest od osam njih.

Tablica 33. *Predviđanja stanja pozitivnog afekta na temelju svake od karakteristika percepcije situacije zasebno i simultano (nestandardizirani regresijski koeficijenti)*

Prediktor	Zasebno predviđanje		Simultano predviđanje	
	Između sudionika	Unutar sudionika	Između sudionika	Unutar sudionika
Dužnost	-.08*	-.17***	-.06	-.02*
Intelekt	-.07	-.18***	.09	.02
Neprilika	-.16	-.26***	.00	-.04*
Pronalaženje partnera	.07	.14***	-.01	.01
Pozitivnost	.59***	.59***	.51***	.41***
Negativnost	-.22***	-.46***	-.10	-.22***
Obmana	-.19	-.25***	.09	-.05*
Društenost	.21***	.19***	.09*	.10***

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Predviđanje stanja negativnog afekta na temelju karakteristika situacije prikazano je u Tablici 34. Na razini analize koja je razmatrala svaku situacijsku karakteristiku zasebno, kao i u slučaju pozitivnog afekta, svaka od njih bila je povezana s trenutnim negativnim afektom. U simultanom razmatranju, odnosno uz kontrolu zajedničke varijance karakteristika situacije, trenutni negativni afekt bio je povezan s četiri od osam karakteristika situacije.

Tablica 34. *Predviđanja stanja negativnog afekta na temelju svake od karakteristika percepcije situacije zasebno i simultano (nестandardizirani regresijski koeficijenti)*

Prediktor	Zasebno predviđanje		Simultano predviđanje	
	Između sudionika	Unutar sudionika	Između sudionika	Unutar sudionika
Dužnost	.28***	.18***	.02	-.02
Intelekt	.32***	.22***	-.03	.03***
Neprihvatljivost	.77***	.38***	.04	.09***
Pronalaženje partnera	.03	-.06***	.01	.01
Pozitivnost	-.55***	-.52***	-.15*	-.25***
Negativnost	.70***	.58***	.65***	.44***
Obmana	.91***	.25***	.09	-.05
Društvenost	-.03	-.09***	.06	-.01

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Pri predviđanju pojedinog stanja ličnosti na temelju pripadne osobine, psiholoških karakteristika situacija te trenutnog pozitivnog i negativnog afekta napravljena su dva skupa analiza. U prvom skupu analiza stanje ličnosti predviđano je na temelju svakog prediktora zasebno, nakon čega je napravljano predviđanje u koje su istovremeno uključeni svi prediktori. Predviđanja stanja ekstraverzije na temelju osobine ekstraverzije, percepcije situacije i trenutnog afekta zasebno i simultano prikazano je u Tablici 35. I u analizi na razini svakog prediktora zasebno i u onoj u kojoj su uzeti u obzir svi prediktori zajedno, osobina ekstraverzije bila je značajno pozitivno povezana s iskazivanjem ekstraverzije putem stanja. Na razini između pojedinaca, u zasebnim analizama utvrđeno je da četiri karakteristike situacije te pozitivni i negativni afekt predviđaju stanje ekstraverzije, no kad su svi prediktori uključeni u analizu samo su društvenost trenutni pozitivni afekt značajno predviđali ovo stanje ličnosti. Dakle, pojedinci koji su se u prosjeku nalazili u društvenijim situacijama te u prosjeku imali izraženiji pozitivni afekt, ujedno su u prosjeku u većoj mjeri iskazivali stanje ekstraverzije. Regresijski koeficijenti koji se odnose na razinu unutar pojedinaca dobiveni u zasebnim analizama ukazali su na kovariranje stanja ekstraverzije s kovariranjem u percepciji šest od osam psiholoških karakteristika situacija te s kovariranjem u afektivna stanja. Međutim, kada su u analizu uključeni svi prediktori, karakteristike situacija koje se odnose na dužnost i negativnost te trenutni negativni afekt više nisu bili značajno kovarirali sa stanjem ekstraverzije. Sudionici su iskazivali više razinu stanja ekstraverzije od uobičajene u situacijama koje je je, u odnosu na uobičajene, karakterizirala viša razina intelekta, neprihvatljivost,

pozitivnosti, obmane i društvenosti, a niža razina pronalaženja partnera, odnosno prisutnosti potencijalnih romantičnih partnera. Kad je riječ trenutnom afektu, pri simultanom razmatranju svih situacijskih karakteristika i oba trenutna afekta, utvrđeno je da je stanje ekstraverzije bilo izraženije od uobičajene razine kad je pozitivan afekt bio izraženiji od uobičajene razine.

Tablica 35. *Predviđanja stanja ekstraverzije na temelju osobine ekstraverzije, percepcije situacije i trenutnog afekta zasebno i simultano (nstandardizirani regresijski koeficijenti)*

Prediktor	Zasebno predviđanje		Simultano predviđanje	
	Između sudionika	Unutar sudionika	Između sudionika	Unutar sudionika
Ekstraverzija (osobina)	0.45***	-	0.35***	-
Karakteristike situacije				
Dužnost	-0.01	-0.07***	0.01	0.00
Intelekt	0.01	-0.05***	0.03	0.04***
Neprilika	0.05	-0.02	0.05	0.04***
Pronalaženje partnera	0.06*	0.09***	-0.02	-0.01*
Pozitivnost	0.28**	0.27***	0.04	0.05***
Negativnost	-0.08*	-0.18***	0.02	-0.01
Obmana	-0.01	0.04	0.07	0.06***
Društvenost	0.18***	0.16***	0.08***	0.10***
Trenutni afekt				
Pozitivni	0.33***	0.40***	0.12**	0.17***
Negativni	-0.17***	-0.26***	0.05	-0.09

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Predviđanja stanja ugodnosti na temelju pripadne osobine, percepcije situacije i trenutnog afekta prikazano je u Tablici 36. Kao i u slučaju ekstraverzije, prosječno stanje ugodnosti bilo je značajno povezano s pripadnom osobinom i u zasebnoj analizi i u onoj u kojoj su uzete u obzir karakteristike situacije i trenutni afekt. Na razini između sudionika karakteristike pozitivno povezane s prosječnim stanjem ugodnosti bile su pozitivno i društvenost kada je svaka karakteristika promatrana zasebno, dok je u simultanom predviđanju to bila samo društvenost. Kad je riječ o odnosima na razini unutar sudionika, u zasebnim analizama je svih osam psiholoških karakteristika situacija bilo povezano s iskazivanjem ovog stanja, kao i oba afektivna stanja. Pri simultanom razmatranju svih prediktora utvrđeno je da su sudionici iskazivali višu razinu stanja ugodnosti od uobičajene u

situacijama koje je karakterizirala viša razina intelekta, pozitivnosti, društvenosti, ali i obmane te niža razina nepravilike.

Tablica 36. *Predviđanja stanja ugodnosti na temelju osobine ugodnosti, percepcije situacije i trenutnog afekta zasebno i simultano (nestandardizirani regresijski koeficijenti)*

Prediktor	Zasebno predviđanje		Simultano predviđanje	
	Između sudionika	Unutar sudionika	Između sudionika	Unutar sudionika
Ugodnost (osobina)	0.56***	-	0.49***	-
Karakteristike situacije				
Dužnost	0.01	-0.03***	-0.02	0.00
Intelekt	0.01	-0.03***	0.07	0.02**
Nepravilika	-0.18	-0.10***	0.05	-0.06***
Pronalaženje partnera	0.02	0.03**	-0.04	0.00
Pozitivnost	0.22***	0.13***	0.06	0.05***
Negativnost	-0.05	-0.10***	0.02	-0.01
Obmana	-0.18	-0.06*	-0.15	0.03*
Društvenost	0.13***	0.04***	0.08*	0.01*
Trenutni afekt				
Pozitivni	0.23***	0.17***	0.02	0.08
Negativni	-0.11**	-0.14***	0.00	-0.05

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Stanje savjesnosti moglo se značajno predvidjeti na temelju pripadne osobine i kad je osobina promatrana zasebno i kad su uzete u obzir psihološke karakteristike situacije te trenutni afekt (Tablica 37). Dok je u zasebnim analizama pet od osam situacijskih karakteristika na razini između pojedinaca bilo povezano s iskazivanjem stanja savjesnosti, pri simultanom razmatranju svih prediktora povezanost je utvrđena samo u slučaju dužnosti i nepravilike. S druge strane, na razini unutar pojedinaca, veći broj situacijskih karakteristika kovarirao je s ovim stanjem u simultanom predviđanju, nego u zasebnim analizama. Stanje savjesnosti bilo je izraženije u odnosu na uobičajenu razinu u situacijama koje je karakterizirala viša razina dužnosti, intelekta, nepravilike, pozitivnosti i društvenosti te niža razina negativnosti. Također, razina iskazivanja ovog stanja ličnosti rasla je s porastom pozitivnog afekta, a smanjivala se s porastom negativnog afekta.

Tablica 37. *Predviđanja stanja savjesnosti na temelju osobine savjesnosti, percepcije situacije i trenutnog afekta zasebno i simultano (nestandardizirani regresijski koeficijenti)*

Prediktor	Zasebno predviđanje		Simultano predviđanje	
	Između sudionika	Unutar sudionika	Između sudionika	Unutar sudionika
Savjesnost (osobina)	0.48***		0.42***	
Karakteristike situacije				
Dužnost	-0.08*	-0.01	-0.09*	0.04***
Intelekt	-0.02	-0.01	0.09*	0.02*
Neprilika	-0.28**	-0.03	-0.13	0.04*
Pronalaženje partnera	-0.01	0.03**	0.00	-0.01
Pozitivnost	0.21***	0.14***	0.03	0.03*
Negativnost	-0.15***	-0.11***	-0.06	-0.03**
Obmana	-0.27*	-0.01	0.10	0.02
Društvenost	0.04	0.05***	0.01	0.03***
Trenutni afekt				
Pozitivni	0.27***	0.19***	0.07	0.11***
Negativni	-0.21***	-0.17***	-0.10	-0.08***

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Predviđanja stanja negativne emocionalnosti na temelju osobine negativne emocionalnosti, percepcije situacije i trenutnog afekta zasebno i simultano prikazano je u Tablici 38. Izuzev na temelju pripadne osobine, stanje negativne emocionalnosti je u analizama na razini svakog prediktora zasebno bilo povezano s gotovo svima na razini između pojedinaca te sa svima na razini unutar pojedinaca. Nakon što su međudnosi između prediktora uzeti u obzir u simultanom predviđanju, na razini između pojedinaca stanje negativne emocionalnosti bilo je povezano samo s pripadnom osobinom i obmanom kao situacijskom karakteristikom. Dakle, u situacijama koje je u prosjeku karakterizirala viša razina obmane, sudionici su u prosjeku imali izraženije stanje negativne emocionalnosti. Na razini unutar pojedinaca stanje negativne emocionalnosti raslo je u odnosu na uobičajenu razinu u situacijama koje je karakterizirala viša razina negativnosti i niža razina pozitivnosti, ali i viša razina prisutnosti potencijalnih romantičnih partnera. Kad je riječ o trenutnom afektu, i onaj pozitivni i onaj negativni bili su značajno povezani sa stanjem negativne emocionalnosti i na razinu između pojedinaca i na razinu unutar pojedinaca.

Tablica 38. *Predviđanja stanja negativne emocionalnosti na temelju osobine negativne, percepcije situacije i trenutnog afekta zasebno i simultano (nestandardizirani regresijski koeficijenti)*

Prediktor	Zasebno predviđanje		Simultano predviđanje	
	Između sudionika	Unutar sudionika	Između sudionika	Unutar sudionika
Negativna emocionalnost (osobina)	0.52***	-	.25***	-
Karakteristike situacije				
Dužnost	0.18***	0.10***	0.01	0.00
Intelekt	0.20***	0.12***	0.05	0.01
Neprilika	0.44***	0.17***	-0.13	-0.01
Pronalaženje partnera	0.00	-0.03**	-0.01	0.02***
Pozitivnost	-0.43***	-0.30***	-0.02	-0.05***
Negativnost	0.41***	0.30***	-0.02	0.09***
Obmana	0.63***	0.13***	0.24*	-0.02
Društvenost	-0.07	-0.07***	-0.01	0.00
Trenutni afekt				
Pozitivni	-0.47***	-0.39***	-0.16***	-0.18***
Negativni	0.57***	0.38***	0.34***	0.18***

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

U Tablici 39 prikazano je predviđanje stanja otvorenosti na temelju pripadne osobine, percepcije situacije i trenutnog afekta zasebno i simultano. Na razini između sudionika stanje otvorenosti moglo se predvidjeti na temelju pripadne osobine i u zasebnom i u simultanom predviđanju, a kad su sve situacijske karakteristike i trenutni afekt uzeti u obzir jedini prediktor koji je još bio značajan bila je karakteristika situacije koja se odnosi na dužnost. Pri tome je prosječna razina otvorenosti bila niža u situacijama koje je karakterizirala viša razina dužnosti. Dok u zasebnim analizama te na razini unutar pojedinaca gotovo svi prediktori bili značajno povezani s iskazivanjem ovoga stanja ličnosti, kada su svi prediktori uzeti u obzir, ono je kovariralo s tri situacijske karakteristike i oba trenutna afekta. Pri tome je porast u iskazivanju stanja otvorenosti bio prisutan s porastom situacijskih karakteristika koje se odnose na intelekt, pozitivnost, ali i obmanu. Dodatno, stanje otvorenosti bilo je u više u odnosu na uobičajenu razinu kada je pozitivni afekt bio viši u odnosu na uobičajenu razinu, a ona negativni niži u odnosu na uobičajenu razinu.

Tablica 39. Predviđanja stanja otvorenosti na temelju osobine otvorenosti, percepcije situacije i trenutnog afekta zasebno i simultano (nestandardizirani regresijski koeficijenti)

Prediktor	Zasebno predviđanje		Simultano predviđanje	
	Između sudionika	Unutar sudionika	Između sudionika	Unutar sudionika
Otvorenost (osobina)	0.68 ^{***}	-	0.64 ^{***}	-
Karakteristike situacije				
Dužnost	-0.02	-0.04 ^{***}	-0.11 [*]	-0.01
Intelekt	0.04	-0.03 ^{***}	0.08	0.03 ^{***}
Neprilika	0.32 [*]	-0.04 ^{***}	0.17	0.02
Pronalaženje partnera	0.09 [*]	0.03 ^{***}	0.04	-0.01
Pozitivnost	0.18 ^{**}	0.16 ^{***}	0.08	0.04 ^{***}
Negativnost	0.00	-0.12 ^{***}	0.03	-0.01
Obmana	0.28 [*]	-0.02	0.10	0.04 [*]
Društvenost	0.07	0.04 ^{***}	-0.07	0.00
Trenutni afekt				
Pozitivni	0.20 ^{**}	0.22 ^{***}	0.12	0.16 ^{***}
Negativni	-0.03	-0.17 ^{***}	-0.02	-0.04 ^{***}

^{***} $p < .001$. ^{**} $p < .01$. ^{*} $p < .05$.

4.6 Nomološke mreže osobina i stanja ličnosti

Kako bi se usporedile nomološke mreže agregiranih stanja i pripadnih osobina ličnosti, određeni su i međusobno uspoređeni koeficijenti korelacije, odnosno skupovi koeficijenata korelacija. Najprije su koeficijenti korelacije koje pojedina osobina i pojedino agregirano stanje ličnosti imaju sa svakim korelatom međusobno direktno uspoređeni. Budući da su oba koeficijenta korelacije koja su se uspoređivala dobivena na istom skupu sudionika, odnosno bila međusobno zavisna, koeficijenti su uspoređeni putem Hotellingovog t -testa s Williamsovom modifikacijom (npr. Howell, 2010). Za usporedbu je korišten *psych* paket (Revelle, 2023), implementiran u R statističkom okruženju (R Core Team, 2022). Drugi skup analiza sastojao se od izračuna odnosa između profila korelacija koje osobine ličnosti i pripadna prosječna stanja ličnosti imaju s mrežom korelata. Pri tome su koeficijenti korelacije Fisherovom transformacijom prebačeni u z -vrijednosti te su izračunati Pearsonovi koeficijenti korelacije između dvaju vektora, odnosno profila z -vrijednosti, posebno za svaku osobinu i pripadno prosječno stanje. Za Fisherovu transformaciju korišten je *psych* paket (Revelle, 2023).

Povezanost pojedinog korelata s osobinom i agregiranim stanjem ekstraverzije prikazana, kao i testiranje razlika između dobivenih koeficijenata korelacije prikazano je u Tablici 40. U slučaju samo-procijenjenih osobina, samo je narcizam bio značajno više povezan s osobinom ekstraverzije u odnosu na agregirano stanje ekstraverzije. Dok su pozitivni i negativni afekt mjereni kao osobine imali podudarne povezanosti s osobinom i stanjem ekstraverzije, oni mjereni kao stanje bili su značajno više povezani sa stanjem ekstraverzije. U slučaju dviju agregiranih karakteristika situacije (pozitivnosti i društvenosti) agregirano stanje ekstraverzije bilo je značajno više povezano s njima u odnosu na osobinu ekstraverzije.

Tablica 40. *Povezanost pojedinog korelata s osobinom i agregiranim stanjem ekstraverzije te usporedba korelacija putem Hotellingovog t-testa s Williamsovom modifikacijom*

Korelat	N	Osobina	Stanje	t	p
Osobine					
Pozitivni afekt	169	.64***	.55***	1.82	.071
Negativni afekt	169	-.25**	-.23**	-0.32	.075
Samopoštovanje	161	.46***	.36***	1.66	.098
Makijavelizam	160	-.02	-.11	1.34	.180
Narcizam	160	.53***	.41***	2.04	.043
Psihopatija	160	.11	.08	0.52	.610
Sadizam	160	.02	.00	0.27	.790
Agregirana stanja					
Pozitivni afekt	169	.25**	.53***	-4.91	< .001
Negativni afekt	169	-.16*	-.29***	2.03	.044
Samopoštovanje	169	.43***	.51***	-1.32	.190
Karakteristike situacije					
Dužnost	169	-.07	.01	-0.99	.320
Intelekt	169	.00	.02	-0.22	.830
Neprilika	169	.00	.07	-0.96	.340
Pronalaženje partnera	169	.17*	.20*	-0.33	.740
Pozitivnost	169	.31***	.48***	-2.86	.005
Negativnost	169	-.12	-.16*	0.63	.530
Obmana	169	-.04	.03	-0.97	.330
Društvenost	169	.25**	.45***	-3.21	.002
Kognitivni ishodi					
Inteligencija	161	-.05	.01	-0.83	.400
Prosjeck ocjena	158	.15	.03	1.73	.085

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Povezanost pojedinog korelata s osobinom i agregiranim stanjem ugodnosti prikazana je u Tablici 41. Obje mjere pozitivnog afekta (osobina i agregirano stanje) bile su u značajno većoj mjeri povezane sa stanjem nego s osobinom ugodnosti. U slučaju ostalih korelata nisu utvrđene razlike, izuzev karakteristike situacije koja se odnosi na društvenost. Pri tome je ova situacijska karakteristika bila u značajno većoj mjeri povezana sa stanjem u odnosu na osobinu ugodnosti.

Tablica 41. *Povezanost pojedinog korelata s osobinom i agregiranim stanjem ugodnosti te usporedba korelacija putem Hotellingovog t-testa s Williamsovom modifikacijom*

Korelat	<i>N</i>	Osobina	Stanje	<i>t</i>	<i>p</i>
Osobine					
Pozitivni afekt	169	.18*	.34***	-2.46	.015
Negativni afekt	169	-.37***	-.26**	-1.61	.110
Samopoštovanje	161	.21**	.19*	0.40	.690
Makijavelizam	160	-.24**	-.29***	0.63	.530
Narcizam	160	-.06	-.03	-0.47	.640
Psihopatija	160	-.32***	-.30***	-0.31	.760
Sadizam	160	-.33***	-.24**	-1.41	.160
Agregirana stanja					
Pozitivni afekt	169	.18*	.33***	-2.29	.023
Negativni afekt	169	-.18*	-.21*	.42	.670
Samopoštovanje	169	.10	.20**	-1.46	.150
Karakteristike situacije					
Dužnost	169	-.07	.01	-1.16	.250
Intelekt	169	-.10	.02	-1.77	.078
Neprilika	169	-.20*	-.15	-0.71	.480
Pronalaženje partnera	169	.08	.06	0.30	.770
Pozitivnost	169	.24**	.35***	-1.68	.096
Negativnost	169	-.13	-.10	-0.37	.710
Obmana	169	-.14	-.15	0.14	.890
Društvenost	169	.18*	.32***	-2.18	.031
Kognitivni ishodi					
Inteligencija	161	.04	.11	-0.87	.380
Prosjeck ocjena	158	.05	.00	0.67	.500

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

U slučaju savjesnosti između osobine i agregiranog stanja utvrđen je nešto veći broj razlika u povezanosti s korelatima nego u slučaju prethodne dvije dimenzije ličnosti, pri čemu je u prosječno stanje imalo izraženije povezanosti s korelatima u odnosu na osobinu (Tablica 42). Značajne razlike utvrđene su u povezanostima s negativnim afektom mjerenim kao osobina i kao stanje, dok po pitanju pozitivnog afekta nije bilo značajnih razlika. Iako ni jedna od povezanost s Makijavelizmom nije dosegla statističku značajnost, one su bile suprotnog predznaka te je između njih utvrđena značajna razlika. Konačno, agregirano stanje savjesnosti bilo je u značajno većoj mjeri povezano s četiri od osam agregiranih karakteristika situacije.

Tablica 42. *Povezanost pojedinog korelata s osobinom i agregiranim stanjem savjesnosti te usporedba korelacija putem Hotellingovog t-testa s Williamsovom modifikacijom*

Korelat	<i>N</i>	Osobina	Stanje	<i>t</i>	<i>p</i>
Osobine					
Pozitivni afekt	169	.47***	.41***	1.18	.240
Negativni afekt	169	-.15	-.29***	2.35	.020
Samopoštovanje	161	.40***	.40***	-0.03	.970
Makijavelizam	160	.06	-.15	3.14	.002
Narcizam	160	.20*	.11	1.25	.210
Psihopatija	160	-.21**	-.17*	-0.61	.540
Sadizam	160	-.12	-.06	-0.96	.340
Agregirana stanja					
Pozitivni afekt	169	.25**	.35***	-1.72	.088
Negativni afekt	169	-.08	-.33***	4.08	< .001
Samopoštovanje	169	.30***	.38***	-1.33	.190
Karakteristike situacije					
Dužnost	169	-.06	-.21**	2.35	.020
Intelekt	169	.06	-.07	2.01	.046
Neprilika	169	-.11	-.20**	1.46	.150
Pronalaženje partnera	169	-.04	-.03	-0.14	.890
Pozitivnost	169	.15	.29***	-2.30	.023
Negativnost	169	-.05	-.30***	4.00	< .001
Obmana	169	-.16*	-.18*	0.24	.810
Društvenost	169	.10	.10	0.02	.990
Kognitivni ishodi					
Inteligencija	161	-.07	-.01	-0.84	.400
Prosjek ocjena	158	.17*	.12	0.74	.460

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Povezanost pojedinog korelata s osobinom i agregiranim stanjem negativne emocionalnosti prikazana je u Tablici 43. Negativni afekt, mjeran kao osobina, bio je značajno više povezan s osobinom negativne emocionalnosti u odnosu na pripadno prosječno stanje. U slučaju svih mjerenih stanja, stanje negativne emocionalnosti imalo je značajno izraženiju povezanost s njima nego pripadna osobina. Povezanosti s agregiranim stanjem su također bile značajno izraženije u slučaju pet od osam agregiranih karakteristika situacije.

Tablica 43. *Povezanost pojedinog korelata s osobinom i agregiranim stanjem negativne emocionalnosti te usporedba korelacija putem Hotellingovog t-testa s Williamsovom modifikacijom*

Korelat	<i>N</i>	Osobina	Stanje	<i>t</i>	<i>p</i>
Osobine					
Pozitivni afekt	169	-.38***	-.32***	-1.02	.310
Negativni afekt	169	.83***	.62***	6.17	< .001
Samopoštovanje	161	-.59***	-.60***	0.28	.780
Makijavelizam	160	.28***	.25**	0.56	.570
Narcizam	160	-.14	-.15	0.09	.930
Psihopatija	160	.06	.11	-0.68	.500
Sadizam	160	-.06	-.04	-0.29	.770
Agregirana stanja					
Pozitivni afekt	169	-.34***	-.54***	3.91	< .001
Negativni afekt	169	.56***	.81***	-6.76	< .001
Samopoštovanje	169	-.56***	-.73***	4.06	< .001
Karakteristike situacije					
Dužnost	169	.19*	.38***	-3.40	< .001
Intelekt	169	.18*	.44***	-4.84	< .001
Neprihvat	169	.21**	.29***	-1.43	.150
Pronalaženje partnera	169	.04	-.02	0.97	.340
Pozitivnost	169	-.36***	-.55***	3.59	< .001
Negativnost	169	.45***	.67***	-4.80	< .001
Obmana	169	.25**	.41***	-2.71	.007
Društvenost	169	-.06	-.12	1.12	.260
Kognitivni ishodi					
Inteligencija	161	-.10	-.16*	0.91	.370
Prosječna ocjena	158	.06	.02	0.60	.550

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Povezanost pojedinog korelata s osobinom i agregiranim stanjem otvorenosti prikazana je u Tablici 44. U slučaju svih mjerenih korelata, osobina i pripadno agregirano stanje otvorenosti imale su podjednake odnose s njima, odnosno nije utvrđena ni jedna značajna razlika između njih.

Tablica 44. *Povezanost pojedinog korelata s osobinom i agregiranim stanjem otvorenosti te usporedba korelacija putem Hotellingovog t-testa s Williamsovom modifikacijom*

Korelat	<i>N</i>	Osobina	Stanje	<i>t</i>	<i>p</i>
Osobine					
Pozitivni afekt	169	.30**	.23**	1.15	.250
Negativni afekt	169	-.01	.03	-0.50	.620
Samopoštovanje	161	.05	-.01	1.04	.200
Makijavelizam	160	-.03	-.02	-0.11	.910
Narcizam	160	.28**	.21**	1.11	.270
Psihopatija	160	.10	.21**	-1.78	.076
Sadizam	160	.08	.12	-0.65	.510
Agregirana stanja					
Pozitivni afekt	169	.10	.22**	-1.87	.063
Negativni afekt	169	.00	-.04	0.59	.550
Samopoštovanje	169	.10	.13	-0.35	.730
Karakteristike situacije					
Dužnost	169	.08	-.02	1.62	.110
Intelekt	169	.10	.07	0.42	.670
Neprilika	169	.12	.20**	-1.29	.200
Pronalaženje partnera	169	.13	.16*	-0.43	.670
Pozitivnost	169	.18*	.22**	-0.7	.480
Negativnost	169	.02	.00	0.31	.750
Obmana	169	.11	.18*	-1.13	.260
Društvenost	169	.18*	.13	0.84	.400
Kognitivni ishodi					
Inteligencija	161	.22**	.20*	0.38	.700
Prosjek ocjena	158	.11	.09	0.45	.650

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Kao oblik sumiranja rezultata prethodnih analiza, određene su povezanosti između vektora korelacija koje osobine i pripadna agregirana stanja ličnosti imaju sa ispitivanom mrežom korelata (Tablica 45). Najviša povezanost utvrđena je u slučaju ugodnosti, nakon koje je slijedila negativna emocionalnost. Iako prethodnim skupom analiza nisu utvrđene značajne razlike u povezanostima koje osobina i stanje ugodnosti imaju s pojedinim korelatom, povezanost između vektora korelacija bila je najniža u slučaju ove dimenzije. Drugim riječima, skupno gledano povezanosti s korelatima iznosima nisu slijedile podudaran obrazac u onoj mjeri u kojoj su ga slijedile u slučaju ostalih dimenzija ličnosti.

Tablica 45. *Povezanosti između vektora korelacija koje osobine i pripadna agregirana stanja ličnosti imaju s mrežom korelata (N = 20)*

Dimenzija ličnosti	<i>r</i>	<i>p</i>
Ekstraverzija	.89	< .001
Ugodnost	.95	< .001
Savjesnost	.89	< .001
Negativna emocionalnost	.91	< .001
Otvorenost	.76	< .001

5 RASPRAVA

Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati u kakvom su odnosu stanja ličnosti obuhvaćena petofaktorskim modelom s pripadnim osobinama ličnosti, psihološkim karakteristikama situacija u kojima su se sudionici nalazili te njihovim trenutnim afektom. Dodatno, uspoređeni su odnosi osobina i prosječnih stanja ličnosti s njihovom nomološkom mrežom odnosno mrežom njihovih korelata. Pri tome su odnosi ispitani u specifičnom kontekstu u kojem su se sudionici tijekom istraživanja nalazili, a to je početak ispitnog roka. Dok su nalazi koje se odnose na povezanosti između osobina ličnosti i pripadnih prosječnih stanja replicirani, odnosi između iskazivanja putem stanja i percepcije situacije bili su u velikoj mjeri, ali ne potpuno u skladu s prvotnim očekivanjima.

Analiza faktorske strukture agregiranih čestica, odnosno one na razini između pojedinaca ukazala je na zadovoljavajuće rezultate. Ovaj nalaz je u skladu s prethodnim istraživanjima (Borkenau i Ostendorf, 1998; Ringwald i sur., 2022; Timothy Church i sur., 2013), izuzev jedne čestice namijenjene mjerenju savjesnosti, odnosno njezine facete odgovornosti. U slučaju navedene facete niti čestica korištena u pilot istraživanja niti ona korištena u glavnom istraživanju nije bila u dovoljnoj mjeri zasićena ciljanom dimenzijom, stoga je pitanje koje ostaje otvoreno za buduća istraživanja je li uzrok toga bio odabir čestica, ili ova faceta nije diferencirana na razini stanja ličnosti. Dakle, na razini analize između pojedinaca rezultati ukazuju na mogućnost diferenciranja ciljanih stanja ličnosti u slučaju svih dimenzija izuzev savjesnosti te taj nalaz treba uzeti u obzir pri daljnjoj interpretaciji dobivenih rezultata.

5.1 Varijabilitet, stabilnost te odnos stanja ličnosti s pripadnim osobinama

Visok intraindividualni varijabilitet u stanjima ličnosti u skladu je s nalazima prethodnih istraživanja (Breil i sur., 2022; Fleeson i Gallagher, 2009; Heller i sur., 2007; Nofle i Fleeson, 2010; Sherman i sur., 2015; Timothy Church i sur., 2013; Wilson i sur., 2017). Intraindividualni varijabilitet bio je najviši u slučaju ekstraverzije (74%), dok je u slučaju otvorenosti bio najniži (44%). U analizi napravljenoj na razini kombiniranih podataka iz petnaest istraživanja usmjerenih na stanja ličnosti mjerena u sklopu petofaktorskog modela koju su proveli Fleeson i Gallagher (2009) udio intraindividualnog varijabiliteta u ukupnom varijabilitetu kretao se od 49% (intelekt) do 78% (ekstraverzija), dakle bio je sličan onome

dobivenom u ovom istraživanju. Slični rezultati dobiveni su i u istraživanju Heller i suradnika (2007), u kojem je također varijabilitet unutar sudionika bio najniži u slučaju otvorenosti (48%), a najviši u slučaju ekstraverzije (70%).

S druge strane, unatoč postojanja visokog varijabiliteta unutar pojedinaca, stanja ličnosti su, na agregiranoj razini, pokazala i visoku razinu stabilnosti, što je nalaz koji je u skladu s onima prethodnih istraživanja (Fleeson, 2001; Fleeson, 2007; Jones i sur., 2017; Judge i sur., 2014). Na temelju ovih rezultata možemo zaključiti kako je iskazivanje ličnosti putem stanja u velikoj mjeri varijabilno, no kada se tako iskazana ponašanja agregiraju, ona su vrlo stabilna. Ovi nalazi u skladu su s postavkom teorije cjelovitih osobina (Fleeson, 2012; Fleeson i Jayawickreme, 2015).

U slučaju osobina mjerenih svim česticama korištenog upitnika, povezanosti između agregiranih stanja i pripadnih osobina ličnosti kretale su se od .59 (ugodnost) do .67 (negativna emocionalnost). Kad je riječ o mjeri osobina ličnosti određenoj kao podskup samo onih čestica korištenih za mjerenje stanja ličnosti, povezanosti između agregiranih stanja i pripadnih osobina kretale su se od .53 (ugodnost) do .67 (negativna emocionalnost). Dakle, obuhvatnijom mjerom osobina ličnosti nisu utvrđene više povezanosti nego onim kraćom. Dobivene povezanosti po visini su u skladu s onima iz prethodnih istraživanja, čak i nešto više (Augustine i Larsen, 2012; Ching i sur., 2014; Finnigan i Vazire, 2018; Fleeson i Gallagher, 2009; Heller i sur., 2007). Najviši odnosi utvrđeni su u istraživanju Ringwald i suradnika (2022), gdje su se povezanosti s BFI-2 u slučaju dulje verzije upitnika kretale od .57 (ugodnost) do .74 (ekstraverzija), u slučaju kraće verzije upitnika od .51 (ugodnost) do .74 (ekstraverzija). Dodatno, utvrđeno je da su osobine ličnosti u većini slučajeva povezane s ostalim parametrima raspodjele učestalosti pripadnih stanja, kao i da su u većini slučajeva ti parametri povezani s prosjekom i kvadriranim prosjekom te raspodjele. Odnos između tih parametara i osobina ličnosti se smanjio kad se u analizi kontrolirao prosjek i kvadrirani prosjek raspodjele što je nalaz koji je u skladu s onim dobivenim u okviru šestofaktorskog modela (Jones i sur., 2017).

Konačno, pri interpretaciji dobivenih povezanosti između osobina i pripadnih stanja ličnosti potrebno je uzeti u obzir i apsolutne iznose koeficijenata korelacije. U području individualnih razlika, iznosi Pearsonovih koeficijenata korelacije od .10, .20, .30 i .40 mogu se interpretirati kao male, srednje, velike i vrlo velike veličine učinka (Funder i Ozer, 2019;

Gignac i Szodorai, 2016). Dakle, utvrđeni odnosi nadilaze one koji se u većini istraživanja mogu smatrati vrlo velikim veličinama učinka.

5.2 Određenost stanja ličnosti pripadnim osobinama, karakteristikama situacije i afektom

Prvim skupom analiza, usmjerenim na međuodnos između psiholoških karakteristika situacije i trenutnog afekta utvrđeno je da su ova dva skupa podataka međusobno vrlo povezana. Na razini analize koja je razmatrala svaku situacijsku karakteristiku zasebno, svaka od njih bila je povezana s trenutnim pozitivnim afektom. U simultanom razmatranju, odnosno uz kontrolu zajedničke varijance karakteristika situacije, također je trenutni pozitivni afekt kovarirao s velikim brojem njih. Kao i u slučaju pozitivnog afekta, na razini zasebnih analiza svaka situacijska karakteristika bila je povezana s trenutnim negativnim afektom. U simultanom razmatranju, odnosno uz kontrolu zajedničke varijance karakteristika situacije, također je trenutni negativni afekt kovarirao s velikim brojem njih. Ovaj nalaz u skladu je nalazom istraživanja Horstmann i Zieglera (2019) te ukazuje na potrebu uzimanju u obzir međuzavisnosti ovih dvaju skupova potencijalnih odrednica variranja u stanjima ličnosti.

Kad je riječ o združenom doprinosu situacijskih karakteristika i trenutnog afekta predviđanju stanja ličnosti rezultati su u velikoj mjeri, ali ne potpuno u skladu s očekivanjima. Više iskazano stanje ekstraverzije u odnosu na uobičajenu razinu u situacijama koje su društvenije u skladu je s sa sadržajnom povezanosti ovih dvaju konstrukata (Rauthmann i sur., 2014), dok je odnos ovoga stanja s višom pozitivnosti situacije u skladu s nalazima Abrahams i suradnika (2021). Također, kovariranje stanja ekstraverzije s trenutnim pozitivnim afektom u skladu je s očekivanjima i nalazima istraživanja Wilsona i suradnika (2017). Međutim, hipoteza temeljena na nalazima Abrahams i suradnika vezana uz odnos stanja ekstraverzije i karakteristike situacije koja se odnosi na negativnost nije potvrđena u modelu u kojem su uzete u obzir i karakteristike situacije i trenutni afekt, iako je na zasebnoj razini analize utvrđena značajna povezanost. Pri razmatranju odstupanja dobivenih rezultata od očekivanih potrebno je uzeti u obzir da u analizu navedenih autora nisu uključene sve situacijske karakteristike, već samo one za koje su očekivali da će biti povezane s iskazivanjem ovoga stanja te njihovim istraživanjem nije obuhvaćen trenutni afekt.

Također, sudionici su iskazivali višu razinu stanja ekstraverzije od uobičajene u situacijama koje je je, u odnosu na uobičajene, karakterizirala viša razina intelekta, neprilike i obmane, a niža razina pronalaženja partnera, odnosno prisutnosti potencijalnih romantičnih partnera. Iako je istraživanje Horstmann i suradnika (2021) provedeno u sklopu šestofaktorskog modela, to je jedino istraživanje koje je uz situacijske karakteristike razmatralo i trenutni afekt, stoga se dobiveni rezultati, iako je riječ o različitim modelima ličnosti donekle mogu usporediti. U njihovom istraživanju stanje ekstraverzije također je bilo pozitivno povezano s karakteristikom situacije koja se odnosi na nepriliku, no u slučaju prisutnosti romantičnih partnera taj je odnos bio pozitivan.

Nalaz koji se odnosi na višu razinu iskazivanja stanja ugodnosti u odnosu na uobičajenu razinu u situacijama koje karakterizira viša razina pozitivnosti, a nižu razinu iskazivanja ovog stanja ličnosti u situacijama koje karakterizira viša razina neprilike i negativnosti u skladu je s očekivanjima i nalazima istraživanja Abrahams i suradnika (2021), dok su porast u iskazivanju ovoga stanja ličnosti s porastom percipirane društvenosti situacije u skladu je sa sadržajnom povezanosti ovih dvaju konstrukata (Rauhmann i sur., 2014). Međutim, kao i slučaju ekstraverzije, ovo stanje ličnosti kovariralo je s negativnosti na zasebnoj razini analize, no ne i u simultanom predviđanju, što nije u skladu s nalazom dobivenim u istraživanju Abrahams i suradnika. Također, na temelju sadržajne povezanosti stanja ugodnosti i karakteristike situacije koja se odnosi na obmanu (Rauhmann i sur., 2014) očekivan je negativan odnos. Iako je taj odnos bio negativan na razini analize koja je svaku situacijsku karakteristiku promatrala zasebno, u simultanom predviđanju promijenio je predznak, implicirajući supresijsku situaciju. Dodatno, iako za to nije postavljena hipoteza, s porastom karakteristike situacije koja se odnosi na intelekt, raslo je i iskazivanje stanja ugodnosti.

Kad je riječ o stanju savjesnosti, na temelju istraživanja Abrahams i suradnika (2021) i na temelju sadržajne povezanosti dužnosti kao karakteristike situacije (Rauthmann i sur., 2014), očekivano je da će iskazana razina savjesnosti biti viša od uobičajene u situacijama koje karakterizira viša razina dužnosti. Nalazi ovoga istraživanja potvrdili su navedena očekivanja, no tek kad su analizu uključene sve situacijske karakteristike i trenutni afekt. Dodatno je utvrđeno da je iskazivanje ovoga stanja ličnosti bilo izraženije u odnosu na uobičajenu razinu u situacijama koje je karakterizirala viša razina intelekta, neprilike, pozitivnosti i društvenosti te niža razina negativnosti. U istraživanju Horstmann i suradnika

(2021) stanje savjesnosti mjereno u sklopu šestofaktorskog modela ličnosti također je na razini unutar pojedinaca bilo pozitivno povezano s karakteristikama situacija koje se odnose na intelekt, pozitivnost i društvenost. Također, razina iskazivanja ovog stanja ličnosti rasla je s porastom pozitivnog afekta, a smanjivala se s porastom negativnog afekta. Pri interpretaciji nalaza koji se odnose na ovo stanje ličnosti potrebno je uzeti u obzir preklapanje mjere ovoga stanja s mjerom ugodnosti po pitanju jedne čestice. Dakle, moguće je da je dio rezultata odraz toga preklapanja.

Nalaz koji se odnosi na više iskazivanje stanja negativne emocionalnosti u negativnijim situacijama te niže iskazivanje u pozitivnijim situacijama u skladu je s očekivanjima temeljenim na sadržajno povezanosti ove dimenzije i situacijskih karakteristika te s nalazima istraživanja Abrahams i suradnika (2021). Također, odnos ovoga stanja ličnosti s trenutnim pozitivnim i negativnim afektom u skladu je s nalazima istraživanja Wilsona i suradnika (2017). Dodatno je utvrđeno da je iskazivanje ovoga stanja ličnosti više u situacijama u kojima su prisutni potencijalni romantični partneri.

Uzimajući u obzir da se intelekt, kao karakteristika situacije, sadržajno može povezati s otvorenosti (Rauthmann i sur., 2014), kao i nalaz istraživanja Abrahams i suradnika (2021), očekivano je će iskazana razina stanja otvorenosti biti viša u odnosu na uobičajenu u situacijama koje karakterizira viša razina intelekta te su nalazi ovoga istraživanja u skladu s tim očekivanjem. Dakle, što su situacije zahtijevale višu potrebu za dubinskim promišljanjem u odnosu na situacije u kojima su se sudionici uobičajeno nalazili, sudionici su iskazivali više stanje otvorenosti. Izuzev toga odnosa, utvrđeno je i da je porast u iskazivanju stanja otvorenosti bio prisutan s porastom situacijskih karakteristika koje se odnose na pozitivnost i obmanu. Zanimljivo je istaknuti da je i u sklopu šestofaktorskog modela na razini unutar pojedinaca utvrđen pozitivan odnos između otvorenosti i obmane (Horstmann i sur., 2021). Dodatno, stanje otvorenosti bilo je u više u odnosu na uobičajenu razinu kada je pozitivni afekt bio viši u odnosu na uobičajenu razinu, a ona negativni niži u odnosu na uobičajenu razinu.

Pri interpretaciji odstupanja dobivenih nalaza od očekivanih potrebno je uzeti u obzir da su očekivanja temeljena tek na jednom istraživanju i sadržajnom opisu konstrukata. Pri tome su u istraživanju Abrahams i suradnika (2022) ispitani odnosi između stanja ličnosti i samo nekih situacijskih karakteristika, dok su u ovom istraživanju razmotrene ne samo sve

situacijske karakteristike, nego i trenutni afekt. Razlika između onoga istraživanja i onoga Abrahams i suradnika (2021) je i što su njihov uzorak činili studenti nastavnici koji su svoja stanja ličnosti procjenjivali tijekom održavanja nastave. Iako se i ovaj uzorak sastojao od studenata, oni su svoju ličnost procjenjivali u specifičnom kontekstu koji se odnosio na ispitni rok.

5.3 Nomološke mreže osobina i stanja ličnosti

Posljednji istraživački problem ovoga istraživanja odnosio se na usporedbu nomoloških mreža osobina i agregiranih stanja ličnosti te je utvrđena relativno visoka podudarnost u ispitivanim odnosima. Pri tome je podudarnost nomoloških mreža bila najizraženija u slučaju ugodnosti. Dobiveni rezultati u skladu su s nalazima istraživanja Ringwald i suradnika (2022) te Rauthmanna i suradnika (2019), u kojima su za usporedbu korištene drugačije mreže korelata, izuzev DIAMONDS karakteristika situacija korištenih u istraživanju Rathmanna i suradnika. Dakle, nalazi ovoga istraživanja, zajedno s dva prethodno navedena, upućuju da prosječna stanja i pripadne osobine ličnosti u određenoj mjeri, iako ne potpuno, mjere isti konstrukt. Međutim, osim što je prethodnih istraživanja malo, na temelju rezultata ne možemo zaključiti u kojoj mjeri su oni odraz stvarne razlike između konstrukata, a u kojoj mjeri manjkavosti instrumenta korištenog za mjerenje stanja ličnosti. Potrebno je još istraživanja po pitanju kako konstrukcije tako i validacije mjera stanja ličnosti.

U istraživanju koje su proveli Augustine i Larsen (2012) osobine ličnosti bile su jače povezane s korelatima mjerenim na razini osobina, dok su stanja ličnosti bila jače povezana s korelatima mjerenim na razini stanja. Rezultatima ovoga istraživanja dobiveni su slični obrasci odnosa u slučaju svih dimenzija izuzev ugodnosti. Analizom napravljenom na razini svakog korelata zasebno, najveći broj razlika između osobine i pripadnog prosječnog stanja utvrđen je kad je riječ o dimenziji negativne emocionalnosti. Međutim, povezanosti su slijedile podudarne obrasce te je povezanost između vektora korelacija u slučaju ove dimenzije bila relativno visoka. S druge strane, u slučaju dimenzije otvorenosti analizom na razini svakog korelata zasebno nisu utvrđene značajne u odnosima s korelatima između osobina i prosječnih stanja, no povezanosti su u manjoj mjeri slijedile isti obrazac nego u slučaju ostalih osobina. Na utvrđene odnose mogao je utjecati odabir korelata, koji su s

dimenzijom otvorenosti bili u najmanjoj mjeri povezani, stoga bi buduća istraživanja trebala uključiti veći broj korelata povezanih s ovom dimenzijom.

5.4 Ograničenja i mogućnost generalizacije dobivenih nalaza

Pri interpretaciji dobivenih rezultata potrebno je uzeti u obzir da je istraživanje provedeno na prigodnom studentskom uzorku, koje se uglavnom sastojao od studenata psihologije. Nadalje, uzorak se većim dijelom sastojao od sudionica, dok su sudionici bili u manjini. Iz tog razloga, dobivene odnose potrebno je provjeriti u drugačije strukturiranim uzorcima, naročito zbog mogućnosti da se uzorak sudionika iz ovoga istraživanja razlikuje po nekim stabilnim karakteristikama od drugih studentskih uzoraka. Iako je primjena ove metode zahtjevna i teško provediva na uzroku izuzev studentskog, rezultate bi svakako vrijedilo provjeriti na reprezentativnijim i ne-studentskom uzorku.

Potencijalni nedostaci provedenog istraživanja odnose se i na korištene mjere. Prije svega, u slučaju savjesnosti, odnosno njezine facete koja se odnosi na odgovornost, čestica je bila u većoj mjeri zasićena ugodnosti, nego ovom dimenzijom. Iz tog razloga moguće je i da dobiveni nalazi koji se odnose na savjesnost u određenoj mjeri odražavaju ugodnost. Nadalje, u slučaju ekstraverzije pouzdanost na razini između sudionika bila je nešto niža nego u slučaju preostalih stanja, stoga je moguće da su neki odnosi podcijenjeni. Konačno, pozitivni i negativni afekt su, zbog smanjivanja zamora sudionika, mjereni samo po jednom česticom te bi budućim istraživanjima trebalo obuhvatnije mjeriti navedene konstrukte.

Posljednji aspekt odnosi se na prikupljanje podataka tijekom ispitnoga roka. S jedne strane, sudionici su imali veću slobodu sami strukturirati svoje vrijeme u odnosu na period kad traje nastava, no, s druge strane, ne možemo znati mogu li se utvrđeni odnosi generalizirati na period kad traje nastava. U idealnom slučaju, isti sudionici bili bi uspoređeni tijekom dva navedena perioda, no u praksi, ovakav pristup je teško izvediv.

5.5 Implikacije i smjernice za buduća istraživanja

Bez obzira na nedostatke, rezultati ovoga istraživanja ukazuju na to da je iskazivanje ličnosti u svakodnevnom ponašanju povezano ne samo sa stabilnim karakteristikama, odnosno osobinama ličnosti, već i da određenu ulogu imaju i trenutne, odnosno promjenjive

karakteristike. Povezanost većeg broja situacijskih karakteristika sa stanjima ličnosti ukazuje na potrebu da se u budućim istraživanjima razmotri odnos pojedinog stanja ličnosti sa svim, a ne tek ponekim situacijskim karakteristikama. Konačno, međuzavisnost percepcije situacije i trenutnog afekta svakako ukazuje na potrebu da se oba ova skupa informacija uključe u daljnja istraživanja.

Mogući prediktori iskazivanja ličnosti u ponašanju koji nisu uzeti u obzir u ovome istraživanju odnose se na različite motive. Primjerice, Heller i suradnici. (2007) su ispitali odnos stanja ekstraverzije i neuroticizma s ciljevima privlačenja (engl. *approach goals*) i odbijanja (engl. *avoidance goals*) – pri ostvarivanju ciljeva odbijanja (u odnosu na privlačenje) utvrđeno je više stanje neuroticizma, a pri ostvarivanju ciljeva privlačenja (u odnosu na odbijanje) više stanje ekstraverzije. U istraživanju koje su proveli Timothy Church i suradnici (2013) percipirano zadovoljenje potreba predviđalo je variranje u stanjima ličnosti. Konačno, u istraživanju koje su proveli Judge i suradnici (2014) organizacijsko građansko ponašanje (engl. *organizational citizenship behavior*) iz prethodnog dana predviđalo je stanja ekstraverzije, ugodnosti i otvorenosti u sljedećem danu, dok navedena stanja ličnosti nisu predviđala ovaj oblik ponašanja u sljedećem danu. Interpersonalni konflikt tijekom prethodnog dana predviđao je stanje neuroticizma u sljedećem danu, a stanja ugodnosti i neuroticizma iz prethodnoga dana predviđala se interpersonalni konflikt u onom sljedećem. Motivacija usmjerena na ciljeve (engl. *goal setting motivation*) iz prethodnoga dana predviđala je stanje savjesnosti u sljedećem danu i obratno. Intrinzična motivacija predviđala je stanja ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti u sljedećem danu, no jedino je stanje otvorenosti predviđalo intrinzičnu motivaciju u sljedećem danu.

Kad je riječ o nomološkim mrežama osobina i stanja ličnosti, dobiveni rezultati u velikoj su mjeri ovisni o odabiru korelata. Iz tog razloga, buduća istraživanja trebala bi ispitati mogućnost generalizacije dobivenih rezultata na drugačije korelate. Također bi se mogla usmjeriti na objektivne mjere, kako bi se odstranio učinak metode korištene za prikupljanje pojedinog skupa podataka. Primjerice, različite sustave praćenja ponašanja putem mobilne tehnologije.

6 ZAKLJUČAK

Zaključno, nalazi provedenog istraživanja ukazuju da u iskazivanju osobina ličnosti u svakodnevnim situacijama postoji velik varijabilitet na razini unutar pojedinaca, no da taj varijabilitet nije potpuno nesustavan. U iskazivanju ličnosti putem stanja, uz varijabilitet, postoji i stabilnost, a prosječna stanja ličnosti u velikoj su mjeri povezana s pripadnim osobinama ličnosti. Nadalje, variranje unutar pojedinca u stanjima ličnosti u određenoj mjeri se može predvidjeti na temelju percepcije situacije u kojoj se pojedinac nalazi, kao i na temelju trenutnog afekta. Iz toga proizlazi da je iskazivanje osobina ličnosti u svakodnevnom ponašanju u određenoj mjeri određeno osobinama ličnosti, ali i situacijom. Konačno, iako između osobina ličnosti i pripadnih prosječnih stanja nije utvrđena potpuna podudarnost u odnosima s mrežom korelata, relativno visok stupanj podudarnosti je ipak bio prisutan. Budući da je riječ o području koje se tek počeo razvijati, na budućim istraživanjima je da detaljnije ispituju utvrđene nalaze.

7 LITERATURA

- Abrahams, L., Rauthmann, J. F., & Fruyt, F. D. (2021). Person-situation dynamics in educational contexts: A self- and other-rated experience sampling study of teachers' states, traits, and situations. *European Journal of Personality, 35*(4), 598–622. <https://doi.org/10.1177/08902070211005621>
- Ackerman, P. L. i Heggstad, E. D. (1997). Intelligence, personality, and interests: evidence for overlapping traits. *Psychological Bulletin, 121*(2), 219-245. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.121.2.219>
- Anglim, J., Dunlop, P. D., Wee, S., Horwood, S., Wood, J. K. i Marty, A. (2022). Personality and intelligence: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 148*(5-6), 301–336. <https://doi.org/10.1037/bul0000373>
- Anglim, J., Horwood, S., Smillie, L. D., Marrero, R. J. i Wood, J. K. (2020). Predicting psychological and subjective well-being from personality: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 146*(4), 279–323. <https://doi.org/10.1037/bul0000226>
- Augustine, A. A. i Larsen, R. J. (2012). Is a trait really the mean of states? Similarities and differences between traditional and aggregate assessments of personality. *Journal of Individual Differences, 33*(3), 131-137. <https://doi.org/10.1027/1614-0001/a000083>
- Baird, B. M., Le, K. i Lucas, R. E. (2006). On the nature of intraindividual personality variability: Reliability, validity, and associations with well-being. *Journal of Personality and Social Psychology, 90*(3), 512–527. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.3.512>
- Baumeister, R. F., Vohs, K. D. i Funder, D. C. (2007). Psychology as the science of self-reports and finger movements: Whatever happened to actual behavior? *Perspectives on Psychological Science, 2*(4), 396-403. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2007.00051.x>
- Bleidorn, W. (2009). Linking personality states, current social roles and major life goals. *European Journal of Personality, 23*(6), 509-530. <https://doi.org/10.1002/per.731>

- Bleidorn, W. i Peters, A.-L. (2011). A multilevel multitrait-multimethod analysis of self- and peer-reported daily affective experiences. *European Journal of Personality*, 25(5), 398–408. <https://doi.org/10.1002/per.804>
- Blötner, C., Ziegler, M., Wehner, C., Back, M. D. i Grosz, M. P. (2022). The nomological network of the Short Dark Tetrad scale (SD4). *European Journal of Psychological Assessment*, 38(3), 187–197. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000655>
- Bolger, N. i Laurenceau, J.-P. (2013). *Intensive longitudinal methods: An introduction to diary and experience sampling research*. The Guilford Press.
- Borkenau, P., Mauer, N., Riemann, R., Spinath, F. M. i Angleitner, A. (2004). Thin Slices of Behavior as Cues of Personality and Intelligence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86(4), 599–614. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.86.4.599>
- Borkenau, P. i Ostendorf, F. (1998). The Big Five as states: How useful is the five-factor model to describe intraindividual variations over time? *Journal of Research in Personality*, 32(2), 202–221. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1997.2206>
- Brailovskaia, J. i Margraf, J. (2020). How to measure self-esteem with one item? Validation of the German Single-Item Self-Esteem Scale (G-SISE). *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*, 39(6), 2192–2202. <https://doi.org/10.1007/s12144-018-9911-x>
- Bratko, D., Butkovic, A., Vukasovic, T., Chamorro-Premuzic, T. i Von Stumm, S. (2012). Cognitive ability, self-assessed intelligence and personality: Common genetic but independent environmental aetiologies. *Intelligence*, 40(2), 91-99. <https://doi.org/10.1016/j.intell.2012.02.001>
- Bratko, D., Chamorro-Premuzic, T. i Saks, Z. (2006). Personality and school performance: Incremental validity of self-and peer-ratings over intelligence. *Personality and Individual Differences*, 41(1), 131-142. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.12.015>
- Breil, S. M., Schweppe, P. C., Geukes, K., Biesanz, J. C., Quintus, M., Wagner, J., Wrzus, C., Nestler, S. i Back, M. D. (2022). The incremental validity of average states: A replication and extension of Finnigan and Vazire (2018). *Journal of Personality and Social Psychology*, 123(3), e23–e37. <https://doi.org/10.1037/pspp0000408>

- Brown, N. A., Blake, A. B. i Sherman, R. A. (2017). A snapshot of the life as lived: Wearable cameras in social and personality psychological science. *Social Psychological and Personality Science*, 81(5), 592-600. <https://doi.org/10.1177/1948550617703170>
- Brown, N. A., Neel, R. i Sherman, R. A. (2015). Measuring the evolutionarily important goals of situations: Situational affordances for adaptive problems. *Evolutionary Psychology*, 13(3), 1–15. <https://doi.org/10.1177/1474704915593662>
- Brysbaert, M. i New, B. (2009). Moving beyond Kučera and Francis: A critical evaluation of current word frequency norms and the introduction of a new and improved word frequency measure for American English. *Behavior research methods*, 41(4), 977-990. <https://doi.org/10.3758/BRM.41.4.977>
- Carney, D. R., Colvin, C. R. i Hall, J. A. (2007). A thin slice perspective on the accuracy of first impressions. *Journal of Research in Personality*, 41(5), 1054-1072. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2007.01.004>
- Ching, C. M., Church, A. T., Katigbak, M. S., Reyes, J. A. S., Tanaka-Matsumi, J., Takaoka, S., Zhang, H., Shen, J., Arias, R. M., Rincon, B. C. i Ortiz, F. A. (2014). The manifestation of traits in everyday behavior and affect: A five-culture study. *Journal of Research in Personality*, 48, 1–16. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2013.10.002>
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd Ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Dejonckheere, E. i Erbas, Y. (2022). Designing an experience sampling study. U I. Myin-Germeys i P. Kuppens (ur.), *The open handbook of experience sampling methodology: A step-by-step guide to designing, conducting, and analyzing ESM studies* (2. izd., str. 33-70). Center for Research on Experience Sampling and Ambulatory Methods Leuven.
- Dockray, S., Grant, N., Stone, A. A., Kahneman, D., Wardle, J. i Steptoe, A. (2010). A comparison of affect ratings obtained with ecological momentary assessment and the day reconstruction method. *Social Indicators Research*, 99(2), 269-283. <https://doi.org/10.1007/s11205-010-9578-7>
- Eisele, G., Vachon, H., Lafit, G., Kuppens, P., Houben, M., Myin-Germeys, I. i Viechtbauer, W. (2022). The effects of sampling frequency and questionnaire length on perceived

- burden, compliance, and careless responding in experience sampling data in a student population. *Assessment*, 29(2), 136-151. <https://doi.org/10.1177/1073191120957102>
- Finnigan, K. M. i Vazire, S. (2018). The incremental validity of average state self-reports over global self-reports of personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 115(2), 321-337. <https://doi.org/10.1037/pspp0000136>
- Fleeson, W. (2001). Toward a structure- and process-integrated view of personality: Traits as density distributions of states. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 1011-1027. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.80.6.1011>
- Fleeson, W. (2004). Moving personality beyond the person-situation debate: The challenge and the opportunity of within-person variability. *Current Directions in Psychological Science*, 13(2), 83–87. <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2004.00280.x>
- Fleeson, W. (2007). Situation-based contingencies underlying trait-content manifestation in behavior. *Journal of Personality*, 75, 825-862. doi: 10.1111/j.1467-6494.2007.00458.x
- Fleeson, W. (2012). Perspectives on the person: Rapid growth and opportunities for integration. U K. Deaux i M. Snyder (ur.), *The Oxford handbook of personality and social psychology* (str. 33–63). Oxford University Press.
- Fleeson, W. i Gallagher, P. (2009). The implications of Big Five standing for the distribution of trait manifestation in behavior: Fifteen experience-sampling studies and a meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 1097-1114. doi: 10.1037/a0016786
- Fleeson, W. i Jayawickreme, E. (2015). Whole trait theory. *Journal of Research in Personality*, 56, 82-92. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2014.10.009>
- Fleeson, W. i Law, M. K. (2015). Trait enactments as density distributions: The role of actors, situations, and observers in explaining stability and variability. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(6), 1090–1104. <https://doi.org/10.1037/a0039517>
- Fleeson, W. i Nofle, E. (2008). The end of the person–situation debate: An emerging synthesis in the answer to the consistency question. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(4), 1667-1684. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2008.00122.x>

- Fleeson, W. i Nofhle, E. E. (2009). In favor of the synthetic resolution to the person-situation debate. *Journal of Research in Personality*, 43(2), 150–154. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.02.008>
- Funder, D. C. i Ozer, D. J. (2019). Evaluating effect size in psychological research: Sense and nonsense. *Advances in Methods and Practices in Psychological Science*, 2(2), 156–168. <https://doi.org/10.1177/2515245919847202>
- Gignac, G. E. i Szodorai, E. T. (2016). Effect size guidelines for individual differences researchers. *Personality and Individual Differences*, 102, 74–78. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.06.069>
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological Assessment*, 4(1), 26–42. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.4.1.26>
- Gosling, S. D., Ko, S. J., Mannarelli, T. i Morris, M. E. (2002). A room with a cue: Judgments of personality based on offices and bedrooms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(3), 379–398. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.3.379>
- Gosling, S. D., Rentfrow, P. J. i Swann, W. B. (2003). A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in Personality*, 37, 504–528. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(03\)00046-1](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(03)00046-1)
- Heller, D., Komar, J. i Lee, W. B. (2007). The dynamics of personality states, goals, and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(6), 898–910. <https://doi.org/10.1177/0146167207301010>
- Hofmans, J., De Clercq, B., Kuppens, P., Verbeke, L. i Widiger, T. A. (2019). Testing the structure and process of personality using ambulatory assessment data: An overview of within-person and person-specific techniques. *Psychological Assessment*, 31(4), 432–443. <https://doi.org/10.1037/pas0000562>
- Hoffman, L. (2015). *Longitudinal analysis: Modeling within-person fluctuation and change*. Routledge/Taylor & Francis Group.
- Horstmann, K. T. (2021). Experience sampling and daily diary studies: Basic concepts, designs, and challenges. U J. F. Rauthmann (ur.), *The handbook of personality*

- dynamics and processes* (str. 791–814). Elsevier Academic Press.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-813995-0.00030-3>
- Horstmann, K. T., Rauthmann, J. F., Sherman, R. A. i Ziegler, M. (2021). Unveiling an exclusive link: Predicting behavior with personality, situation perception, and affect in a preregistered experience sampling study. *Journal of Personality and Social Psychology*, *120*(5), 1317–1343. <https://doi.org/10.1037/pspp0000357>
- Horstmann, K. T. i Ziegler, M. (2019). Situational perception and affect: Barking up the wrong tree? *Personality and Individual Differences*, *136*, 132-139. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.01.020>
- Horstmann, K. T. i Ziegler, M. (2020). Assessing personality states: What to consider when constructing personality state measures. *European Journal of Personality*, *34*(6), 1037-1059. <https://doi.org/10.1002/per.2266>
- Howell, D. C. (2010). *Statistical methods for psychology* (7th Ed.). Wadsworth, Cengage Learning.
- John, O. P., Naumann, L. P. i Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative Big Five trait taxonomy: History, measurement, and conceptual issues. U O. P. John, R. W. Robins i L. A. Pervin (ur.), *Handbook of personality: Theory and research* (str. 114–158). The Guilford Press.
- Jones, A. B., Brown, N. A., Serfass, D. G. i Sherman, R. A. (2017). Personality and density distributions of behavior, emotions, and situations. *Journal of Research in Personality*, *69*, 225-236. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jrp.2016.10.006>
- Judge, T. A., Simon, L. S., Hurst, C. i Kelley, K. (2014). What I experienced yesterday is who I am today: Relationship of work motivations and behaviors to within-individual variation in the five-factor model of personality. *Journal of Applied Psychology*, *99*(2), 199–221. <https://doi.org/10.1037/a0034485>
- Kahneman, D., Krueger, A. B., Schkade, D. A., Schwarz, N. i Stone, A. A. (2004). A survey method for characterizing daily life experience: The day reconstruction method. *Science*, *306*(5702), 1776-1780. doi: 10.1126/science.1103572

- Letzring, T. D. i Adamcik, L. A. (2015). Personality traits and affective states: Relationships with and without affect induction. *Personality and Individual Differences, 75*, 114–120. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.11.011>
- Lucas, R. E., Wallsworth, C., Anusic, I., i Donnellan, M. B. (2021). A direct comparison of the day reconstruction method (DRM) and the experience sampling method (ESM). *Journal of Personality and Social Psychology, 120*(3), 816–835. <https://doi.org/10.1037/pspp0000289>
- McAbee, S. T. i Oswald, F. L. (2013). The criterion-related validity of personality measures for predicting GPA: A meta-analytic validity competition. *Psychological Assessment, 25*(2), 532-544. <https://doi.org/10.1037/a0031748>
- Mehl, M. R. (2017). The Electronically Activated Recorder (EAR): A method for the naturalistic observation of daily social behavior. *Current Directions in Psychological Science, 26*(2), 184–190. <https://doi.org/10.1177/0963721416680611>
- Meier, L. L., Orth, U., Denissen, J. J.A. i Kühnel, A. (2011). Age differences in instability, contingency, and level of self-esteem across the life span. *Journal of Research in Personality, 45*(6), 604–612. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2011.08.008>
- Muris, P., Merckelbach, H., Otgaar, H. i Meijer, E. (2017). The malevolent side of human nature: A meta-analysis and critical review of the literature on the dark triad (narcissism, Machiavellianism, and psychopathy). *Perspectives on Psychological Science, 12*(2), 183-204. <https://doi.org/10.1177/17456916166666070>
- Nezlek, J. B. (2012). Multilevel modeling analyses of diary-style data. U M. R. Mehl i T. S. Conner (ur.), *Handbook of research methods for studying daily life* (str. 357–383). The Guilford Press.
- Nezlek, J. (2020). Diary studies in social and personality psychology: An introduction with some recommendations and suggestions. *Social Psychological Bulletin, 15*(2), 1-19. <https://doi.org/10.32872/spb.2679>
- Noftle, E. E. i Fleeson, W. (2010). Age differences in big five behavior averages and variabilities across the adult life span: Moving beyond retrospective, global summary accounts of personality. *Psychology and Aging, 25*(1), 95–107. <https://doi.org/10.1037/a0018199>

- Oerlemans, W. G. M. i Bakker, A. B. (2014). Burnout and daily recovery: A day reconstruction study. *Journal of Occupational Health Psychology, 19*(3), 303–314. <https://doi.org/10.1037/a0036904>
- Parrigon, S., Woo, S. E., Tay, L. i Wang, T. (2017). CAPTION-ing the situation: A lexically-derived taxonomy of psychological situation characteristics. *Journal of Personality and Social Psychology, 112*(4), 642–681. <https://doi.org/10.1037/pspp0000111>
- Paulhus, D. L. (2014). Toward a taxonomy of dark personalities. *Current Directions in Psychological Science, 23*(6), 421–426. <https://doi.org/10.1177/0963721414547737>
- Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality, 36*(6), 556–563. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6)
- Paulhus, D. L., Buckels, E. E., Trapnell, P. D. i Jones, D. N. (2021). Screening for dark personalities: The Short Dark Tetrad (SD4). *European Journal of Psychological Assessment, 37*(3), 208–222. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000602>
- Pinheiro J., Bates D i R Core Team (2023). *nlme: Linear and Nonlinear Mixed Effects Models* (Verzija 3.1-163) [Računalni softver]. <https://CRAN.R-project.org/package=nlme>.
- Poropat, A. E. (2009). A meta-analysis of the five-factor model of personality and academic performance. *Psychological Bulletin, 135*(2), 322–338. <https://doi.org/10.1037/a0014996>
- Pullmann, H. i Allik, J. (2000). The Rosenberg Self-Esteem Scale: Its dimensionality, stability and personality correlates in Estonian. *Personality and Individual Differences, 28*(4), 701–715. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(99\)00132-4](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(99)00132-4)
- R Core Team. (2022). *R: A language and environment for statistical computing* (Verzija 4.2.2) [Računalni softver]. Vienna, Austria: R Foundation for Statistical Computing. Retrieved from <https://www.R-project.org/>.
- Rauthmann, J. F., Gallardo-Pujol, D., Guillaume, E. M., Todd, E., Nave, C. S., Sherman, R. A., Ziegler, M., Jones, A. B. i Funder, D. C. (2014). The Situational Eight DIAMONDS: A taxonomy of major dimensions of situation characteristics. *Journal of*

- Personality and Social Psychology*, 107(4), 677–718.
<https://doi.org/10.1037/a0037250>
- Rauthmann, J. F., Horstmann, K. T. i Sherman, R. A. (2019). Do self-reported traits and aggregated states capture the same thing? A nomological perspective on trait-state homomorphy. *Social Psychological and Personality Science*, 10(5), 596–611.
<https://doi.org/10.1177/1948550618774772>
- Rauthmann, J. F., Horstmann, K. T. i Sherman, R. A. (2020). The psychological characteristics of situations: Towards an integrated taxonomy. U J. F. Rauthmann, R. A. Sherman i D. C. Funder (ur.), *The Oxford handbook of psychological situations* (str. 389–403). Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190263348.013.19>
- Rauthmann, J. F. i Sherman, R. A. (2016a). Measuring the Situational Eight DIAMONDS characteristics of situations: An optimization of the RSQ-8 to the S8*. *European Journal of Psychological Assessment*, 32, 155–164. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000246>
- Rauthmann, J. F. i Sherman, R. A. (2016b). Ultra-brief measures for the Situational Eight DIAMONDS domains. *European Journal of Psychological Assessment*, 32, 165–174.
<https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000245>
- Rauthmann, J. F. i Sherman, R. A. (2018). The description of situations: Towards replicable domains of psychological situation characteristics. *Journal of Personality and Social Psychology*, 114(3), 482–488. <https://doi.org/10.1037/pspp0000162>
- Rauthmann, J. F. i Sherman, R. A. (2020). The situation of situation research: Knowns and unknowns. *Current Directions in Psychological Science*, 29(5), 473–480.
<https://doi.org/10.1177/0963721420925546>
- Raykov, T. i Marcoulides, G. A. (2008). *An introduction to applied multivariate analysis*. Routledge/Taylor & Francis Group.
- Revelle, W. (2023). *Psych: Procedures for personality and psychological research* (Verzija 2.3.9) [Računalni softver]. <http://cran.r-project.org/package=psych>

- Ringwald, W. R., Manuck, S. B., Marsland, A. L. i Wright, A. G. C. (2022). Psychometric evaluation of a Big Five personality state scale for intensive longitudinal studies. *Assessment*, 29(6), 1301–1319. <https://doi.org/10.1177/10731911211008254>
- Rintala, A., Wampers, M., Myin-Germeys, I. i Viechtbauer, W. (2019). Response compliance and predictors thereof in studies using the experience sampling method. *Psychological Assessment*, 31(2), 226–235. <https://doi.org/10.1037/pas0000662>
- Robins, R. W., Hendin, H. M. i Trzesniewski, K. H. (2001). Measuring global self-esteem: Construct validation of a single-item measure and the Rosenberg Self-Esteem Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(2), 151–161. <https://doi.org/10.1177/0146167201272002>
- Robins, R. W., Tracy, J. L., Trzesniewski, K., Potter, J. i Gosling, S. D. (2001). Personality correlates of self-esteem. *Journal of Research in Personality*, 35(4), 463–482. <https://doi.org/10.1006/jrpe.2001.2324>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press.
- Rush, J. i Hofer, S. M. (2014). Differences in within- and between-person factor structure of positive and negative affect: Analysis of two intensive measurement studies using multilevel structural equation modeling. *Psychological Assessment*, 26(2), 462–473. <https://doi.org/10.1037/a0035666>
- Schmitt, N., Oswald, F. L., Kim, B. H., Gillespie, M. A., Ramsay, L. J. i Yoo, T.-Y. (2003). Impact of elaboration on socially desirable responding and the validity of biodata measures. *Journal of Applied Psychology*, 88(6), 979–988. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.88.6.979>
- Sherman, R. A., Rauthmann, J. F., Brown, N. A., Serfass, D. G. i Jones, A. B. (2015). The independent effects of personality and situations on real-time expressions of behavior and emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109, 872–888. <http://dx.doi.org/10.1037/pspp0000036>
- Shrout, P. E. i Lane, S. P. (2012). Psychometrics. U M. R. Mehl i T. S. Conner (ur.), *Handbook of research methods for studying daily life* (str. 302–320). The Guilford Press.

- Soto, C. J. i John, O. P. (2017a). The next Big Five Inventory (BFI-2): Developing and assessing a hierarchical model with 15 facets to enhance bandwidth, fidelity, and predictive power. *Journal of Personality and Social Psychology*, *113*(1), 117–143. <https://doi.org/10.1037/pspp0000096>
- Soto, C. J. i John, O. P. (2017b). Short and extra-short forms of the Big Five Inventory–2: The BFI-2-S and BFI-2-XS. *Journal of Research in Personality*, *68*, 69–81. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2017.02.004>
- Steel, P., Schmidt, J. i Shultz, J. (2008). Refining the relationship between personality and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, *134*(1), 138–161. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.1.138>
- Sun, J. i Vazire, S. (2019). Do people know what they're like in the moment? *Psychological Science*, *30*(3), 405–414. <https://doi.org/10.1177/0956797618818476>
- Timothy Church, A., Katigbak, M. S., Ching, C. M., Zhang, H., Shen, J., Arias, R. M., Rincon, B. C., Morio, H., Tanaka-Matsumi, J., Takaoka, S., Mastor, K. A., Roslan, N. A., Ibáñez-Reyes, J., de Jesús Vargas-Flores, J., Locke, K. D., Reyes, J. A. S., Wenmei, S., Ortiz, F. A., & Alvarez, J. M. (2013). Within-individual variability in self-concepts and personality states: Applying density distribution and situation-behavior approaches across cultures. *Journal of Research in Personality*, *47*(6), 922–935. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2013.09.002>
- Tabachnick, B. G. i Fidell, L. S. (2018). *Using multivariate statistics* (7th ed.). Pearson.
- Vedel, A. (2014). The Big Five and tertiary academic performance: A systematic review and meta-analysis. *Personality and Individual Differences*, *71*, 66–76. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.07.011>
- Viechtbauer, W. (2022). Structuring, checking, and preparing the data. U I. Myin-Germeys i P. Kuppens (ur.), *The open handbook of experience sampling methodology: A step-by-step guide to designing, conducting, and analyzing ESM studies* (2. izd., str. 137–152). Center for Research on Experience Sampling and Ambulatory Methods Leuven.
- Wagerman, S. A. i Funder, D. C. (2009). Personality psychology of situations. U P. J. Corr i G. Matthews (ur.), *The Cambridge handbook of personality psychology* (str. 27–42). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511596544.005>

- Watson, D., Clark, L. A. i Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 1063-1070. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.6.1063>
- Watson, D., Hubbard, B. i Wiese, D. (2000). Self–other agreement in personality and affectivity: The role of acquaintanceship, trait visibility, and assumed similarity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(3), 546-558. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.3.546>
- Wilson, R. E., Thompson, R. J. i Vazire, S. (2017). Are fluctuations in personality states more than fluctuations in affect? *Journal of Research in Personality*, 69, 110-123. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jrp.2016.06.006>
- Wilt, J. i Revelle, W. (2015). Affect, behaviour, cognition and desire in the Big Five: An analysis of item content and structure. *European Journal of Personality*, 29(4), 478-497. <https://doi.org/10.1002/per.2002>
- Wright, A. G. C. i Zimmermann, J. (2019). Applied ambulatory assessment: Integrating idiographic and nomothetic principles of measurement. *Psychological Assessment*, 31(12), 1467–1480. <https://doi.org/10.1037/pas0000685>
- Wrzus, C. i Mehl, M. R. (2015). Lab and/or field? Measuring personality processes and their social consequences. *European Journal of Personality*, 29(2), 250-271. <https://doi.org/10.1002/per.1986>
- Ziegler, M., Horstmann, K. T. i Ziegler, J. (2019). Personality in situations: Going beyond the OCEAN and introducing the Situation Five. *Psychological Assessment*, 31(4), 567–580. <https://doi.org/10.1037/pas0000654>
- Ziegler, M., Danay, E., Schölmerich, F. i Bühner, M. (2010). Predicting academic success with the Big 5 rated from different points of view: Self-rated, other rated and faked. *European Journal of Personality*, 24(4), 341-355. <https://doi.org/10.1002/per.753>
- Zeigler-Hill, V., Holden, C. J., Enjaian, B., Southard, A. C., Besser, A., Li, H. i Zhang, Q. (2015). Self-esteem instability and personality: The connections between feelings of self-worth and the big five dimensions of personality. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(2), 183–198. <https://doi.org/10.1177/0146167214559719>

8 ŽIVOTOPIS

Maja Ribar rođena je 1985. godine u Zagrebu. Diplomski studij završila je 2011. godine na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, a poslijediplomski studij psihologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu upisala je 2016. godine. Od 2019. godine zaposlena je na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu. Trenutno je suradnica na istraživačkom projektu Hrvatske zaklade za znanost *Longitudinalno istraživanje stresa adolescenata*, voditelja dr. sc. Gorana Milasa, istraživačkom projektu Hrvatske zaklade za znanost *Dobrobit i mentalno zdravlje znanstvenika na početku karijere*, voditeljice dr. sc. Maje Tadić Vujčić te istraživačkom projektu matične ustanove *Dnevni stres u kasnoj adolescenciji i nastupajućoj odrasloj dobi*, voditelja dr. sc. Gorana Milasa.

Dosad je u suautorstvu objavila devet znanstvenih radova te priopćenjima sudjelovala na preko dvadeset znanstvenih skupova u zemlji i inozemstvu.

Sudjelovala je u izvođenju nastave kolegija *Deskriptivna statistika*, *Eksperimentalne metode* i *Neeksperimentalne metode* na Odsjeku za psihologiju Fakulteta hrvatskih studija.

Dodatno se osposobljavala u primjeni kompleksnijih statističkih postupaka koji uključuju višerazinsko modeliranje i modeliranje strukturalnim jednadžbama. Članica je Europskog udruženja psihologije ličnosti.

9 POPIS OBJAVLJENIH RADOVA

- Milas, G. Ćavar, F. i Ribar, M. (2023). How much stressful life events really matter? Conceptual and methodological difficulties in assessing the impact of self-reported events on adolescents' subjective stress. *Stress and Health*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1002/smi.3335>
- Wertag, A. Ribar, M. i Sučić, I. (2023). A look through dark-colored glasses: The Dark Tetrad and affective processing. *Scandinavian Journal of Psychology*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1111/sjop.12951>
- Wertag, A., Ribar, M. i Sučić, I. (2023). Theoretical models of Short Dark Tetrad (SD4) and its relationship with socially desirable responding: Findings on the Croatian version. *Primenjena psihologija*, 16(1), 83-106. <https://doi.org/10.19090/pp.v16i1.2426>
- Wertag, A., Ribar, M., i Sučić, I. (2021). Empathy of the devil: Sex differences in the Dark Tetrad and empathy. U M. Videnović, D. Filipović Đurđević, M. Živanović, N. Simić, I. Stepanović Ilić, K. Damjanović i M. Rajić (Ur.), *Proceedings of the XXVII scientific conference Empirical studies in psychology* (str. 42-45). Institute of Psychology, Laboratory for Experimental Psychology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade.
- Ribar, M. i Bratko, D. (2020). Personality and dressing style: Cues and stereotypes. U A. Tokić (Ur.), *21st psychology days in Zadar: Book of selected proceedings* (pp. 139-151). Morepress.
- Ribar, M., Wertag, A. i Bratko, D. (2020). Affectivity of the dark side: Descriptors of affectivity and the Dark Triad. U M. Videnović, I. Stepanović Ilić, N. Simić i M. Rajić (Ur.), *Proceedings of the XXVI scientific conference Empirical studies in psychology* (pp. 37-39). Institute of Psychology, Laboratory for Experimental Psychology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade.
- Wertag, A., Ribar, M. i Bratko, D. (2018). Relations of basic and dark personality traits to prosocial tendencies: Exploring gender differences. *Psihološka istraživanja*, 21(2), 201-216. doi:10.5937/PsiIstra1802201W
- Burušić, J., Ribar, M., Racz, A. (2014) Živjeti u materijalnom blagostanju ili više vjerovati drugima? Životni standard i interpersonalno povjerenje kao prediktori osobne

dobrobiti u različitim dobnim skupinama. *Ljetopis socijalnog rada*, 21, 189 - 214
doi:10.3935/ljsr.v21i2.15

Burusic, J. i Ribar, M. (2014). The moderating role of self-presentation tactics: Judgments of personality traits and self-presentation of others based on a limited amount of information. *Swiss Journal of Psychology*, 73(4), 235–242.
<https://doi.org/10.1024/1421-0185/a000142>